

HVA ER ETTERVERN?

*"ALLE SOM JOBBER I BARNEVERNET MÅ VÆRE
FORBEREDT PÅ Å KUNNE JOBBE MED ETTERVERN"*

MASTER I SOSIALT ARBEID – SA 320
JANNICHE ØYAN

MAI 2011

Forord

Da jeg startet på masterutdanningen i sosialt arbeid, var det å skrive masteroppgave det jeg gledet meg mest til. I skrivende stund, er jeg ubeskrivelig takknemlig for at jeg ikke visste hva jeg skulle gjennom. Igjen og igjen, viklet jeg meg langt inn i det som jeg ofte oppfattet som håpløst. Oversikten og kontrollen som jeg så lenge holdt på, måtte jeg gi opp. Det endte med at jeg overlot fortsettelsen til prosessen. Et klokt valg.

Gjennom dette prosjektet, fikk jeg muligheten til å snakke med tre sosialarbeidere i barnevernet. Sosialarbeidere som på en engasjerende måte, delte sine fortellinger om ungdom i ettervern. Takket være dere, fikk jeg et innblikk i ettervern i barnevernet. Takk for at dere delte tid med meg!

Arnkjell, gjennom deg har jeg erfart forskjellen mellom å vite og det å forstå: jeg kan vite, men trenger ikke nødvendigvis forstå det. Dine ord har hatt, og kommer fortsatt til å ha stor betydning for hvordan jeg opplever min rolle som vernepleier. Jeg trengte å høre ordene dine igjen. Du minnet meg på *jeg* –et. I tillegg hjalp du meg med å sortere tanker ved å se det konkrete, for hva *er*? Du ble med meg en runde på omveien. Og til slutt, så minnet du meg på mennesket! Takk!

Willy, takket være deg, kan jeg nå glede meg over at jeg kom dit jeg kom. Ditt engasjement for barnevernet, har vært både smittosomt og krevende, men motiverende. Dine tilbakemeldinger har vært alt fra konstruktive, til uoppnåelig utfordrende. Men, du brakte meg fremover. Jeg gjorde meg avhengig av dine tilbakemeldinger, da jeg til slutt endte opp med å spørre deg om respons på alt. Dette tok tid, så en stor takk til deg for din tålmodighet og tilgjengelighet. Takk for veiledningen!

Jeg startet på Høgskolen i Bodø, og avslutter nå ved Universitetet i Nordland. En takk til UIN, som gav meg muligheten som vernepleier, til å studere sosialt arbeid. Og for at jeg fikk lov til å skrive om akkurat dette temaet.

Bodø, mai 2011

Janniche Øyan

Sammendrag

Det startet med boka *Sammen om barnevern – enestående fortellinger, felles utfordringer* (Follesø (red.) 2006) og de to filmene *En verdig start på voksenlivet* (2007) og *Problembarna* (2007). På bakgrunn av ungdommens erfaringer i barnevernet, ble jeg nysgjerrig på ettervern. Begrepet ettervern ble med i hvert spørsmål jeg stilte meg selv. Dette endte opp til problemstillingen *hva er ettervern?* For å finne ut hva ettervern var, gjennomførte jeg tre kvalitative intervju med sosialarbeidere i barnevernet.

Den vitenskapsteoretiske forståelsesrammen, består av et fenomenologisk og hermeneutisk utgangspunkt, hvor jeg analyserer ved hjelp av den abduktive strategien. Gjennom sosialarbeiderne, fikk jeg presentert fortellinger om ungdom i ettervern. Dette resulterte i en presentasjon av tema ettervern, gjennom de tre ungdommene Jim, Hanna og Adeline. Jeg starter med å beskrive ettervernets begynnelse, for så å gå over på hva ettervern handler om. Avslutningsvis går jeg inn på hvordan ettervernet avsluttes, og sosialarbeiderens tanker rundt denne fortsettelsen. Dette for å fortsette fortellingen slik den ble avsluttet, gjennom samtalen mellom meg og sosialarbeideren, men også med tanke på å presentere ettervern som en helhet, da en slik presentasjon også gjenspeiler ungdommens situasjon.

Analysen viser til at ettervern handler om at barnevernet skal sikre ungdom en best mulig overgang til voksenlivet. I den forbindelse, nevnes det å ha det overordnede administrative ansvaret for eget liv. Ikke at det handler om å klare seg helt selv, men at man vet hvor man henter hjelp når man trenger det, og samtidig ha et bevisst forhold til egne valg. I tillegg kunne det oppstå utfordringer knyttet til det å komme i posisjon for å gi ettervern, da ettervern ikke viste seg og alltid å gå som planlagt.

Avslutningsvis starter jeg med å diskutere spørsmålet *hvem er ungdommen?* Her går jeg nærmere inn på hvem ungdommen er, for hvem er det sosialarbeideren ser? Videre går jeg inn på spørsmålet *empowerment som utgangspunkt?* Analysen viser at sosialarbeiderne har dårlig tid, og at de må leie inn hjelp da de ikke har tid til tett oppfølging av ungdommen. Spørsmålet blir da om sosialarbeiderens behov for å trekke seg tilbake, kan være mer styrende enn behovet til ungdommen? Til slutt drøfter jeg spørsmålet *hvordan møte ungdommen?* Dette fordi det var det å komme i posisjon som var utfordringen.

Innhold

1.	INNLEDNING.....	1
1.1.	Bakgrunn for valg av tema	1
1.2.	Forskningsoversikt	3
1.3.	Oppsummering.....	12
1.4.	Problemstilling	13
1.5.	Oppgavens oppbygging	13
2.	METODE	15
2.1.	Kvalitativ tilnærming.....	15
2.2.	Vitenskapsteoretisk forståelsesramme.....	15
2.3.	Forskningsspørsmål	16
2.4.	Strategisk utvalg	18
2.5.	Samtalen mellom oss.....	20
2.6.	Forskningsstrategi	23
2.7.	En sosial konstruksjon av virkeligheten	27
2.8.	Etiske refleksjoner	31
3.	HVA ER ETTERVERN?	36
3.1.	Gutten som er lei av å vente!.....	37
3.2.	Jenta som klarer seg selv.....	39
3.3.	Jenta som er midt i mellom	41
3.3.1.	Oppsummering	43
3.4.	Begynnelsen.....	44
3.4.1.	Videre oppfølging av barnevernet.....	44
3.4.2.	Samtalen om ettervern	47
3.4.3.	Å komme i posisjon.....	49
3.5.	Fortsettelsen.....	51
3.5.1.	Overgang til voksentilværelsen.....	52
3.5.2.	Ettervernstiltak.....	53
3.5.3.	De fire obligatoriske treffene	58
3.5.4.	Sosialarbeideren - en administrator.....	60
3.5.5.	Betydning av fosterhjem	62
3.5.1.	Ungdommens nettverk.....	65
3.5.2.	Tverrfaglig samarbeid	67
3.6.	Avslutning.....	70
3.6.1.	Fra ettervern til sosialhjelp	70
3.6.2.	Ungdommens ressurser - det avgjørende	73
3.6.3.	Den øvre grensen på 23 år	74
3.7.	Oppsummering.....	76

4. Å SIKRE EN BEST MULIG SKÅNSOM OVERGANG TIL VOKSENTILVÆRELSEN.....	78
4.1. Hvem er ungdommen?	79
4.2. Empowerment som utgangspunkt?	81
4.3. Hvordan møte ungdommen?.....	86
5. ETTERORD	91
Litteratur.....	92
Vedlegg 1.....	100
Vedlegg 2.....	107
Vedlegg 3.....	108
Vedlegg 4.....	109
Vedlegg 5.....	113
Vedlegg 6.....	114
Vedlegg 7.....	115

1. INNLEDNING

Det startet med at jeg leste en bok, og så to filmer om ungdommers erfaringer i barnevernet. Dette endte opp til problemstillingen *hva er ettervern?* Jeg har derfor valgt å starte med å vise til min bakgrunn for valg av tema og problemstilling. Deretter presenterer jeg en forskningsoversikt, knyttet til tema ettervern.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

I boka *Sammen om barnevern – enestående fortellinger, felles utfordringer* (Follesø (red.) 2006), blir man presentert for 11 ungdommer mellom 18 – 27 år. Barnevernet har vært viktig og nødvendig for alle disse ungdommene. Samtidig forteller de om tiltak og tilbud som ikke fungerte godt nok. En av ungdommene jeg bemerket meg spesielt, var Janka. Dette på grunn av hennes tanker rundt ettervern. Hun starter med å reflektere over denne 18 års alderen, og at man da sjelden var klar for å stå på egne ben. Dette uansett om man var i barnevernet eller ikke. Hvis man også har bodd i en institusjon eller fosterfamilie, har man i likhet med andre ungdommer et behov for støtte, også etter myndighetsalderen. Som hun sier, så har barnevern ungdom ingen ting å bli skrevet ut til. Andre ungdommer har kanskje en familie de kan reise hjem til. De kan bo lengre hjemme, langt utover myndighetsalderen. Noe som er med på å gi dem større mulighet til å få realisert fremtidsplaner. Ettervern skulle dermed vært en naturlig forlengelse av barnevernets hjelp, og ikke noe man må kjempe for.

Videre snakker hun om at noen blir henvist til sosialkontoret når de fyller 18. Om den ferdige ettervernspakken, som kanskje ikke alle ønsker. Hun poengterer at det ikke nødvendigvis trenger å handle om penger, men spør heller om ikke man kunne møte ungdommen på tilbudssiden. Som å spørre: *"hva tror du er nødvendig for deg for at du skal klare deg best mulig på egen hånd?"*. Ikke at ungdommen nødvendigvis skulle få det de ville, men at de skulle være med på både å bestemme og ombestemme seg. Hun tror det er viktig å starte denne planleggingen i god tid. Dette gjerne sammen med noen man er trygg på. Det kan bli lett å tenke at ettervern bare handler om vedtak. Hun har selv vært med i diskusjoner med ungdom, hvor de har diskutert hva hver enkelt har fått av tilbud. Pakkefordelinga viste seg å være helt skeiv. Det var som om noen hadde fått en Playstation med fem spill, mens den andre hadde fått et par blyanter (Janka i Follesø (red.) 2006).

I tillegg til Janka, får man også høre fortellingene til Svein, Leif og Henning. Tre venner med en misjon om å starte en egen møteplass for barnevernbarn. De har alle erfart den trøblete overgangen, fra å være under barnevernet til å bli selvstendige. Nå ønsker de å bidra til å forberede andre ungdommer i samme situasjon, for kanskje kan de slippe noen av de vonde opplevelsene i forbindelse med flytting som de selv erfarte:

For det er jo gjerne sånn at når du har vært under barnevernet, enten hele livet eller bare noen år, så gleder du deg bare sinnssykt til å bli kvitt dem. Så oppdager du plutselig at du ikke har noe nettverk, at du ikke har noen ting. Kanskje vil du tilbake til barnevernet når du oppdager hvor ensom verden kan være. Men ingen har gitt deg returbillett. Det er så lett at livet bare går sin gang helt til ungdommen plutselig skal flytte og klare seg selv, men så vet de ingenting, så har de ingenting. De vet ikke hvordan en stekeovn fungerer. Kan ikke en gang lage seg en Grandiosa. Vi har vært igjennom det. Vi kan fortelle at det går helt fint. Vi kan hjelpe til praktisk også, kanskje skaffe noen hvitevarer, kjøre litt frem og tilbake. Vi kan ettervern i praksis (Svein, Leif og Henning i Føllesø (red.) 2006:49).

Hva er det som gjør at noen kan glede seg noe så sinnssykt til å bli kvitt barnevernet? En dag skal de flytte og klare seg selv, men kanskje vet de ikke helt hvordan. Har ingen returbillett. Kan ikke lage seg en Grandiosa, men må først lære hvordan en komfyr fungerer. Hva var ettervern i praksis? Må de klare seg helt selv, etter fylte 18 år? Hva skjer i et ettervern? Hvilke behov ytes fra barnevernet og hvilke behov trengs av den enkelte ungdom? Hvorfor en skeiv pakkefordeling? Er ikke ettervern noe alle får? Eller vil ikke alle ha ettervern? Hvorfor vil i så fall ikke alle ha ettervern?

Filmene *En verdig start på voksenlivet* (2007) og *Problembarna* (2007), gir også et innblikk i ettervern. I filmen *En verdig start på voksenlivet*, får man høre om ungdommenes egne erfaringer og utfordringer som barnevernbarn, på veien mot et selvstendig liv. Filmen handler om ettervern, og er en bevisstgjøring rundt tilrettelegging av et godt ettervern. Johan Holand, er av dem som deler sine refleksjoner om voksenlivet:

Man skal liksom ikke måtte ta avgjørelse på hvem man skal ha rundt seg, og hvor man skal bo hen og... ta økonomiske avgjørelser som om man var 26 – 28 – 30. Man er jo bare 18 – 19 altså. Man skal få lov til å være det, og det er det litt viktig at barnevernet rundt forstår. At man på en måte legger litt til rette, sånn at man slipper de avgjørelsene. Man er ikke voksen som 18 – 19. Man skal slippe det. Man skal slippe å leke voksen. For at det blir bare rør (Fra filmen *En verdig start på voksenlivet* (2007) – etter min tolking).

I filmen *Problembarna* møter man blant annet Linn Merete og Erkki, som også bidro til filmen *En verdig start på voksenlivet*. Sammen med en gjeng andre ungdommer, sitter de alle med erfaring fra barnevernet. Det viktige for dem, er å bidra med positive historier om at barnevernet faktisk er noe bra. Barnevernets arbeid er et viktig arbeid, da de minner om at barnevernet kan være annerledes, enn det negative bildet som ofte fremkommer gjennom media. Linn Merete har blant annet skrevet en kronikk i Aftenposten (Publisert 26.04.07), om viktigheten av ungdomshjem. Dette for de som ikke kan bo i kjernefamilien, eller ønsker å være i fosterhjem. Selv fikk hun livsgleden tilbake ved å bo på et slikt hjem, da hun blant annet vokste gjennom oppmerksomhet. Det ble satt både grenser og krav, samtidig som hun forteller om et sted hvor hun også fikk ros og nærhet. Bare det å ha noen som stilte opp, var viktig.

Disse fortellingene gjorde at jeg ble sittende med flere spørsmål, da jeg ble nysgjerrig på barnevernets arbeid. Hvem er disse ungdommene som mottar ettervern? Ettervern ble med i hvert et spørsmål jeg stilte meg selv, noe som lenge virket forstyrrende. Jeg kjente at jeg kjørte meg fast og ble hengende fast i begrepet ettervern. Etter mange runder frem og tilbake, kom jeg frem til et valg om å tolke ettervern som noe viktig. Det var viktig, men hva var det jeg hadde definert som viktig? Var det viktig? Dette ble starten på min masteroppgave.

1.2. Forskningsoversikt

Først gjennom boka *Sammen om barnevern – enestående fortellinger, felles utfordringer* (Follesø (red.) 2006), ble jeg opptatt av ettervern. Denne boka førte meg videre over til Jan Storø, som da ble min inngangsport til søken etter forskning om ettervern. Jeg fortsatte søket, ved hjelp av litteraturlister gjennom fortløpende bøker. Denne måten å jobbe meg gjennom litteratur på, endte med at jeg etter hvert traff på forfattere jeg hadde lest om tidligere. Til slutt satt jeg da igjen med en avgrenset oversikt, over visse typer forskning om ettervern. Denne forskningsoversikten jeg nå presenterer, handler om forskning knyttet til barnevernets ettervern.

Ettervern defineres som: *“forberedende og støttende arbeid med unge voksne (16-22 år) som flytter fra et opphold i institusjon eller i fosterhjem til en selvstendig voksentilværelse med tanke på at de skal gjøres i stand til å klare seg selv”* (Storø 2001:24).

Storø har på bakgrunn av prosjekt ettervern (1999-2002), utarbeidet en verktøykasse, ikke bare for ungdom som skal flytte for seg selv, men også for de voksne som jobber i barneverntjenesten, fosterhjemmet eller i institusjoner. Denne verktøykassen er laget for å hjelpe ungdommen, til å finne frem til en støtteperson i overgangen til voksenlivet. Verktøyene kan da brukes til å diskutere med denne voksenpersonen, om hva som er viktig for den enkelte ungdom i overgangen til dens voksne liv (Storø 2003). Jeg fortsetter nå med å presentere forskningskunnskap om ettervern, for så å avslutte med en oppsummering av presentert forskning.

Den første brede kartleggingen av tema ettervern ble gjort av NOVA, på bestilling fra Barne – ungdoms og familiedirektoratet. I tillegg til innhenting av egne data, bygger analysen på eksisterende datasett. Dette inkluderer den siste datainnsamlingen av prosjektet *Barn plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling* også kalt Plasseringsprosjektet, og studien *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 til 23 år* (Oterholm 2008). Plasseringsprosjektet var et samarbeidsprosjekt mellom NOVA og Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, som startet opp i 1998 (Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008).

Bakgrunnen for Plasseringsprosjektet, var å gjøre en kartlegging av barn plassert utenfor hjemmet, hvor barnet var i sentrum. Der de voksne snakker om en plassering, betyr det for barna en flytting. I denne sammenhengen dreier det seg om flytting hjemmefra, og ikke fra for eksempel en barneverninstitusjon eller fosterhjem. I følge saksbehandlerne er foreldrene alene, eller sammen med barnevernet, initiativtaker til nesten halvparten av plasseringene. Flertallet av plasseringene skjer i akuttsituasjoner, noe som fører til at barna ikke blir fortalt om eller forberedt på at de skal flytte. Dette har for mange av barna ført til at de lurte på hvorfor de ble plassert (Andenæs m. fl 2001).

Barna selv, begrunner flyttingene stort sett i egne og foreldres problemer: ”fordi faren min slår”, ”mamma var sliten”, ”at jeg måtte passe på mamma og ordne opp mye hjemme, hjelpe mamma”, ”få litt fri fra hverandre”, ”mamma sa at jeg hadde så mange problemer, derfor måtte jeg flytte”. Over halvparten av barna svarer at de fikk fortalt hvorfor de skulle flytte, mens andre ble aldri spurt om hvordan de selv ønsket at det skulle bli (Andenæs og Skollerud i Backe – Hansen (red.) 2003:36,37). Ut i fra dette, legges det dermed vekt på betydningen av å hjelpe barna til å utvikle et språk, som kan romme deres erfaringer. Det

viktige da er å hjelpe til slik at de får bygget opp en forståelse av sin tilværelse. De kan da få delt sine erfaringer med flere. Hjelpen må dermed justeres etter hva hver enkelt kan nyttiggjøre seg (Andenæs m. fl 2001).

Utvalget i plasseringsprosjektet omfatter stort sett langtidsplasserte barn. Disse barna det her har vært snakk om, ble plassert under barnevernets omsorg på slutten av nittitallet. Hvordan tenker så disse ungdommene om overgangen til en selvstendig tilværelse, rundt åtte år senere? Her kommer det frem at både utdanning, jobb, økonomi, familie og relasjoner er viktige faktorer i forhold til det å klare seg. Enkelte var opptatt av å fullføre en utdanning, mens andre ønsket å starte rett i jobb. Andre likte ikke spørsmålet som innebar det å se frem i tid, for hvordan kunne man vite hvordan det kom til å bli? Mens andre var optimistiske med tanke på egen fremtid, tenkte andre på hvordan de kunne få dekt utdanning. Noen var usikre på dette med jobb, for ville de klare å jobbe? Enkelte bar med seg frykten for ikke å klare å gjennomføre målene og kanskje havne utenfor, slik som enkelte hadde erfart med sine foreldre og venner (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe- Hansen (red.) 2008).

Undersøkelsen fra Plasseringsprosjektet, viser at over halvparten av ungdommene kom fra et hjem hvor mødre hadde trygd eller sosialhjelp som viktigste inntektskilde. Flere av mødrene stilte blant annet svakt på arbeidsmarkedet og utdanningsnivået var lavt. Ifølge Andenæs, blir det da viktig å bygge opp kunnskap om levekår, slik at økonomi, arbeid og bolig ikke bare reduseres til ytre faktorer som påvirker barns utvikling, men som inngår i barnets liv (Andenæs 2004). Ungdommene selv, fremhever et bredt spekter av hjelpebehov, da det handler for det meste om praktiske gjøremål, økonomi, råd og veiledning. Mellom-menneskelige behov som å ha noen å snakke med, blir også fremhevet som sentralt. Også gjennom NOVA` s egne data, fremheves betydningen av relasjoner, da en av ungdommene sier at: *"Relasjon er alfa omega, [man] trenger ikke mye penger hvis man har en god relasjon"* (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe- Hansen (red.) 2008:136). I tillegg uttrykkes det som uheldig at ungdommens behov defineres ved oppnådd alder, da en av ungdommene sier at: *"barneverntjenesten er for dårlig til å se på overgangen, de ser bare på alder og ikke på behovet"* (Ibid 2008:135).

Oterholm (2008) viser til at den vanligste begrunnelsen for at barnevernet innvilger tiltak, er nettopp ungdommens behov. Det mest vanligste ettervernstilbudet, viser seg og fortsatt å ha fosterhjemmet. Deretter følger hybel med oppfølging og økonomisk bistand. Ifølge

barnevernet, var det å fortsatt ha fosterhjemmet også det ungdommene selv ønsket seg mest. Samtidig var det flere av ungdommene ønsket seg økonomisk bistand og hybel med oppfølging, enn det som var vanlig å gi.

I forbindelse med Plasseringsprosjektet, har også Agdenæs (2002) skrevet artikkelen *Tidsnød som diagnose og foreldres valgfrihet som medisin – blir det bedre av slikt?* Hun starter med å henvise til den allmenne debatten om barndom og oppvekst, og den tidsmessige organiseringen av dagliglivet som så ofte blir utpekt som den store syndebukken. I den forbindelse, kommer hun frem til en konklusjon om at det ikke bare er tidsklemma som skaper problemer. Også de økonomiske forskjellene mellom barn med en og to foreldre, gjør det vanskelig for alenemødre å tilfredsstille et liv for seg selv og barna. Videre peker hun på det stramme boligmarkedet med høy inngangsbillett. Kravene fra arbeidslivet gjør også krav på hjemmet, da et arbeidsliv forutsetter at noen hjemme kan ta seg av barn og hus. Hvordan takle det når man er en person? Det blir da ikke bare riktig å snakke om foreldres tidsnød og travelhet.

På bakgrunn av denne samlede forskningen, jeg til nå har presentert, konkluderer Bakketeig og Backe-Hansen ((red.) 2008), med at både det statlige og kommunale barnevernet bør yte en felles innsats, ved å gi et styrket, helhetlig ettervernstilbud. Dette med utgangspunkt i den enkelte ungdoms behov. I et ettervern kan dette gå ut på å styrke de unges personlige utvikling, gjennom å bidra til både kontinuitet og stabilitet. Man bør gjøre en kartlegging og bygge opp støttenettverk, utruste de unge med nødvendige ferdigheter og legge opp til at de selv får medvirke i utforming av egen livssituasjon. De unge bør i tillegg få tilgang til økonomisk støtte og et boligtilbud tilpasset deres behov. Også støtte i forbindelse med skolegang og åpne kanaler for høyere utdanning eller til arbeidsmarkedet, ses på som viktig. Et godt ettervern bør planlegges så tidlig som mulig og strekkes lengst mulig ut i tid.

Den enkelte ungdoms behov er også sentralt hos Storø (2001), da han mener at det i et ettervern kreves individuelle tilpassede tiltak. I boka *På begge sider av atten – om ungdom, barnevern og ettervern*, skriver han om at disse ungdommene befinner seg i utgangen av tiltakene, og at ettervern er kun et lite mellomspill i et ungt menneskes liv. Fokuset bør ligge på å se fremover, og sette ungdommen i stand til å ta ansvar for seg selv. For å gjøre dette, er det viktig at blikket også rettes bakover. Dette for å innhente egen historie, da man bør ta

hensyn til ungdommens helhetlige situasjon. Kanskje sitter ungdommen med en ubearbeidet fortid, noe som igjen krever at de voksne er med på å se like mye tilbake, som fremover.

Fransson (2008) har stilt spørsmålsteget ved om hvordan fortiden gjøres tyngende og viser til at fortiden inkluderes i ungdommens selvarbeid. Gjennom studien *Fortidens tyngde – om selvarbeid under opphold og utflytting av ungdomshjem*, skriver hun om hvordan ungdommen arbeider med seg selv, ut i fra hva normalitet er. Denne normaliteten knyttes opp mot å ha hatt en barndom og ungdomstid, til det å ha personlige grenser og å komme fra middelklassen. Ungdommene har arbeidet seg inn i disse rammene og forhandlet med andre om sin annerledeshet, noe som i denne studien fremgår som kjønnete prosesser.

Hvordan ser så denne overgangen ut for de unge selv? Storø (2005) ønsket gjennom sin hovedfagsoppgave *Å gå over brennende bruer*, å se nærmere på hvordan ungdommen opplevde å flytte til en selvstendig tilværelse, fra et opphold i en barneverninstitusjon eller fosterhjem. Funnene hans viste at de fleste informantene klarte seg rimelig bra, da de fleste hadde erfart positive flyttinger. Det viktigste enkeltelementet som skilte de positive og negative flyttingene, var tilgang på voksenstøtte. Ungdommene la vekt på relasjonen til omsorgspersonene som støtte, samt deres engasjement. Omsorgspersonene fra fosterhjem og institusjon ble i større grad trukket frem som viktige, fremfor foreldrene. Ungdommene både søkte støtte og frasa seg støtte i konkrete situasjoner, men på ulike måter. De som flyttet i konflikt, frasa seg støtte ut fra en opplevelse av og ikke å bli støttet. Noen av ungdommene framhever ettervernets betydning, men det viktigste har vært å bli bekreftet i sin søken etter den selvstendige tilværelsen. Det å bli oppmuntret og ikke bli skjøvet bort, selv om ikke alt de gjorde var konstruktivt i de voksnes øyne, var viktig. Storø oppsummerer med at ettervern burde inneholde et element av å sikre den unge støtte i overgangen, enten dette organiseres formelt eller uformelt.

Betydningen av støtte og tilgjengelighet, finner man også igjen i Clayden og Stein`s studie *Mentoring young people leaving care – someone for me* (2005). Denne studien utforsket erfaringene med langvarig veiledning, og dens resultat i forhold til unge mennesker og ettervern. Studien ble gjort over en to - års periode (2002-2004), der alderen på deltakerne var menn og kvinner mellom 15 og 23 år. Den vanligste alderen for oppstarten av veiledning var 18 år. Hovedtypen av denne typen støtte var veiledning en til en, men som inkluderte voksen og foreldre- veiledning. Studien viser til at dess lengre veiledningsforholdet varte, dess større

sannsynlighet for et positivt utfall. Istedenfor å sette krav til ungdommene, valgte de heller en forhandlende prosess. Det å bare være der for noen, kunne være høyt verdsatt blant de unge. Dette fordi de verdsatte denne tilgjengeligheten, oppmerksomheten og det uformelle, fremfor det å ha en profesjonell hjelper. Måten disse støttepersonene bidro på, var blant å hjelpe dem med relasjonsproblemer, bygge opp selvfølelsen og forsterke deres følelsesmessige velvære. De unge mente også at slike støttepersoner hjalp dem i forhold til viktige praktiske råd.

Sammen med Biehal, Clayden og Wade, har Stein også gjort en studie med tittelen *Moving on – young people and leaving care schemes* (1995). Hensikten var å undersøke forskjellige ettervernsplaner og tilnærminger for ettervern innenfor by, land og distrikt i England. Utgangspunktet for dennes studien, var at ettervern var en prosess og ikke en særskilt enkelthendelse. Utvalget i denne studien bestod av 16-19 åringer som skulle forlate den offentlige omsorgen. I denne studien nevnes ikke bare støtte, men også viktigheten av kontinuitet i forhold til støtte. Ikke at kontinuiteten i relasjoner i seg selv var tilstrekkelig, da det var både kontinuitet og kvaliteten i relasjon, som til sammen hadde en effekt på den unges fremtidige utvikling. I tillegg nevnes oppmuntring og motivering til at de unge skal engasjere seg i jobb. Hvordan utfallet for de unge blir, bestemmes av en kombinasjon av faktorer, da dette har med deres utgangspunkt å gjøre. For eksempel kvaliteten i familiestøtte og hvem som er tilgjengelige. Videre er ferdigheter i forhold til å vedlikeholde relasjoner, selvfølelse, motivasjon og deres forhistorie alle viktige faktorer. Livshendelser som oppstår når de forlater omsorgen, er og avgjørende i forhold til hvordan utfallet blir formet. Videre sies det at det er behovet og ikke ungdommens alder som er viktig, da "*leaving care as an age related phenomenon is unrealistic*" (Ibid 1995:296).

Ungdommers erfaringer på veien mot selvstendighet, presenteres også gjennom boka *Leaving care – throughcare and aftercare in Scotland* (Dixon og Stein 2005). Også her kommer betydningen av støtte frem. Ungdommene fremhever betydningen av at man har mennesker tilgjengelig, når man trenger dem. Det positive var at noen lyttet til dem, og viste forståelse for deres situasjon. Stabilitet og støttende omgivelser, hadde for noen bidratt til å lette deres personlige utvikling. Det som virket mindre bra, var at noen følte seg isolert fra sin familie og venner. Andre følte seg stemplet eller diskriminert, og hadde vansker med å forholde seg til forutfattede meninger. Enkelte trakk frem et manglende privatliv og følelse av å bli straffet eller fengslet, mens andre poengterte en begrenset frihet til å ta avgjørelser, da man måtte forholde seg til bestemte regler (Ibid 2005:49-52).

Ungdommenes situasjon betegnes som sårbar, som gjør at enkelte kan ha behov for ekstra støtte i overgangsperioder. Gjennom undersøkelsen *Fra anbringelse til ettervern – en pilotundersøkelse blant saksbehandlere* (Dreyer Espersen 2004), presenteres et systemperspektiv, med fokus rettet mot kommuners erfaringer med vellykkede ettervernforløp. Noe av det viktige som fremheves, er tverrfaglig samarbeid mellom forskjellige samarbeidspartnere i den unges sak. Dette uansett form for organisering. Andre faktorer som fremheves som viktige, er at saksbehandleren har inngått kjennskap og en tett relasjon til den unge. Dette både i forhold til deres ressurser og svakheter. Med et slikt utgangspunkt, kan saksbehandlerne vurdere den unges behov, og ut i fra det, legge noen realistiske planer. Flere fremhever at et vellykket ettervernforløp, krever at den unge har oppnådd en tett positiv relasjon til en voksen, hvor den unge kan få støtte av en voksen. Dette uansett hvem den unge har tillitt til.

Også Reime (2008) beskriver ungdommens situasjon, som sårbar. Gjennom den kvalitative undersøkelsen *Den sårbare overgangen – om å flytte fra barnevernsinstitusjon til egen bolig*, beskriver hun ungdommers og barnevernsinstitusjoners opplevelse, angående utflytting fra barnevernsinstitusjon til egen bolig. Hovedtyngden i dette prosjektet, består stort sett av ungdom plassert etter rus – og atferdsparagrafer. Denne prosessen kaller hun for den sårbare overgangen, fordi ungdom som kommer fra barnevernsinstitusjon, ofte har utfordringer som krever en tilrettelegging og planlegging av utflytting, gjerne på et tidlig tidspunkt. Ungdommene ønsker også selv en gradvis selvstendigjøring, frem mot utflytting. I tillegg er det viktig å bruke tid på å finne den rette personen, som kan følge opp. De trenger noen å henvende seg til, noen som de kan ha tillitt til og vet at bryr seg om dem. Dette viser seg å være utfordrende for institusjonene, da det krever god og organisert planlegging fra barnevernsinstitusjonenes side.

Prosjektet *Overgangen fra barnevern til voksenliv i Trondheim*, handler om ungdommenes overgang til voksenlivet sett fra kommunen, ledere, saksbehandlere, ungdomsgruppen i alderen 17-19 år og den enkelte ungdom. Når det gjelder det faglige målet ved arbeidet, skal tiltaksarbeidet ha helhetlige og fleksible løsninger. Dette skal bidra til at ungdommene skal bli selvstendige og i stand til å stå på egne ben. Det er en sosial prosess fra det å gå fra barndom til voksenhet, og en viktig del av overgangen fra barnevernet til ”voksenlivet”, var å flytte for seg selv. I den forbindelse ble tverrfaglig samarbeid et sentralt poeng. I de tilfellene det har vært godt samarbeid, har ungdommene vært fornøyd med ettervernstiltakene, mens der hvor

samarbeidet ikke har vært så bra, har tiltaket blitt avsluttet etter kort tid. Ungdommen har selv avvist videre støtte på grunn av dårlig relasjon (Bratterud og Skårstad Storhaug (red.) 2008).

Munkeby (2005) har gjennom sin masteroppgave *Lykkehjulet*, kommet frem til at det er noe tilfeldig om ungdom får den oppfølgingen og hjelpen de har behov for etter 18 år. Man spinner hjulet, men har lite kontroll på hvor pilen peker når hjulet stopper. Kanskje tenker man lite over hva det er ungdommen egentlig har behov for. Dersom instansene som skal samarbeide, mangler en felles forståelse for hva som trengs av den enkelte ungdom, vil vel dette også føre til at tiltakene blir noe redusert.

En annen hovedfagsoppgave, fokuserer på barnevernungdoms opplevelse av overgangen til en selvstendig tilværelse. Tittelen er *Sist i køa – svik og brutte løfter i barnevernet*, hvor det kommer frem at ungdommen opplever både svik og brutte løfter fra barnevernet, etter å ha mottatt oppfølging på papiret. Ungdommene fortalte blant annet om voksenpersoner som brøt avtaler, sluttet å ta kontakt og tok tilbake omsorg og støtte (Thanem 2006).

Hvordan går det så med disse barna som voksne? Rapporten *Barnevernsklinter i Norge 1990 – 2005*, viser at tidligere barnevernbarn generelt har lavere utdanning, lavere brutto inntekt enn sammenlignings- utvalget. Av de med lavest inntekt (under 200 000), befinner det seg personer med funksjonshemming, atferdsavvik eller rusmisbruk. Andelen sosialhjelpsmottakere, er med dette langt høyere blant barneverngruppen. Også arbeidsledigheten er størst blant tidligere institusjonsbarn. Videre var det også store forskjeller i forhold til uførepensjon og grunn- og hjelpestønad. Dette noe høyere blant barnevernsbarn. Attpåtil blir det presentert en noe høyere dødelighet i forhold til sammenligningsgrunnlaget. Barnevernsbarna er dermed en selektert gruppe som har et dårligere utgangspunkt enn resten av befolkningen (Clausen og Kristofersen 2008). Sånn sett går det bedre med dem som har hatt ettervern, enn de som har vært i barneverntiltak uten å få ettervern (Kristofersen 2009).

Også Sverige, Danmark, England og USA viser til lignende resultater når det gjelder barn som har vært i omsorg utenfor hjemmet, da disse har høyere risiko for negative utfall som voksne, sammenlignet med andre. Blant annet henvises det til økt risiko for tidlig død, mentale problemer, for lav utdanning og høyere risiko for tidlig graviditet. Med dette som utgangspunkt konkluderes det med at levekårene til store deler av barnevernsutvalget er

relativt dårlig (Clausen og Kristofersen 2008:11-12). Også dansk forskningsoversikt, viser til flere land, inkludert Danmark, hvor anbragte barn som gruppe, har rot i samfunnets dårligst stilte grupper sosioøkonomisk, demografisk og psykososialt (Egelund et. al 2004 og 2008 i Egelund mfl. 2009:15). Stein oppsummerer slike utfordringer, med at ungdommene befinner seg i en komprimert og hurtig overgang til voksenlivet (Stein 2004).

Helgeland (2007) har gjennom sin doktoravhandling, tatt for seg de ”vanskeligstilte” ungdommene i en gjennomsnittskommune i Norge. Dette for å se hvordan det går med disse som 30 åringer. Denne studien blir presentert gjennom boka *Unge med atferdsvansker blir voksne – hvordan kommer de inn i et positivt spor?* Bakgrunnen til disse ungdommene, var at de alle ble henvist til Buskerudprosjektet, hvor det ble gitt ulike former for barnevernstiltak. Dette som et alternativ til fengsel. Også disse ungdommene, har vokst opp med dårlig økonomi i hjemmet, i tillegg til at familieforholdene var uten noe struktur og forutsigbarhet. Ungdommene har hatt problemer i en årrekke, før de ble henvist til dette prosjektet. Forskningen viser til at dem som har vært i institusjon, har klart seg dårligst. Forsterkede fosterhjem og ruskollektiver, er det som har gitt best resultat for ungdommene. Her får ungdommene sjanse til resosialisering, ved hjelp av systematisk og kontinuerlig veiledning. Ungdommene har behov for å møte voksne som de kan se opp til, og som kan bli deres signifikante andre. De har også behov for en stabil omsorgssituasjon. De voksne må være villige til å kommunisere og til å se ungdommens positive sider, og samtidig være en autoritet som ungdommen har respekt for. Faste og trygge rammer, samt aktiviteter og felles gjøremål er fremhevet som viktig. Undersøkelsen viser at litt under halvparten av mennene og tre fjerdedeler av kvinnene lever et såkalt tilpasset liv, hvor livet etter hvert har stabilisert seg.

Forskningen jeg nå har presentert, viser at det er den enkeltes individuelle behov man tar utgangspunkt i. Dette blir også bekreftet gjennom rapporten *Et flerkulturelt ettervern? Ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernets ettervern* (Bogen og Nadim 2009). Her viser det seg at barnevernet hadde vanskelig for å skille mellom tilbudet til ungdom med innvandrerbakgrunn, fra det tilbudet andre får. I hovedsak har barnevernet et individfokus, der de vurderer ettervernstilbud uavhengig av etnisk bakgrunn. Også ungdommene selv fokuserer i svært liten grad på sin innvandrerbakgrunn. Allikevel kommer det frem at det kan være viktig å rette fokus mot enkelte problemstillinger, eller situasjoner som kan gjelde *noen* unge med innvandrerbakgrunn. I tillegg vises det til at barnevernet er usikre angående det å gripe inn i en innvandrerfamilie fordi man er redd for å trå feil, noe som gjør at situasjonen kan

utvikle seg til å bli mer alvorlig enn det det kunne vært. Ungdom med innvandrerbakgrunn er en sammensatt gruppe, med individuelle behov i likhet med andre ungdommer i barnevernet. I den forbindelse oppsummeres det med at, det viktige er kanskje at denne gruppen *får* et ettervernstilbud.

Forskning gjort av Stein (2004), understøtter en slik antakelse om at enkelte problemstillinger kan gjelde noen unge, da unge mennesker med bakgrunn fra andre land, kan stå overfor en rekke identitetsproblemer i forhold til det å bli isolert fra deres familie og samfunn, så vel som rasisme. Flyktninger og asylsøkere kan motta dårlige husly og utdanningstilbud og bli utelukket fra lovfestet støtte etter at omsorgen opphører. Også unge mennesker med utviklingshemming, kan også få dårlig oppfølging i forhold til manglende planlegging og dårligere informasjon og rådgivning. Dårlig koordinering mellom virksomheter kan også begrense deres muligheter gjennom deres overgang til voksenlivet. De kan også oppleve å få avslått tilgang til omsorgstjenester som de fleste andre kan få.

1.3. Oppsummering

Forskningen viser til at man må ha en helhetlig tilnærming, med utgangspunkt i den enkelte ungdoms individuelle behov. Det er først og fremst behovet som skal være bestemmende for ettervernet (Storø 2001, Biehal mfl. 1995, Bogen og Nadim 2009). Både det statlige og kommunale barnevernet må da samarbeide om et helhetlig ettervernstilbud (Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008). Ettervern blir beskrevet som et lite mellomspill i et ungt menneskes liv (Storø 2001), en prosess og ikke en særskilt enkelthendelse (Biehal mfl. 1995). Bratterud og Skårstad Storhaug ((red.) 2008) snakker også om at det å gå fra barndom til voksenhet er en sosial prosess. Men selv om ungdommen går fra barndom inn i en voksenverden der man skal klare seg selv, er også betydningen av fortiden viktig. Dette fordi fortiden inkluderes i ungdommens selvarbeid og deres måte å se seg selv på (Fransson 2009).

Storø (2001) mener det å se seg tilbake og innhente egen historie da er viktig, nettopp for å ta hensyn til ungdommens helhetlige situasjon. Ungdommene selv fremhever et bredt spekter med hjelpebehov, alt fra økonomisk bistand, til hjelp til å ønske seg en jobb, en bolig, råd, veiledning og utdanning. Allikevel er det en ting som går igjen på tvers av forskning, som er betydningen av støttepersoner og kvaliteten i relasjoner ((Bakketeig og Backe-Hansen (red.) 2008), Storø (2005), Clayden og Stein (2005), Biehal mfl. (2005), Dixon og Stein (2005),

Dreyer Espersen (2004), Reime (2008), Bratterud og Skårstad Storhaug (red.) (2008)). Det å ha noen tilgjengelig (Clayden og Stein (2005), og å ha noen å snakke med var viktig (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe-Hansen (red.) 2008:136).

Samlet sett, viser forskningen til at barnevernbarna er en selektert gruppe som har et dårligere utgangspunkt økonomisk enn resten av befolkningen ((Clausen og Kristofersen (2008), Egelund mfl. (2009), Helgeland (2007)). Flere av disse ungdommene, kommer fra hjem som har dårlig økonomi, og at det da er viktig at kunnskap om levekår, ikke bare reduseres til ytre faktorer, men som inkluderes i den enkeltes liv. Dette også med tanke på familieforhold, med en eller to foreldre som inntektskilde (Andenæs 2004). Kristofersen (2009) konkluderer med at det går bedre for dem som har mottatt ettervern, enn dem som ikke har fått ettervern. Clayden og Stein (2005) viser at dess lengre veiledningsforholdet varte, dess større var sannsynligheten for et positivt utfall. I stedet for å sette krav, ble det valgt en forhandlende prosess.

1.4. Problemstilling

Etter at jeg leste boka *Sammen om barnevern – enestående fortellinger, felles utfordringer* (Follesø (red.) 2006), og sett de to filmene *En verdig start på voksenlivet* (2007) og *Problembarna* (2007), endte jeg opp med å lure på hva ettervern var. Jeg opplevde det vanskelig å tenke på ettervern, da det var mer forvirrende enn det var klargjørende. Allikevel hadde jeg et begrep å ta utgangspunkt i, og når man først har definert noe, må man bli enig om hva begrepet betyr i den enkelte studie. Man må da beskrive hvordan man identifiserer, og undersøker det enkelte begrep (Berg 2007:36). Etter forslag fra veileder, ble da problemstillingen ***hva er ettervern?*** Jeg endte da opp med å gjøre kvalitative intervju, for å få beskrevet hva sosialarbeidere legger i ettervern. Formålet med denne problemstillingen, ble da å undersøke sosialarbeideres forståelse av ettervern.

1.5. Oppgavens oppbygging

Jeg har nå innledet med bakgrunn for valg av tema, og gitt en presentasjon av forskningsoversikt, samt problemstilling. I kapittel 2 presenteres metodekapitlet, hvor jeg beskriver og begrunner mine valg gjennom forskningsprosessen. Kapittel 3 omhandler analysen, hvor jeg presenterer og analyserer begrepet ettervern. Jeg starter med å presentere

tema ettervern, gjennom å beskrive situasjonen til de tre ungdommene Jim, Hanna og Adeline. Deretter fortsetter jeg analysen ved å gå nærmere inn på de sentrale tema, gjennom de tre fasene *begynnelsen*, *fortsettelsen* og *avslutningen* av ettervern.

Analysen avsluttes i kapittel 4, hvor jeg setter forståelsen av ettervern, i et kritisk lys. Her drøfter jeg de tre spørsmålene: *hvem er ungdommen? Empowerment som utgangspunkt? Hvordan møte ungdommen?* I begynnelsen av hvert drøftingskapittel, har jeg valgt å sette inn deler av sangtekster fra musikk/teaterlaget for ungdom i Bergen; *Kom nærmere*, som også er tittelen på platen som sangtekstene er tatt fra. Dette er et prosjekt under organisering av Aleris Ungplan, region vest, som startet opp i 2003. Gjennom musikk og tekster har ungdommen formidlet viktige budskap om det å være ung (Krüger 2007). Disse tekstene har både inspirert og motivert meg under arbeidet med masteroppgaven. Jeg har gjort et utvalg, som jeg mener har relevans for tema i drøftingen.

Oppgaven avsluttes med et etterord i kapittel 5, hvor jeg oppsummerer med noen avsluttende refleksjoner. Som vedlegg ligger meldeskjema til NSD (vedlegg 1), forespørsel om deltakere (vedlegg 2), bekreftelse på deltakelse (vedlegg 3) og intervjuguide (vedlegg 4). I tillegg har jeg valgt å legge ved sangtekstene jeg har brukt i drøftingskapitlet: *Noen der ute* (vedlegg 5), *Tiden og veien* (vedlegg 6) og *Ikke som alle andre* (vedlegg 7).

2. METODE

Metodebegrepet består i at man går opp en bestemt erkjennelsesvei som det alltid vil være mulig å følge igjen, da *methodos* betyr ”vei å følge”. Å følge samme veien igjen og igjen, er metodisk og kjennetegner vitenskapens fremgangsmåte (Gadamer 2003:21). Aubert definerer en metode som en fremgangsmåte, et middel for å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel, hører med i arsenalet av metoder (Aubert 1985:196). Slike spesifikke forskningsteknikker, er i seg selv er verken riktige eller gale. Spørsmålet man bør stille seg er hvilken metode som er mest passende, i forhold til det man ønsker å oppnå (Silverman 2006).

2.1. Kvalitativ tilnærming

Med problemstillingen *hva er ettervern?* var jeg ute etter sosialarbeiderens forståelse av ettervern. Valget falt på å bruke den profesjonelle samtalen, som også kalles for det kvalitative intervju. I dette tilfelle konstrueres kunnskapen, i interaksjon mellom meg som intervjuer og den jeg intervjuer (Kvale og Brinkmann 2009:22). Man stiller da typen spørsmål som: ”*hva betyr det og hva handler det om?*”, da formålet er å klargjøre et ”*fenomens*” karakter eller egenskaper (Widerberg 2001:15). Ikke bare stiller man spørsmålet: ”*hva ser jeg dem gjøre?*”, men også: ”*hva ser de seg selv gjøre?*”. I en slik sammenheng er det aktørene som har teorien om verden, uansett hvem denne aktøren måtte være (Repstad 2007:19-20). Man ender da opp med å få vite noe om avgrensede deler av den sosiale virkelighet, som igjen er en dokumentasjon på hvordan det hele forholder seg (Kalleberg mfl. 2009:62). Man får da et godt utgangspunkt for å få kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever, og reflekterer over sin situasjon (Thagaard 2009:11-14).

2.2. Vitenskapsteoretisk forståelsesramme

Kvalitative metoder, har tradisjonelt blitt forbundet med forskning som innebærer nær kontakt mellom forsker og den som studeres. Fortolkning har en sentral plass, og kvalitative tilnærminger kan derfor knyttes til fortolkende teorier. Det er den vitenskapsteoretiske fortolkningsrammen, som danner grunnlag for forståelsen forskeren utvikler i løpet av forskningsprosessen. Til en viss grad, gir den også retning for hva man fokuserer på ute i felten. Forståelsen av data utvikles gjennom hele forskningsprosessen. Man må derfor se dette

i sammenheng med forskerens forforståelse, som bringes inn i prosjektet. Tolkning og analyse kan ses på som to sider av samme prosess, da man ikke kan beskrive og kategorisere hendelsesforløp uten å tillegge hendelsene en mening (Thagaard 2009:11-14). Det grunnleggende blir da hvordan man tenker om den sosiale verden, for hva tenker man om det som er? Dette handler om hva man velger som ontologisk perspektiv. Samtidig må man spørre seg om hvordan man ser, for hva betegner man som kunnskap eller bevis i den sosiale verden? Dette kalles epistemologiske spørsmål, som skal bidra til og utforske hvilken type epistemologisk posisjon, forskningsprosjektet skal uttrykke eller innebære (Kvale 1997:14-16).

Mitt valg av vitenskapsteoretiske forståelsesramme, tar utgangspunkt i at det er sosialarbeideren som har teorien om virkeligheten. Ved å være opptatt av enkeltpersoners forståelse, tar man utgangspunkt i den subjektive opplevelsen. På den måten, søkes det etter å oppnå en forståelse ved å fokusere på menneskets mening, som den opplever i sin livsverden. Med et slikt fenomenologisk utgangspunkt, studerer man individers perspektiv, og forsøker i detalj å beskrive innhold og struktur hos individets bevissthet. Man forsøker å forstå det kvalitative mangfoldet hos den enkeltes opplevelser, og gjøre dens meninger eksplisitte. En slik tolkning av mening karakteriseres av den hermeneutiske spiral, da man veksler mellom deler og helhet. Forskningsintervjuet er en samtale om den menneskelige livsverden, der snakket forvandles til tekst som igjen skal tolkes. Hermeneutikken studerer tolking av tekster. Ut fra en vag og intuitiv oppfatning om teksten som helhet, tolkes delene, og ut i fra disse tolkningene relateres delene til helheten (Ibid 1997).

2.3. Forskningsspørsmål

Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i Storø (2001) og hans henvisning til Cathcart's (1997 i Storø 2001) tre stadier i ettervernsprosessen: "*before*" – "*during*" – "*after*". Storø oversetter dette med forberedelse – flytting – oppfølging. Fasene antyder at man må begynne arbeidet med å hjelpe ungdommene til å bli selvstendige tidligere, enn når de skal flytte ut. Han stiller spørsmålstegn ved om man kanskje kan si det så sterkt, at ettervern starter dag èn av oppholdet i institusjonen eller fosterhjemmet. Ettervern blir å kunne håndtere neste livsfase. De tre fasene peker på ulike temaer, som må vektlegges ulikt i hver av fasene. Storø fremhever viktigheten ved denne helheten i en slik tilnærming. Dette fordi ungdommene som utsettes for barnevernets arbeid, vil oppleve sin ungdomstid som en

helhet og ikke tenke faser. En slik opplevelse av helhet er naturlig, og skal ikke nedkjempes av våre forsøk på å ordne vår egen forståelse av hva som skjer i de ulike fasene (Ibid 2001:24-25).

Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i disse tre fasene. Dette fordi det førte meg over til å tenke på ettervern som helhet, uten at jeg selv kunne definere hva denne helheten innebar. Min tanke var at hvis jeg tenkte på ettervern som helhet, hadde jeg ikke satt noen begrensninger på hva det var vi skulle snakke om. Allikevel gjør jeg en avgrensning, da man kan ikke omfavne alt. Oppgaven min blir da å forholde meg til disse begrensningene jeg gjør. Jeg gjorde da et valg om å utarbeide en intervjuguide som så på ettervernsprosessen som tiden før ettervernet, tiden under ettervernet, og eventuelt tiden som kom etter ettervernet. Jeg valgte bevisst å bruke begrepet ettervern gjennom hele samtalen. Dette fordi det var sosialarbeiderne som skulle definere dette ettervernet. For hvordan bruker man begrepene? Begrep kan defineres som en ide, uttrykt i ord eller symbol, og er byggesteinene i sosiale teorier. Man må som følger ta hensyn til dette tekniske språket i vitenskapen (Blaikie 2000:129).

Forskningsspørsmålene ble utarbeidet med utgangspunkt i Blaikie`s gruppering, som består av "hva", "hvorfor" og "hvordan" – spørsmål, der det ene bygger på det andre. Hva - spørsmål krever beskrivende svar, da man søker etter å oppdage og beskrive karakteristikk og mønstre i sosiale problemer. Hvorfor – spørsmål er rettet mot forståelse eller forklaringer. Hvorfor gjør mennesker som de gjør, og hvorfor har ting blitt som det har blitt? Hvordan – spørsmål kan gå på endringer, da man for eksempel kan spørre om hvordan sosiale prosesser, eller mønstre kan endres eller holdes stabile. For å vite hvorfor, må man vel vite hva det dreier seg om. Å legge opp til en god beskrivelse kan da være en nødvendig del av forskningsprosjektet, da beskrivelse er både en grunnleggende og nødvendig del av sosial forskning (Ibid 2000:60-62). Jeg har valgt å legge opp til en samtale hvor jeg var ute etter beskrivelsen, da jeg var opptatt av å få tak i den enkeltes forståelse. Dette har sammenheng med at jeg søker etter hvordan enkeltpersoner opplever, og reflekterer over sin situasjon (Thagaard 2009:11-14).

Jeg valgte å innlede alle intervjuene med spørsmål om "hva er ettervern?". For så å avslutte med å spørre om "hva er et godt ettervern?". Dette for å starte og avslutte generelt. Når det gjelder selve casene, ønsket jeg å få en beskrivelse av ungdommens situasjon. Jeg startet med

å stille spørsmål om begynnelsen på ettervernet, og valgte å definere begynnelsen der hvor ettervernsarbeidet startet. Det ble da opp til sosialarbeiderne å fortelle meg, om hvor denne starten på ettervernet var. Deretter gikk vi over på hva som skjedde når ungdommen hadde bestemt seg for å ta imot, eller benytte seg av ettervern. Nærmere definisjoner på hva dette innebar, var også opp til den enkelte sosialarbeider. Avslutningsvis spurte jeg om hva som var situasjonen i øyeblikket, hva som skjedde i nuet, eller hva sosialarbeideren forestilte seg kanskje kom til å skje i fremtiden. Ved å gjennomføre samtalen på denne måten, var ønsket å i størst mulig grad å få dekket ungdommens helhetlige situasjon. Dette førte til følgende hovedspørsmål (Vedlegg 4):

1. Hvordan startet ettervernsarbeidet rundt denne jenta/gutten?
2. Hva skjedde når ungdommen hadde bestemt seg for å ta imot/benytte seg av ettervern?
3. Hva skjedde i slutten av ettervernstiltaket? Hva skjer nå? Hva skjer videre?

Jeg hadde et utgangspunkt, noe som gjør intervjuet til et halvstrukturert intervju. Man har da et tema og spørsmål som man har formulert på forhånd. Disse spørsmålene er ment for å brukes i en systematisk og bestemt rekkefølge, samtidig som det ligger en forventning om at man gjør avvik fra denne strukturen. Man kan med dette som utgangspunkt, stille ekstra spørsmål som måtte dukke opp underveis. Dette for å sjekke påliteligheten, og måle muligheten for endring av ordbruken (Berg 2007). Selv om jeg hadde en intervjuguide hvor jeg hadde strukturert fasene i ettervern, var jeg opptatt av at jeg i hovedsak skulle forsøke å følge sosialarbeiderens fortelling om ettervern. Intervjuguiden var bare et utgangspunkt, for at jeg skulle få sikre meg at jeg eventuelt ikke utelot sentrale spørsmål som kunne være viktig å ta opp. Om spørsmålene ble passende å ta opp, vurderte jeg fortløpende i samtalen med den enkelte sosialarbeider.

2.4. Strategisk utvalg

Jeg gjorde et strategisk utvalg, da jeg valgte å snakke med noen som hadde egenskaper, eller kvalifikasjoner som var strategiske, i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiv. Jeg valgte da å snakke med noen som hadde spesielt ansvar for ettervern. Til dette brukte jeg snøballmetoden, da man starter med å kontakte personer som var relevante for problemstilling og tema. Deretter ber man disse personene om navn på

andre, som har tilsvarende egenskaper (Thagaard 2009:55,56). Man skal i utgangspunktet intervju så mange som er nødvendige, for å finne ut hva man trenger å vite. Antallet informanter, avhenger av prosjektets hensikt (Kvale og Brinkmann 2009:113).

Etter å ha fått godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) om å starte på det planlagte prosjektet, valgte jeg ut tre tilfeldige kommunale barneverntjenester i to ulike fylker. Gjennom et personlig intervju med meg, skulle disse sosialarbeiderne presentere en case om en jente og en case om en gutt. Alle disse skulle være *i ettervern*. Jeg satte ingen andre kriterier for intervjuene, bortsett fra at det skulle være en sosialarbeider som kunne fortelle om en ungdom *i ettervern*. Alder og eventuelle andre faktorer, overlot jeg til sosialarbeiderne. Dette fordi jeg så på denne utvelgelsen, som en del av defineringen av ettervernet. Begrepet "*case*" kommer av det latinske *casus*, og understreker betydning av det enkelte tilfelle (Andersen 1997:8-9). Det enkelte tilfelle, var da i denne sammenheng den enkelte ungdom, som til sammen utgjorde seks caser à tre informanter. Til disse barneverntjenestene sendte jeg ut et brev om forespørsel om deltakere (Vedlegg 2). Brevene ble sendt i barnevernlederens navn. I de tilfellene det tok en stund før jeg fikk svar, tok jeg en telefon til lederen i barneverntjenesten for å få bekreftet mottatt brev.

Etter og endelig å ha fått positivt svar, tok jeg da en telefon til den enkelte utvalgte informant. Jeg fikk da informert kort om min studentrolle, mitt tema på masteroppgaven og begrunnet hvorfor jeg ønsket å gjennomføre intervju. Dem fikk da muligheten til å stille meg spørsmål. Noen av spørsmålene jeg fikk, var hvem jeg var og hva jeg ønsket. Jobbet jeg i barnevernet selv? Dem fikk da vite at jeg var utdannet vernepleier, og hadde aldri jobbet innenfor barnevernet. Dette var et område jeg ønsket at dem skulle fortelle meg noe om. Jeg informerte også om at jeg hadde utarbeidet en intervjuguide, men presiserte at denne intervjuguiden bare var et utgangspunkt og et resultat av min forforståelse. Det viktige og avgjørende skulle være *deres* forståelse av ettervern. Jeg stilte meg åpen for alt, bare vi snakket om ungdommen og ettervern. Hva dette skulle innebære, ble opp til dem. Avslutningsvis informerte jeg om at dem kom til å motta et formelt brev, der avtalen ble bekreftet (Vedlegg 3).

To av de tre barneverntjenestene jeg tok kontakt med først, henviste spørsmålet om deltakelse videre ved at jeg fikk et navn å ringe til. Den tredje kontakten lurte på om den kunne få delta selv, noe jeg sa ja til. To av disse barneverntjenestene, avtalte jeg både tid og sted med på forhånd. I tillegg fikk jeg et avslag, som gjorde at jeg ble nødt til å sende ut et nytt

informasjonsbrev til en ny tilfeldig kommune. På denne forespørselen fikk jeg et nytt avslag, noe som gjorde at jeg igjen måtte velge ut en ny tilfeldig kommune. Jeg fikk da positiv respons fra denne femte forespørselen, som da ble prosjektets tredje informant. Denne sosialarbeideren fikk knapp tid til forberedelse, da denne avtalen ble gjort på kort varsel. Dette fordi brevet om bekreftelse på deltakelse, kom frem etter avtalt intervjutidspunkt. Dette førte til at informanten hadde glemt av intervjuet, noe som da igjen førte til at jeg ble presentert for en ny informant, som da tok utfordringen på sparket og trådte inn istedenfor. Noe jeg må takke denne informanten ekstra for, men også den opprinnelige informanten som lot dette gjøres. Jeg endte da opp med et utvalg med tre ulike barneverntjenester, i tre ulike fylker, derav to kvinner og en mann.

2.5. Samtalen mellom oss

Ved å gjøre intervju, synliggjør man verden ved å gjøre verden tilgjengelig ved å bruke en rekke representasjoner. Man bruker da en fortolkende, naturalistisk tilnærming til verden. Med samtalen som redskap, prøver man å forstå eller fortolke fenomen, ut i fra meningene menneskene legger i disse representasjonene. Dette i et ønske etter å bedre forstå subjektets situasjon. Hver enkelt praksis gjør verden synlig på forskjellige måter (Denzin og Lincoln 2000:3,4). Dette skulle være en samtale mellom oss, som var mellom meg og sosialarbeideren. Som et resultat av denne samtalen, skulle jeg gjøre en analyse og drøfting av tema ettervern.

Mange tanker gikk frem og tilbake i forkant av disse møtene. Hvem var disse personene jeg skulle snakke med og hvordan kom jeg til å bli møtt? Hvordan skulle jeg møte dem? Vi hadde avtalt møtested, men hvor skulle intervjuene være? Hvordan så det ut der vi skulle være? Tiden var også på en måte fastsatt på forhånd, da jeg gikk ut i fra at vi ville trenge rundt 1,5 – 2 timer, alt etter hvor mye vi hadde å snakke om. Alle tre samtaler med sosialarbeiderne, foregikk på et kontor hos barneverntjenesten. Jeg var en fremmed og jeg var spent. Spesielt opptatt var jeg av å ha orden på min notatblokk og mp3 – spiller, som jeg skulle gjøre opptak med. Det viktigste er å etablere en forståelse mellom meg og informantene. De må bli komfortable med meg, vite hva jeg vil og stole på meg. Dette for å få best mulig data (Smith mfl. 2009:64).

Jeg hadde gjort et forarbeid med å fortelle hvem jeg var, og hvorfor jeg ønsket dette. En ting er å fortelle hvem jeg er, men hvordan oppfatter de meg i møtet? Hvordan påvirker jeg? Jeg tenker da på alt det jeg kom med, som min skriveblokk og opptaksenhet, mitt utseende, mine blikk, ukontrollerte bevegelser og ansiktsuttrykk. Hvordan ble jeg oppfattet i presentasjonen av meg selv? Hadde jeg klart å opparbeide meg tillitt, med det jeg hadde presentert på forhånd? Og klarte jeg i så fall å opprettholde denne tilliten underveis i samtalen? Etter at vi hadde hilst på hverandre og småpratet litt, satte jeg i gang opptaksspilleren. Sosialarbeiderne møtte veldig godt forberedt. Jeg fikk inntrykk av at dem hadde gjort seg opp mange tanker, da de hadde nærmest lagt opp en plan for samtalen på forhånd. Samtidig viste de stor fleksibilitet overfor mine spørsmål, som dukket opp underveis. Jeg fikk også stilt de ekstra spørsmålene som trengtes, for at jeg bedre kunne få tak i deres forståelse. På denne måten fikk jeg bekreftet den enkeltes forståelse.

Jeg startet med å spørre alle sosialarbeiderne om *"hva er ettervern?"*. For så å avslutte med å spørre om *"hva er et godt ettervern?"*. Innimellom der snakket vi om ungdommens situasjon, som utgjorde ettervernet. Jeg valgte å forholde meg til ungdommens helhetlige livssituasjon, da jeg ønsket å få et best mulig bilde av hvor ungdommen har vært, er, og kanskje befinner seg hen i fremtiden. Mens vi satt og snakket om ettervern, kom tankene. Jeg begynte å danne meg et indre bilde av ungdommen. Ettervern viste seg å være et komplekst og sammensatt område. Jeg valgte da i utgangspunkt å forholde meg til at jeg ikke kunne vite, før det var sagt. Dette for i størst mulig grad, å få bekreftet eller avkreftet mine tolkninger som dannet seg underveis. Gadamer sier at når man ønsker å forstå setninger som er overlevert oss, gjør man seg historiske refleksjoner. Disse refleksjonene skal slå fast hvor og hvordan disse setningene har blitt formulert, for hva er deres egentlige motivasjon og hva er deres egentlige mening? Måten man forstår på, er at man forstår hverandre i noe, da det som ser ut til å være ren rekonstruksjon, smelter sammen med det som umiddelbart fremstår som sant. Alle har sitt eget språk, da et felles språk finnes ikke. Men tross forskjeller i språket, kan man likevel forstå hverandre, da de tingene vi snakker om, fremstår som noe felles når vi snakker om dem (Gadamer 2003:30-31).

I denne sammenhengen vil jeg minne om Mason, som snakker om betydningen av å mestre ferdigheter knyttet til denne sosiale interaksjonen som befinner seg i et slikt møte. Man kan ha en plan og et utgangspunkt, men det viktige er å være en god lytter. Man skal ikke forstyrre samtalen ved å prate for mye, for hvilken konsekvens får eventuelt det? Skal man følge på

med oppfølgingsspørsmål, eller skal man snu samtalen over på et annet tema? I tillegg må man observere og ta opp igjen verbale og ikke- verbale stikkord, da det også gjelder å være oppmerksom på informantens kroppsspråk og kroppsholdning. For på hvilken måte snakker informanten om tema? Er det med kjedsomhet, irritasjon, sinne? Dette er noe jeg må kunne forholde meg til, ved blant annet å vise respekt og høflighet overfor deltakerne. Det viktige blir hvordan man kan favne både bredde og dybde, i det å få fylldige svar (Mason 2002:72-75).

Selv om det er visse krav til meg som gjennomfører slike samtaler, ser jeg på det som et utgangspunkt det er viktig å være bevisst. Jeg må først og fremst forsøke å få en god kontakt med den jeg samtaler med. Dette for at ikke møtet skal bli en mekanisk prosess, der hvor jeg bare var opptatt av å få svar på mine forskningsspørsmål. Dette var et møte mellom oss, der hvor vi sammen skulle reflektere om et felles tema som vi begge hadde interesse for. Selv om jeg var ute etter å få best mulig beskrivelse og som følger data, skulle jeg også være en samtalepartner, som etter min oppfatning både gir og tar, da dette er et gjensidig samspill. Jeg vil da hevde at det å kjenne seg frem i situasjonen, kanskje blir det avgjørende for hvilke data man sitter igjen med til slutt. Dette med tanke på flyt i samtalen og ikke minst å vise interesse for at jeg ønsket å vite noe om deres kunnskap. Utfordringen ble da å fremstå som en åpen og interessert samtalepartner.

Mens jeg pratet med sosialarbeiderne, valgte jeg å notere begrep og spørsmål, for så å ta de opp igjen på et mer passende tidspunkt. I tillegg måtte jeg gjøre meg opp noen vurderinger, som på hvilke områder jeg kunne spørre etter utdyping. Dette fordi det ikke var alt jeg trengte å gå dypere inn i. Utgangspunktet er at man skal jobbe ut i fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Dette både i forhold til tema, dem som studeres og ved videreformidling av forskningsresultater. Siden jeg har snakket med sosialarbeidere om ungdom i ettervern, blir vern av tredjepart spesielt viktig. Det kreves da en oppmerksomhet om for eksempel noen føler seg urimelig eksponert, da forskning ikke skal bidra til noen alvorlige belastninger. Barn har særlige krav på beskyttelse i tråd med alder og behov. Deres behov og interesser bør ivaretas på andre måter, enn når voksne deltar (Den nasjonale forskningskomité for samfunnsvitenskap og humaniora 2006). Sosialarbeiderne hadde ansvar for sine fortellinger, på den måten at de ikke kunne fortelle om ungdommene på en slik måte, at de verken kunne bli direkte eller indirekte identifiserbare. Jeg hadde også et ansvar med og ikke å spørre etter slike opplysninger.

Erfaringen jeg sitter igjen med er at dette var tre engasjerte sosialarbeidere, med hver *sin* forståelse og interesse for ettervern. En sosialarbeider snakket i hovedsak om ungdommens situasjon, og hvordan den kunne bli bedre. En annen sosialarbeider startet intervjuet med å gjøre noen avklaringer rundt lovverk, og hadde lovverket fremfor seg gjennom hele samtalen. I dette møte må jeg innrømme at jeg til tider kjente meg litt utilpass, da jeg fikk presentert mye informasjon på systemnivå. Siden jeg selv aldri hadde befunnet meg innenfor dette systemet, tok jeg meg ofte i å synes at jeg stilte selvfølgelig spørsmål, samtidig som jeg kan stille meg spørsmål om hva et selvfølgelig spørsmål er. Jeg stilte da av og til spørsmålene om igjen, men i en annen form. Dette for å forsikre meg bekreftelse på hva den enkelte mente. Det positive er at dette bidro til et mer bredere perspektiv rundt ettervern, da vi også fikk snakket en del generelt om ettervern. Den tredje sosialarbeideren merket jeg meg fra første stund snakke varmt og positivt om ungdommene, som samtidig fremmet et kritisk syn til det systemet den selv var en del av. Jeg møtte ulike sosialarbeidere, men som hadde en ting felles; å gjøre ettervernet best mulig for den enkelte ungdom.

2.6. Forskningsstrategi

For å kunne svare på problemstillingen og de utvalgte forskningsspørsmål, kan man velge mellom å bruke fire forskjellige forskningsstrategier: den induktive, deduktive, retroduktive og abduktive. Disse fire strategiene står alle for forskjellige fremgangsmåter, da de blant annet krever forskjellige prosedyrer, med ulike utgangspunkt fra begynnelse til slutt. Det avgjørende blir hvordan man starter, hvilke steg man følger og hvordan man avslutter. Med andre ord handler det om hvordan man velger å bruke strategiene (Blaikie 2000). Jeg vil først starte med å gi en kort presentasjon av de fire strategiene, for å kunne vise til hvilket utgangspunkt jeg har brukt i analysen.

Den induktive strategien, starter med en datainnsamling der man som følger analyserer dataen. Deretter starter man med en generalisering med påfølgende testing (Ibid 2000). Man trekker da slutninger fra det spesielle til det mer allmenne (Johannessen mfl. 2007:53). Ved å bruke den induktive metoden, så er det bare det som kan observeres og bli erfart av oss mennesker som kan tas for å være virkelig, og dermed være verd vår oppmerksomhet. Den sosiale virkelighet, ses på som noe som består av komplekse årsaksforhold mellom hendelser. Ved å gjøre slike ”objektive” observasjoner og som følger produsere ”objektive” data, antar

man å få en nøyaktig beskrivelse av virkeligheten. Det man ser, er også det som er der (Blaikie 2000).

Den deduktive strategien starter i motsatt rekkefølge. Man har da en teori som trengs å forklares ved at den testes i forhold til datamaterialet (Ibid 2000:100). Her trekker man slutninger fra det generelle til det konkrete (Johannessen mfl. 2007:52). Den deduktive strategien ble utviklet av Popper, som mener at testingen ikke er et krav da man ikke kan teste i det uendelige. Poenget er at uttalelser må kunne gjøres mulig for testing, ikke at et hvert vitenskapelig standpunkt må ha vært testet, for å bli akseptert (Popper 1972:47). Målet er å finne universelle fremstillinger som er sanne, da man ser om disse fremstillingene korresponderer med de observerbare beskrivelsene (Blaikie 2000:105).

I likhet med den deduktive strategien, starter også den retrodiktive strategien med en teori. Forskjellen er at den retrodiktive strategien søker en annen type forklaring. I dette tilfelle oppnår man forklaringen ved å søke etter årsaken som ligger bak de observerte mønstrene. Man må da konstruere en hypotetisk modell, for deretter å kunne finne ut om dens eksistens. En gjør da observasjoner og eksperimenteringer, for å se om forklaringsstrukturer eller mekanismer eksisterer. Dette gjør at denne strategien blir oftere anvendt innenfor naturvitenskapen, fremfor sosialvitenskapen.

Den abduktive strategien blir forbundet med en rekke ulike tolkende tilnæringer. Fortolkere mener at statistiske mønstre, eller korrelasjoner alene ikke kan forstås. Man utforsker hverdagspråket, som i denne sammenhengen ses på som kunnskap som aktørene bruker i deres produksjon, reproduksjon og fortolkinger, av fenomenet som utforskes. Som forsker, forsøker man dermed å beskrive og forstå dette sosiale livet. Man søker da etter å finne frem til menneskenes mening, som fører frem til slike mønstre. Utgangspunktet er at forskeren tar rollen som den som lærer, og blir utdannet av menneskene som blir studert. Man er da ute etter å undersøke hvordan de begrepsmessig skaper mening. Den sosiale verden blir da den verden som er tolket og erfart, av menneskene fra "*innsiden*". Det viktige er da å kunne oppdage og beskrive dette synet fra "*innsiden*", og ikke ilegge det et "*utenifra*" syn. Man bruker meninger og tolkinge, for så å opprettholde dem i en fortløpende interaksjon. Dette gjør at meningene blir intersubjektive, noe som gjør at den sosiale virkeligheten ses på som en sosial konstruksjon.

Det kan være vanskelig å skille disse strategiene helt, da de er designet for å kunne håndtere mangfoldet av syn og praksiser. En utfordring uansett valg av strategi, er forholdet mellom data og den sosiale virkelighet. Dette fordi målet er å få presentert den virkeligheten, som data er ment for å representere. Utfordringen blir da å lære seg å forholde seg til den sosiale virkelighet som en *"native"*, for å få koblet data og den sosiale virkelighet nærmere sammen (Ibid 2000). Det man ser, er også det som er der, men hva er det som er der? Jeg startet induktivt, da jeg valgte å starte med sosialarbeideres forståelse av ettervern. Ved å bruke en slik induktiv tilnærming, utvikles det teoretiske perspektivet på grunnlag av analyse av dataene (Thagaard 2009:189). Allikevel kan jeg ikke kategorisere min analyse som bare induktiv, da det i tillegg foregår en dialektisk prosess hvor man beveger seg mellom data og konstruksjon av teori (Mason 2002:180). Dette gjør at abduksjon befinner seg i en posisjon mellom induksjon og deduksjon (Thagaard 2009:194), som igjen gjør at det er forståelsen som er det spesielle. Ved å bruke den abduktive strategien, konstruerer man teori som er *"grounded"* i hverdagslige aktiviteter og/eller i aktørenes språk og meninger (Blaikie 2000).

Thagaard mener det er viktig at man i en slik sammenheng ikke bare bruker en systematisk fremgangsmåte, men at man også bruker innlevelse for å oppnå forståelse, for igjen å kunne utvikle teoretiske perspektiver. Systematikk er viktig, da man må kunne gjøre rede for forskningsprosessen som helhet, samt gjøre rede for valg. Samtidig må man kunne forholde seg til den spontaniteten som også ligger der. Forståelsen som utvikles gjennom forskningsprosessen, kan oppstå plutselig og uventet. Man kan identifisere hva som kommer inn og hva som kommer ut, men ikke fullt ut gjøre rede for hva som skjer mellom disse punktene (Thagaard 2009:15-17).

Jeg tenker at jeg kan aldri komme utenom meg selv, da valg av strategier vil avhenge av hvordan jeg velger å bruke dem. Jeg vil alltid ha med meg noe inn i det jeg gjør, uansett hvor mye jeg forsøker å *"nullstille"* meg. Spørsmålet kan bli på hvilken måte jeg bruker det jeg har med meg fra før av. For eksempel har jeg med meg både yrkesspesifikke ferdigheter, teoretisk kunnskap og personlig kompetanse (Skau 2005), som påvirker meg i både bevisste og ubevisste måter å tolke på. Både tolking og analyse ses på som to sider av samme sak. Man kan både beskrive og kategorisere, men ikke uten å tillegge dets mening. Fortolkinger kan dermed knyttes til forskerens teoretiske utgangspunkt, samtidig som tendensene i dataen gir et grunnlag for forskerens forståelse, som igjen har blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen (Thagaard 2009:35).

Etter å ha snakket med sosialarbeiderne, satt jeg igjen med et datamateriale som var utgangspunktet for analysen. Jeg vil i denne sammenhengen poengtere, at mitt valg av vitenskapsteoretisk tilnærming og strategier, er med på å danne mitt utgangspunkt for analysen. Jeg tenker da med hensyn til avgrensning og perspektiv i bearbeidelsene i analysen, da det avgjørende og bestemmende for hvordan analysen skulle gjøres, var først og fremst datamaterialet, eller i dette tilfelle samtalen mellom oss. For hva handlet ettervern om? Jeg har plukket ut sitater fra samtale og også konstruert om sitater som har blitt tatt ut av kontekst, for deretter å plassere de inn i en fortløpende tekst. I tillegg har jeg omgjort teksten fra dialekt til bokmål. Tekst og virkelighet oppfattes med dette som tett sammenvevd. Ut i fra dette, har forskeren en innflytelse på kunnskapen som utvikles, da forskerens forståelse er med på å prege presentasjonen av denne kunnskapen (Ibid 2009:217).

Det man da bør være observant på, er at man ikke bare søker etter det som støtter egne meninger. Man kan heller ikke selektivt tolke og rapportere standpunkt og syn som rettferdiggjør egne konklusjoner. Det man bør gjøre, er å inneha en posisjon hvor man bruker ulike perspektiver og stiller den samme teksten ulike spørsmål, som igjen fører frem til ulike tolkninger. Man må også ta hensyn til disse sosiale aspektene mennesket befinner seg i. Ved da å gjøre analysen med utgangspunkt i den hermeneutiske tradisjon, kommer ulike tolkere, frem til ulike meninger ut i fra det samme intervjuet, da man innenfor et hermeneutisk ståsted, tillater et flertall tolkninger (Kvale og Brinkmann 2009).

I analysen og drøftingen, har jeg brukt både utheving av skrift satt i kursiv, sitat og hermetegn. Sitat fra sosialarbeiderne på mindre enn tre linjer, har jeg valgt å inkludere fortløpende i teksten ved å bruke hermetegn og kursiv. Sitat lengre enn tre setninger, står i sitatform. Når jeg bruker avsnitt mellom to sitater, tyder det på at jeg har gitt respons i en eller annen form, eller at sosialarbeideren tar opp igjen tema på et senere tidspunkt. Videre bruker jeg kursiv uten hermetegn, for å merke trykk på ord eventuelt setningen. Når det gjelder anonymisering av tekst, har jeg vekslet mellom begrepene sosialarbeideren og barnevernet. Dette for å variere språket, da jeg ikke har lagt vekt på om det er en eller flere sosialarbeidere som har ment hva, da målet har vært å løfte frem sentrale tema uavhengig av hvem og hvor mange som har svart hva. Sosialarbeideren representerer i denne sammenhengen, barnevernet. Dette har sammenheng med mitt valg av fenomenologisk utgangspunkt, da det er individets perspektiv som er det sentrale (Kvale 1997). I tillegg har jeg vært opptatt av å beskytte både sosialarbeiderens kjønn og deres fortellinger om ungdommen.

Videre har jeg brukt sitater og kortere fortellinger eller utsagn, om hverandre, for å illustrere poeng og for å vise til hvor mine tolkninger kom fra. Jeg har brukt fiktive navn ved å anonymisere navn, land, stedsnavn og annet som jeg har vurdert som viktig i forhold til gjenkjenning. Jeg har også brukt klammer for å vise at jeg har fjernet tekst fra et sitat, men som ikke har betydning for meningsinnholdet. Dette inkluderer pauseord, repeteringer, fyllord og overganger til andre tema. Når det gjelder integreringene av teori, er teksten i kursiv og hermetegn, et tegn på direkte avskrift fra kilden. Ellers integreres teorien ved at jeg bruker forfatterens begreper og ord, men tolker dette innenfor barnevernets område. Teorien som er brukt, er valgt ut på bakgrunn av at jeg har vurdert den som relevant for ettervern i barnevernet.

2.7. En sosial konstruksjon av virkeligheten

Hverdagsvirkeligheten fremstår som en ordnet virkelighet. Dens fenomener er ordnet i mønstre som synes å være uavhengig av deres opplevelse av dem. Hverdagsvirkeligheten synes da å være objektivert, da virkeligheten er sammensatt av en orden av objekter, som er blitt utpekt som objekter før man selv trer inn på denne scenen. Videre, fremstilles hverdagsvirkeligheten som intersubjektiv, da man deler verden med andre. Man kan ikke eksistere i hverdagslivet uten en kontinuerlig interaksjon og kommunikasjon med andre. Dette gjør at samfunnet eksisterer både som en objektiv og en subjektiv virkelighet. Kunnskapssosiologien oppfatter menneskets virkelighet som en samfunnsskapt virkelighet, da virkeligheten tolkes av mennesker, som er subjektivt meningsfylte for dem som en helhetlig verden (Berger og Luckmann 2006).

Hva kan man da betegne som virkelig? Som jeg har vært inne på, befinner abduksjon seg mellom induksjon og deduksjon. Dette gjør at meningene blir intersubjektive, noe som gjør at den sosiale virkeligheten ses på som en sosial konstruksjon (Blaikie 2000). På denne måten, konstrueres kunnskapen i interaksjon mellom meg som intervjuer og den jeg intervjuer (Kvale og Brinkmann 2009:2). Bourdieu sier at vi konstruerer noe som allerede er konstruert. Det prekonstruerte finnes overalt. Vi må da som følger ta ansvar for denne prekonstruksjonen, da utfordringen blir å unngå å bli offer for disse prekonstruksjonene (Bourdieu i Bourdieu og Wacquant (red.) 1992). *"Den sosiale verden konstrueres gjennom individets handlinger, noe som betyr at sosiale fenomener ikke er stabile, men er i kontinuerlig endring"* (Ringdal 2001:91).

I en vitenskapelig sammenheng bruker man begrensningens kunst, for å finne mønstrene og lage orden. Å gruppere ting, blir sett på som den mest grunnleggende sosiale konstruksjon innen både dagliglivet og vitenskapen. Disse grupperingene vi foretar både av ting, folk og hendelser, er sosiale konstruksjoner som vi enten overtar fra andre, lærer, eller velger oss selv. Muligheten til å plassere individer inn i kategorier, er antakelig en av de mest grunnleggende forutsetninger for at vi kan etablere og vedlikeholde et samfunn. Det er en sosial konstruksjon av virkeligheten. Samfunn er sånn sett et menneskelig produkt, men mennesket er samtidig også et samfunnsmessig produkt (Wadel 1988). Som jeg har vært inne på, møter jeg sosialarbeiderne med et utgangspunkt, da jeg har med meg både yrkesspesifikke, personlige og teoretiske erfaringer med inn i det nye møtet. Min forståelse vil da ha betydning for hvordan jeg møter sosialarbeideren. Det samme som den andres forståelse vil prege min forståelse tilbake.

Jeg hadde nå gjennomført samtaler med sosialarbeidere, om tema ettervern. Etter hvert som jeg gjennomførte hver enkelt samtale, startet jeg med å transkribere ved å skrive ned hele samtalen. Som et resultat av dette, satt jeg igjen med et datamateriale jeg skulle gjøre en sortering ut i fra. I tillegg hadde jeg selv vært til stede, ved at jeg hadde gjort meg erfaringer gjennom disse møtene. Jeg hadde med meg en notatblokk, der jeg på forhånd hadde delt inn arket i to deler. På en side hvor jeg skulle skrive hvor i samtalen vi var, mens på den andre siden skulle jeg notere eventuelle stemninger. Var noe tema vanskelig? Tok det lang tid før jeg fikk svar? I tillegg noterte jeg meg stikkord rundt situasjonen til den enkelte ungdom, for og eventuelt kunne innhente dette senere i samtalen. Også tanker jeg fikk underveis ble notert ned, da dette skulle hjelpe meg å hente inn et enkelt samtaleemne, eller begrep jeg lurte på.

Jeg hadde notert og jeg hadde stemmene våre på bånd. Jeg satt igjen med en opplevelse og erfaring som følger av dette møte. Kvale og Brinkmann foreslår da å stille seg selv spørsmålet: *"hvordan går jeg frem for å finne ut hva intervjuene forteller meg, om det jeg ønsker å vite?"*, og *"hvordan kan intervjuene assistere meg i å utvide min kunnskap av det fenomenet jeg undersøker?"*. Det transkriberte materialet bør i et slikt tilfelle ses på som en samtale, og ikke transkripsjoner. Analysen av det transkriberte materialet, er en kontinuerlig samtale som startet allerede i intervjusituasjonen. Analysen blir da et spørsmål om hvordan man kan fortsette på denne samtalen (Kvale og Brinkmann 2009:192).

Det finnes ulike måter å analysere data på. Man kan for eksempel starte med å lese gjennom intervjuene, for å skaffe seg et samlet inntrykk over hva dette handler om. For så å gå tilbake til spesifikke sider, kanskje teller man utsagn ved å markere ulike holdninger til fenomenet, lage deler av intervjuene til narrativ/fortellinger, ser etter eller utarbeider metaforer for å fange forståelsen, eller visualisere meninger gjennom diagrammer. Eller man kan gjøre en koding og lage kategorier, for så å få en oversikt over hva teksten handler om. Man kan avgrense lengre setninger til å omfatte færre ord, ved å kondensere meninger, eller tolke, ved å gå bak det som blir sagt, for så å komme frem til strukturer og meninger som ikke umiddelbart er synlig i teksten. Altså finnes det ikke en løsning eller en teknikk, som blir sett på som den riktige. Man velger det som er tilgjengelig, selv om det nødvendigvis ikke er designet for det formålet man selv velger å bruke det til. Man velger redskaper, men det avgjørende og som utgjør kvaliteten på analysen, er måten disse redskapene brukes på. Dette avhenger av hvilke typer spørsmål man stiller seg, da ulike typer spørsmål fører frem til ulike typer svar (Ibid 2009).

Det viktige er å redegjøre for hvordan man har utviklet data, ved at man blant annet skiller mellom informasjon man har gjort seg, og egne vurderinger av denne informasjonen. Dette handler om forskningens reliabilitet. Hvor pålitelig er forskningsmaterialet? I dette tilfelle refererer Thagaard (2009) til Silverman (2006) som skriver om forskningsmaterialets troverdighet. Thagaard sier at troverdigheten baserer seg på om forsker redegjør for relasjoner til informanten, og hvilken betydning erfaringene man har gjort, får for dataene forsker sitter igjen med. I tillegg skal man ta hensyn til tolkningene man gjør seg. Dette handler om prosjektets validitet, da det dreier seg om gyldigheten av de tolkningene undersøkelsen fører til. Man bør som følger, kritisk gå gjennom grunnlaget for egne tolkninger. Formålet er at man utvikler en forståelse av materialet. Thagaard minner da om viktigheten av å inneha en fleksibel holdning, slik at endringer kan gjøres underveis. Man kan jobbe ut i fra kategorier, men man må da passe på å ivareta en fleksibilitet slik at kategoriene kan endres i samsvar med egen forståelse. For eksempel kan man veksle mellom fremgangsmåter som bidrar til å skape oversikt over data, og bruke teoretiske refleksjoner over hvordan dataene kan forstås. Analyse og fortolkning ses som to sider av en prosess, som fører frem til forståelse av dataens meningsinnhold. Dette for at kategoriseringen ikke bare skal bli en mekanisk prosess.

Min forståelse utvikles gjennom bearbeiding av datamaterialet. Gjennom analysen gjør jeg meg nye erfaringer og refleksjoner, som igjen gjør at jeg utvider min måte å forstå på. I dette

ligger det en begrensning som fremhever tendenser i data, men som samtidig stenger av for andre perspektiver. Det blir da viktig å reflektere over hvordan teksten best kan kategoriseres, for hvilke betegnelser bidrar til å fremheve kategoriernes meningsinnhold? (Ibid 2009:151). Jeg startet med å lese alle intervjuene om og om igjen, for til slutt å kunne bli kjent med og bearbeide hver enkelt samtale. I tillegg hadde samtalen en begynnelse og avslutning, som handlet om ettervern generelt. Jeg startet da med å spørre meg selv om hva ungdommens ettervern handlet om. Fant jeg noen likheter eller ulikheter? Hvilken forståelse av ungdommen og dens situasjon, var det som kom til uttrykk gjennom sosialarbeideren?

Jeg begynte da å gjøre noen markeringer i teksten for å se etter begreper. Hva handlet ettervern om? Var noe mer overordnet fremfor noe annet? Hvordan ble ettervern definert? I tillegg så jeg på setninger, og i hvilke sammenhenger tema dukket opp i. Kunne jeg klassifisere dette på noen måte? Deretter gikk jeg gjennom samtaleene i faser. Dette på bakgrunn av at det var slik jeg strukturerte intervjuguiden på. Altså valgte jeg å se på datamaterialet med ulike vinklinger og perspektiv, for å se hvordan jeg best kunne fremstille tema ettervern. Jeg noterte begrep og tema som var gjentakende i det enkelte intervju. Jeg plukket ut situasjonsbeskrivelser og sorterte begrepene innenfor temaområder, for så å gå gjennom på nytt. Var dette tilfelle? Hadde jeg oversett noe? På hvilken måte hadde jeg forstått? Dette var min måte å strukturere min forståelse på, for først og fremst å utelukke løsninger, for så å komme frem til nye måter å se på. På bakgrunn av en slik prosess, kom jeg da frem til sentrale tema som gikk igjen på tvers av casene.

I denne sammenhengen vil jeg minne om forståelsen for det hermeneutiske og forskerrollen, da det er mange måter å komme frem til tema på. Jeg kan kategorisere og se på sammenhenger, for deretter å konstruere en sammenhengende helhet. For gjennom å fortolke, konstruerer jeg. Jeg har et utgangspunkt, som igjen utvikler seg til nye vinklinger å se på. I ettertid kan jeg se det hele som en modningsprosess. For meg ble det en utfordring å forholde meg til nye forståelsene, som hele tiden utviklet seg gjennom denne prosessen. Dette for at jeg ikke skulle løpe fra egne data, da jeg kjente at jeg fort kunne reflektere og bearbeide data langt vekk fra det data representerte. Utfordringen ble å legge vekk egne refleksjoner, som skulle tas opp på et senere tidspunkt. Dette krevde for min del et systematisk arbeid, jeg til tider hadde utfordringer å forholde meg til. Spørsmålene hopet seg opp til at jeg bare så delene. Jeg ble opphengt i begrep og situasjoner, noe som gjorde at helheten uteble. Først når jeg hadde fått bearbeidet ferdig delene, kom helheten. Jeg kunne da se sammenhengen i

dataen, jeg på nytt skulle konstruere. En fare som da også vil ligge der, er at jeg samtidig alltid vil bearbeide bort noe. Jeg har da forholdt meg til det på den måten at jeg har gått de rundene med datamaterialet, som jeg hadde behov for, til at jeg til slutt ikke satt igjen med flere spørsmål med hensyn til alternative måter å konstruere på. Mitt mål med fremstillingen av tema ettervern, var å ta utgangspunkt i hvordan jeg på best mulig kunne fremstille ettervern som en prosess, på en slik måte som sosialarbeiderne presenterte ettervern for meg. Altså ble min oppgave å videreføre samtalen jeg hadde med sosialarbeideren. Dette med tanke på å presentere ettervern som en helhet, da dette også gjenspeiler ungdommens situasjon.

2.8. Ethiske refleksjoner

I meldeskjemaet til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), hadde jeg et ønske om å få presentert tre jentecaser og tre guttecaser (vedlegg 1). Dette for å se om jeg kunne finne noen markerte forskjeller mellom kjønn. Dette var noe jeg ikke fikk gjennomført, på grunn av at to av de tre barneverntjenestene ikke hadde noen gutter å presentere av usikre årsaker. Jeg valgte da å ta til takke med dem ungdommene jeg kunne bli presentert for, og valgte dermed å se bort fra kjønn. Jeg endte da opp med å bli presentert for fem jenter og en gutt.

De to første samtalene med sosialarbeiderne fikk jeg utført i september 2009. Jeg var vel ekstra spent på det første møtet, da jeg visste på en måte ikke hva jeg kunne eller skulle forvente meg. Sånn sett var vel kanskje oppmerksomheten rettet mest mot meg selv, da jeg kjente det lå et stort ansvar i å gjennomføre en slik samtale. Jeg ønsket å få mest mulig informasjon om ettervern, samtidig som jeg kom til å måtte gjøre meg fortløpende etiske vurderinger underveis. Dette med hensyn til respekten for både sosialarbeideren og ungdommens situasjon, da jeg ikke kunne vite hva jeg kom til å bli presentert for. Jeg forsøkte da å stille så åpent som mulig, for det jeg kom til å møte.

Da jeg traff den andre sosialarbeideren, hadde jeg gjennomført en samtale om ettervern fra før av, men allikevel kjente jeg meg spent og innstilt på at dette var et nytt møte. Jeg hadde et utgangspunkt, men enkelte spørsmål jeg hadde fått som følger av den første samtalen om ettervern, valgte jeg å ta med meg videre til neste sosialarbeider. Dette gjaldt også spørsmål som jeg begynte å tenke på i etterkant av den første samtalen. Gjennom hver enkelt samtale, fikk jeg utvidet min forståelse om ettervern. Jeg valgte da å forholde meg til disse nye

forståelsene, ved at jeg valgte å ta dem med videre i prosessen. Dette for å få både mer dybde og bredde i forståelsen om ettervern.

Den tredje og siste samtalen, fikk jeg gjennomført tre måneder etter de to første. Dette på grunn av avlysning fra en av sosialarbeiderne. På et tidspunkt var jeg bekymret for om jeg hadde kommet utav sporet jeg hadde startet i. Kom jeg til å huske intervjuguiden? Eller kom jeg til å frigjøre meg sånn, at det ble vanskelig for meg å få tak i det jeg i utgangspunkt skulle spørre om? I tillegg hadde jeg fått en liten stund på å bearbeide samtalene med de to første sosialarbeiderne. Noen ekstra runder på å gjennomgå intervjuguiden måtte da til. Dette for å forsøke å stille meg så åpent som mulig, samtidig som jeg heller ikke kan legge fra meg møtene med de to første sosialarbeiderne. Det blir da noe jeg må forholde meg til. Erfaringer tar jeg med meg enten bevisst eller ubevisst. Det viktige for meg ble da å være bevisst hvilket utgangspunkt jeg møtte den første sosialarbeideren med, og hvilket utgangspunkt jeg møtte den siste sosialarbeideren med.

For å kunne få tak i sitater og korrekte formuleringer, skulle intervjuene tas opp på en opptaksenhet. Allikevel er ingen data helt uberørte av oss mennesker. Det avgjørende blir hva man viser ved å bruke opptaksenheter og et transkribert materiale. Man tar opp og transkriberer menneskelige aktiviteter, som gjør at man ofte mister pausene, overlappingene eller kroppsspråket. Dette gjør at reliabiliteten svekkes, da verden er kodet via de instrumentene man måtte bruke for å få tilgang til denne sannheten (Silverman 2006). For hva kommer disse sitatene til å formidle til leser? Jeg som intervjuer sitter med informasjon om både ordlyd, måten fortellingen blir fortalt på, trykket på ordene og alt det som i det hele tatt foregikk mellom meg og den jeg snakket med. Dette er med på å gjøre at jeg sitter med erfaringer og informasjon, som vanskelig kan formidles videre i en tekst.

Jeg valgte å stille meg selv spørsmålet: *“hvordan går jeg frem for å finne ut hva intervjuene forteller meg, om det jeg ønsker å vite?”* og *”hvordan kan intervjuene assistere meg i å utvide min kunnskap av det fenomenet jeg undersøker?”*, da intervjuene ble sett på som en samtale (Kvale og Brinkmann 2009:192). Jeg var opptatt av hva som foregikk i et ettervern, for hva var ettervern? Ved å søke etter sosialarbeideres forståelse av ettervern, satt jeg med data presentert fra et systemperspektiv. Jeg fikk beskrevet både egenskaper og situasjoner om en tredjeperson, som selv ikke var tilstede og hadde mulighet til å forsvare denne fortellingen. Fra et fenomenologisk utgangspunkt, søker jeg etter å oppnå en forståelse ved å fokusere på

den enkeltes mening som den opplever i sin livsverden (Kvale 1997). En fenomenologisk analyse av den subjektive opplevelsen av hverdagslivet, handler om å beskrive fornuftens virkelighet. Man må da referere til disse tolkningene, på samme måte som man må gjøre rede for dens tatt-for-gitte karakter (Berger og Luckmann 2006:41).

Sosialarbeidernes forståelse kommer til syne ved bruk av blant annet sitater, korte fortellinger og beskrivelser, som viser hvordan de har uttrykt seg på. Disse beskrivelsene er tatt ut av sin sammenheng, noe som gjør det hele til en hermeneutisk tilnærming, hvor jeg veksler mellom delene og helheten. Jeg leser da intervjuet, eller i dette tilfelle samtalen, på en fortolkende måte, ut i fra hva jeg tror som menes om dem (Mason 2002:78). Forståelsens bevegelse går fra helhet til del og tilbake til helheten igjen, da oppgaven er at alle delene skal falle sammen til en helhet. Denne sirkelen av helhet og del, ligger til grunn for all forståelse. Primært, betyr forståelse å forstå seg selv i saken – for så å deretter å utskille og forstå den andres mening (Gadamer 2003).

Med dette vil jeg poengtere at jeg ikke har gjort om sosialarbeiderens mening, i den grad at jeg har endret meningsinnholdet. Jeg har i dette tilfelle valgt å bruke sosialarbeidernes fortellinger, som utfyllende for hverandre. Min oppgave har da vært å trekke ut deler, for så å sette dette i en helhetlig sammenheng. Altså konstruerer jeg disse meningene på nytt, som da blir stående i en annen form. I dette bruker jeg også min egen erfaringsbakgrunn og forståelse, da jeg kontinuerlig bruker meg selv. Med dette mener jeg at det er jeg som behandler teksten, som gjør at jeg også står ansvarlig for den. Jeg tolker da delene, for så å relatere de til helheten. Dette for å få frem meningsstrukturen, som i en kvalitativ undersøkelse er nivået for generalisering (Bjerrum Nielsen 1994).

Jeg gjorde meg noen notater underveis, men disse ble mindre etter hvert som jeg kom lenger ut i samtalen. Jeg noterte heller ikke så mye under den siste samtalen, som jeg gjorde på den første. Jeg klarte mer å følge samtalen, etter hvert som jeg fikk erfaring gjennom hvert enkelt møte med den enkelte sosialarbeider. Sånn sett kan jeg vel si at jeg løsrev meg fra intervjuguiden, etter hvert som jeg ble tryggere på situasjonen. Dette gjorde også at det ble mer flyt i samtalen, og jeg fikk også selv vært mer tilstede i samtalen, uten å tenke på om jeg fikk favnet "hele" situasjonen, som jeg ofte tenkte på i møte med den første sosialarbeideren. Faren ved å tenke slik, var at jeg kunne utelukke sentrale og viktige spørsmål jeg hadde stilt andre sosialarbeidere. Dette fordi det å stille enkelte av de samme spørsmålene til alle

sosialarbeiderne, kan være en mulighet for å få utvidet forståelsen om ettervern på. Kanskje kunne fortellingene utfylle hverandre, eller gjøres til en interessant refleksjon og diskusjon. Dette med tanke på prosjektets validitet. Kanskje responderte jeg på en måte som enten fremhevet eller hemmet fortellingen? Ved å stille samme spørsmål til flere, kunne jeg sjekke gyldigheten i tolkningene jeg skulle gjøre meg i ettertid.

Som samtalepartner skal jeg ha både en åpenhet og fleksibilitet, da jeg selv må stille meg åpen til det som måtte komme. Som jeg ser det, bør jeg kunne mestre denne utfordringen ved å gjennomføre en slik samtale, for mestrer jeg det ikke, er jeg heller ikke en god samtalepartner. For at jeg skulle få utdypende beskrivelser, brukte jeg oppfølgingsspørsmål. I tillegg responderte jeg på en slik måte, at jeg kunne komme med mine bekreftelser for hvordan jeg forstod den enkeltes budskap, for igjen og eventuelt å få avkrefte eller bekrefte dette fra sosialarbeiderne. Samtidig gjorde jeg fortløpende vurderinger underveis, da jeg måtte avgjøre hvor nødvendige beskrivelsene var for tema. Jeg vurderte litt utenomstakk og avsporinger som viktig, da kanskje var det nødvendig, for å kunne komme frem til viktige fortellinger som fikk betydning for tema.

I tillegg kan jeg også stille spørsmålstegn til om mitt og sosialarbeiderens ansvar, om ikke å snakke om ungdommen på en slik måte som kunne være direkte eller indirekte identifiserbar, var med på å begrense både dybden og bredden i fortellingene? Men kanskje kunne dette også komme av at jeg lett ble engasjert i fortellingen og ønsket å vite mest mulig, for jeg husker at jeg hadde en ønsketenking om at ungdommen også skulle vært til stede. For hvem var denne ungdommen vi snakket om? Hvordan ville han eller hun, beskrive *sitt* ettervern? Visste de i det hele tatt at de hadde et ettervern? Dette fordi den ene av sosialarbeiderne fortalte om at; "*Nei, sier ikke... nevner ikke ettervern*". Ettervern var et begrep som bare ble brukt innad i hjelpeapparatet, noe jeg kommer nærmere tilbake til i analysen.

Jeg var bevisst på at jeg skulle legge opp til at sosialarbeideren bestemte hvor vi skulle slutte, og fortsette på tema. Enkelte ganger fikk jeg da mer utdypende beskrivelser, mens andre ganger ble tema eller situasjonsbeskrivelsen avsluttet. Jeg bestemte meg for å snakke med tre sosialarbeidere, for så å få presentert til sammen seks caser. Etter at jeg hadde møtt disse tre sosialarbeiderne, vurderte jeg også dette antallet som passende, da jeg fikk oppnådd hensikten med prosjektet. Tiden som var avsatt (rundt 1,5 - 2 timer), ble også tilstrekkelig da vi fikk rundet av når det ble naturlig. Jeg vurderte det slik at jeg satt tilbake med nok datamateriale,

til å kunne gjøre en presentasjon og analyse av tema ettervern. Intervjuguiden ble også brukt på den måten, at jeg fikk bekreftet og avkreftet mine forforståelser. Enkelte spørsmål ble mer brukt enn andre, mens noen spørsmål viste seg og ikke å verken være relevante, eller nødvendig å gå nærmere inn på, på grunn av at jeg fikk gode og fylldige beskrivelser underveis i samtalen. Jeg fikk et tilstrekkelig datamateriale å jobbe ut i fra. Dette var en utfordrende, men lærerik erfaring.

3. HVA ER ETTERVERN?

Jeg snakket med tre sosialarbeidere, og fikk presentert til sammen seks caser. Av disse var fem jenter og en gutt mellom 17 – 19 år. En av ungdommene bodde på institusjon, tre ungdommer hadde bodd i fosterhjem, men som rundt 18 års alderen valgte å flytte ut og klare seg på egen hånd. De to andre ungdommene bodde fortsatt i fosterhjem. Bakketeig og Backe – Hansen ((red.) 2008) viser til at det er primært 19 og 20 åringer som mottar ettervernstiltak, da disse består av hele 85 % av ettervernklientene. Av disse omfatter dette nesten dobbelt så mange 19 åringer, som 20 åringer.

Fra midten av 1990 – tallet og frem til 2005, vises det til en sterk økning i bruk av ettervern. Samtidig vises det til en nedgang i antall ettervernklienter etter alder, da antall klienter halveres for hvert år klientene blir eldre. Altså vises det til at dess høyere alder, dess færre i ettervernstiltak. Det sies ikke noe om årsaken til at ungdom mottar, ikke mottar, eller slutter å motta ettervernstiltak. Det finnes heller ikke noe tall på om hvor stor andel tidligere barnevernklienter, som ”burde” motta ettervernstiltak, bortsett fra en generell oppfatning om at det burde være flere enn i dag (Ibid 2008:103-105). I 2009, var det i alt 46 500 barn og unge tok imot tiltak fra barnevernet. Tallet på barn med tiltak økte i alle aldersgruppene i daværende år, mens de eldste på 18-22 år hadde den største prosentvise økningen med 13,7 prosent (Statistisk sentralbyrå, publisert 6. september 2010). Statistikken viser også til en økning i andel ettervernklienter fra Asia og Afrika. Av denne gruppen er nesten 30 % ettervernklienter (over 18 år), mens i den øvrige gruppen (0-18 år) befinner det seg 16 %. Av de med norsk bakgrunn ligger prosentandelen ettervernklienter på 58,2 % (over 18 år) i motsetning til 72,4 % i det øvrige utvalget (0 – 18 år). I denne sammenhengen vises det til store forskjeller mellom barn med norsk bakgrunn og barn med etnisk minoritetsbakgrunn (Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008:107-108).

Jeg starter nå med å presentere tre konstruerte ungdommer, ut i fra de seks casene jeg fikk presentert av sosialarbeiderne. Hensikten med å gjøre en slik presentasjon er å illustrere tema, som igjen er ment for å vise relevansen av de utvalgte temaene. I tillegg er dette en del av anonymiseringen. Det jeg har hatt å ta utgangspunkt i, er korte og avgrensede beskrivelser gitt av sosialarbeidere. Jeg har gjort en sosial konstruksjon av virkeligheten, da jeg har gjort et utvalg av hva som skal ha plass i denne teksten. I den sammenhengen vil jeg si at ingen beskrivelser av ungdommene, usagt eller sagt, er mer viktig enn andre beskrivelser.

3.1. Gutten som er lei av å vente!

Jim har bodd i fosterhjem i nesten hele sitt liv. Siden han var syv måneder har fostermor vært hans mamma, en rolle hun har fylt og fortsatt fyller fullt og helt. Fostermor er til en viss grad kjøpt fri fra jobben sin, for å kunne ivareta Jim`s behov best mulig. Dette fordi han er en gutt som trenger masse oppfølging og veiledning, og som hele tiden må ha ting nøye forklart. Han er heldig som har mamma. Sosialarbeideren rådfører seg med henne hvis det skulle være noe den lurer på. Selv om mor ikke lenger får støtte av barnevernet etter at Jim fyller 20 år, vet barnevernet at hun ikke kommer til å kutte kontakten med Jim. Dette fordi mor alltid har vært der, da hun er jo mamma`n hans. Men for mor skulle nok hverdagen vært litt annerledes, da hun av og til trenger noen pustepauser for i det hele tatt å være den mammaen som Jim trenger. Barnevernet ønsker helst at Jim skal bo hos mamma en stund til, for å bli forsørget der. Dette fordi de er opptatt av at han ikke skal røsje i vei for fort.

Da han kom til fosterhjemmet, hadde han allerede en utvikling som gjorde at moren ønsket han utredet. Dette ble hun avvist på, helt til han ble 17 år og fikk en utredning hos habiliteringstjenesten. Han fikk da diagnosen lettere psykisk utviklingshemmet, samtidig som dem tenkte at han kunne ha noe ADHD – atferd. Dette var en tung beskjed for han å få, men som samtidig gav han mange forklaringer og svar på mye han har lurt på. Han har strevd mye på skolen. Videregående fikk han ikke fullført, og han strevde også en del sosialt med venner. Han har vansker med å konsentrere seg og han sliter med å holde struktur i hverdagen, som for eksempel å stå opp om morgenen og holde avtaler både i og utenfor hjemmet.

Mulig han har noen ekstra utfordringer, noe han ikke har noen problemer med å se selv. Det har han akseptert, men ønsker bare ikke å snakke så mye om det og så høyt om det til alle. For det er litt ekkelt å prate om akkurat det. Han blir sint hvis det blir for mye prat om slike ting. Han vil vise at han kan klare seg selv som alle andre, og er ofte redd for at ukjente mennesker skal få vite om ting han trenger hjelp til, som for eksempel andre 18 åringer kan. Alt er så tydelig når han er blitt så gammel. Det var enklere før, da tenkte han ikke over det en gang, men det gjør han nå.

Jim har store ambisjoner, da han vil noe med livet sitt. Han setter seg mål, og viser tydelig hva han mener og ikke mener. Han er en bestemt gutt som ikke vil være avhengig av andre, men som vil lære seg å klare hverdagen selv. Han vil lære seg å leve alene, gjerne med hjelp, bare han hadde fått sjansen. Da han var 17 år, kom barneverntjenesten og begynte å snakke

om han ønsket videre oppfølging av barnevernet etter 18 år. Jim var usikker og viste tydelig at dette ville han ikke snakke om. Barneverntjenesten la samtalen på is til neste gang de skulle treffes. Da barneverntjenesten hadde møte med Jim neste gang, var han klar for videre oppfølging. Dette takket være mamma som vet om knepene som skal til, for at han til slutt endrer mening. For han dreide denne videre oppfølgingen seg om fortsatt å ha med mamma videre i livet, og fortsatt ha kontakt med saksbehandler.

Jim er av den typen som har likt praktiske fag bedre enn teoretiske fag, og ønsket derfor å ta en timeout på folkehøgskole. Dette ble også planlagt på bakgrunn av hvilken oppfølging han skulle ha videre fra barnevernet. På folkehøgskolen kunne han holde på med ekstremsport og de aktivitetene han likte. Barnevernet skulle støtte han økonomisk, og også sørge for at han fikk en miljøarbeider sammen med seg på folkehøgskolen. På folkehøgskolen kunne han gjøre det han var god på og han gledet seg veldig til å begynne. Det gikk cirka en uke, så gav han seg. Han trivdes ikke. Nå er han hos biologisk far, da mamma trengte en pustepause. Men det går ikke bra. Det er lenge siden han har vært hos biologisk far, da han ikke har hatt så mye kontakt med han opp gjennom oppveksten. Han er nå ute å stjeler, nasker og ødelegger. Jim og barneverntjenesten hadde en plan, men som ikke fungerte. For på folkehøgskolen skulle han overhode ikke gå på. Da han kom dit ønsket han seg bare bort derfra.

Nå er han 18 år, og har et ønske om å kunne bo for seg selv og få seg en jobb. Dette gjør at ettervernet i det store og hele, går ut på at han skal få hjelp til å få etablere seg på egen hånd. Det er det som er de nye målene i livet hans. Barnevernet holder nå på å søke om at han skal få en kommunal bolig med oppfølging. Dette for at Jim skal få en struktur og orden på livet sitt. Han er lei, men nekter å gi opp. Han trenger bare hjelp for å komme dit. Han er lei av å vente, spesielt på barnevernet som han synes bruker så utrolig lang tid på å bestemme seg for noe, og når de først har bestemt seg så tar det jo evigheter før det blir noe av!

Barnevernet sier det er vanskelig å finne et godt nok positivt tilbud til han, og at ting tar tid. Sosialarbeideren sier at den tross alt ikke er noen tryllekunstner. Han ønsker seg jo bare en plass å bo. Det har jo barnevernet visst før han startet på folkehøgskolen. Barnevernet sier alt skjedde i gal rekkefølge. Jim har nå utfordret barnevernet, da de må bruke mer tid på å tenke... Tenke nytt som de så ofte sier. Nei, han orker ikke. Har gitt opp. For øyeblikket. Trenger å blåse ut litt nå, mens han venter enda litt til...

3.2. Jenta som klarer seg selv

Hanna beskrives som en pliktoppfyllende og veldig ordentlig jente, som har praktiske ting på stell. En driftig jente som har struktur på ting. Hun har alltid fulgt opp skolen på en god måte, har fritidsinteresser og er veldig sporty. Har alltid skulle klart seg selv, og gir alltid uttrykk for at ting går bra. Kunne vel av og til jobbe så mye med skolen, at det til tider gikk utover det sosiale. Dette fordi hun vil klare alt det hun får av oppgaver, og gjerne litt til. Hun har god kontroll på økonomien, noe barnevernet så på som en fordel da hun skulle flytte i egen leilighet. Men det har tatt tid å komme dit hun er, da ting har ikke kommet av seg selv.

Da Hanne var tenåring, mistet hun faren sin. Det var da barnevernet kom med inn i bildet, da det var en del problematikk rundt det. Hun bodde da hos moren, som slet noe psykisk i perioder. Etter en stund døde også moren, noe som gjorde at Hanne plutselig ble helt alene og hadde ingen hun kunne være sammen med eller bo hos. Løsningen ble at hun flyttet til et fosterhjem, men som fungerte dårlig. Hun havnet lett i konflikter med dem, da hun bar på en stor sorg som fosterforeldrene ikke klarte å møte henne på. Hun var i opposisjon, noe denne fosterfamilien taklet dårlig. I tillegg innrettet hun seg ikke etter familiens husregler, noe som etter hvert ble problematisk. Hun laget seg for eksempel middag til andre tider enn familien, og var våken når de andre sov. Altså styrte hun seg stort sett selv. Dette gjorde at fosterhjemmet sa opp, så hun stod uten noen hjem. Hun flyttet da til fosterhjem nummer to. Dette fosterhjemmet ønsket også at hun skulle bo hos dem, da de kjente hverandre fra før av. Der ble hun veldig inkludert og de anser henne som sitt barn. Hun er for dem, like viktig som deres egne barn.

Nå nærmer hun seg 20 år, bor i egen leilighet, har jobb og kjæreste. Det var etter videregående hun ordnet seg jobb, og tar nå litt fag ved siden av. Det ble da slutt på den økonomiske støtten fra barnevernet, siden hun klarer seg selv. Hun er en veldig pliktoppfyllende jente, som alltid sier ja til å jobbe. Hun er vel den personen som jobben ringer mest til, når de trenger noen. Økonomien er da som følger på stell og ting går nå bra, men noe hun også har måtte jobbe mye med selv. I det første fosterhjemmet havnet hun ofte i konflikter i forbindelse med pengebruk, men nå har hun lært seg hva penger er. Før kunne hun sikkert bruke opp 10.000 til alt og ingenting. Pengene forsvant bare mellom hendene på henne. Dette gjorde at barnevernet tok over det økonomiske ansvaret da hun flyttet til fosterhjem nummer to.

Barnevernet brukte da tiltaksplanen i forhold til hvordan økonomien skulle disponeres.

Avtalen ble da at barnevernet sperret av kontoene hennes og sørget for at hun fikk et visst antall beløp hver uke. I tillegg hadde hun en arv fra sine foreldre som fosterhjemmet skulle slippe å ha ansvaret for sammen med henne, da de så på det som et for stort ansvar.

Barnevernet har da vært hennes sikkerhetsnett når det gjelder økonomien. Det har vært, og er fortsatt trygt å ha med barnevernet i forbindelse med det økonomiske. De har vært dem som har styrt og organisert, det hun ikke har klart å organisere selv. De kan til og med følge henne til banken om hun vil, noe hun er glad for.

Fosterforeldrene har hatt en litt annen rolle enn barnevernet, da de har vært mer en følelsesmessig støtte for henne. Det er dem hun snakker med hvis det er noe. Det gjør hun ikke med barnevernet. Fosterforeldrene hjalp henne med det praktiske og veiledet henne i forhold til hva det var å bo for seg selv. For eksempel ble det i forbindelse med dette, skrevet ned i tiltaksplan hvilken rolle fosterforeldrene skulle ha. Dette innebar at de blant annet skulle komme hjem til henne å sjekke kjøleskapet for å se hva hun manglet, og hva hun trengte å kjøpe. Hvordan huset så ut, om det var ryddig og rent. I det store og hele har de snakket mye rundt hvordan man skal være som voksen.

I dag er fosterforeldrene formelt kuttet ut fra oppfølgingsplanen. Barnevernet sa opp fosterhjemsavtalen, da det etter hvert ble unaturlig å komme hjem til henne å sjekke hvordan hun hadde det. Dette var noe hun ønsket selv også, da hun heller ønsket å ha kontakten direkte med barneverntjenesten, og ikke gjennom fosterforeldrene. Men, selv om avtalen med fosterhjemmet er avsluttet, kan hun fortsatt dra hjem til fosterforeldrene når hun vil. Hun er alltid velkommen på søndagsmiddag, men nå trenger hun verken barnevernet eller fosterforeldrene så tett på lenger.

Barnevernet syntes og det var naturlig å trekke seg litt ut på grunn av at hun fikk seg kjæreste, og at de da også får hjelp av hans familie. Barnevernet var redd for å trenge seg for mye på, da de ville jo ikke gjøre henne avhengig av dem heller. Dem har sånn sett alltid gått inn for at hun skulle klare seg selv, dels på grunn av at de visste at hun også kunne klare seg selv. Så fra å ha ukentlig oppfølging av barnevernet, har det blitt mindre og mindre, til at hun nå bare har de fire obligatoriske treffene med dem i året. Da forteller hun sosialarbeideren hvordan det går i hverdagen. I tillegg er sosialarbeideren der i bakhånd, som hun bare kan ringe til, for å spørre om det hun måtte lure på.

Da barneverntjenesten kom på besøk forrige gang, hadde hun lagd kaker og kaffe. Leiligheten var ryddig og fin, og hundene lå og sov i gangen. Det var en hyggelig og imøtekommende jente som møtte sosialarbeideren, stolt av å vise frem hvor godt hun klarte seg. Hun har vist at hun klarer seg selv og er nå i gang med voksenlivet. På sikt så tenker hun at hun kanskje befinner seg på skole et sted, og flytte tilbake dit hun kom fra. Hun har fått en god start på voksenlivet nå, og har gode forutsetninger for å få til livet sitt på en god måte. Noe av grunnen til dette er at Hanna har med seg mye godt fra før av. Barnevernet har bare vært med og fått en oversikt over hva hun kan, og hva hun får til på en trygg måte. For endringene skyldes nok ikke barnevernet og deres flotte ettervernarbeid, men heller Hanna selv. Selv om barnevernet har vært med som mer som en slags økonomisk sikkerhet, er det Hanna selv sammen med fosterfamilien, som har gjort at hun klarer seg så bra som hun gjør i dag.

3.3. Jenta som er midt i mellom

Adeline bor på en institusjon, der barnevernet har omsorgen for henne. Barnevernet kom inn i livet hennes da hun gikk på ungdomsskolen. Adeline er født og oppvokst i Norge, men har en afrikansk bakgrunn og familie. Fra å ha en oppfatning om å være like norsk som andre og også snakke norsk hjemme hos foreldrene, ble hun som tenåring mer og mer lojal mot sin egen kultur. Ting forandret seg, spesielt klesstilen og væremåten. Hun ble etter hvert psykisk og fysisk syk, uten å ha noen somatiske forklaringer på det. Som følger ble hun innlagt på psykiatrisk sykehus, og historiene begynte å komme. Det viste seg at Adeline hadde med seg en overgrepshistorikk og en omsorgssvikt. Hun utviklet blant annet spiseforstyrrelser og begynte med selvskading. Hun er nå på vei til å bli 18 år, og befinner seg i en lojalitetskonflikt med foreldrene om hjemflytting etter 18 års dagen. For når hun blir 18, da kan hun bestemme selv, noe hun vet foreldrene går og venter på.

Det er ikke alltid sammenheng mellom det Adeline sier og det hun ønsker. Hun vil gjøre som foreldrene sier at hun skal gjøre, nemlig å ha mer samvær og flytte hjem når hun blir 18 år. Samtidig er hun redd for å flytte hjem, da hun ikke vil hjem. Spesielt med barnevernet til stede, så ytrer hun ønske om å få komme hjem. Dette fordi hun må spørre om mer samvær, for så å kunne si til mamma at hun har spurt. For innerst inne vil hun heller ikke bruke det samværet hun får tildelt. Adeline har til tider ikke turt å være frisk, i redsel for å flytte hjem igjen. Slikt kunne hun si før, men ikke nå. I dag bruker hun kroppen sin på spising. Kan spise

glasskår, fordi hun ikke får hjem, ikke får nok samvær, eller ikke får flytte hjem før hun er 18 år. Sier med dette, at hun ikke ønsker å være under omsorg av barnevernet til hun er 18 år. Samtidig streifer tankene henne om at hun kanskje er for gammel til å flytte hjem igjen, for hun har tross alt vært hjemmefra i ganske mange år allerede. Eller at hun kanskje bare kan besøke foreldrene sine av og til, for så å tenke at hun må jo treffe foreldrene sine mer. I tillegg er barnevernet med å tenke alternativer og ikke svart hvitt, da: *"du kan jo klare deg selv uten barnevernet og uten å flytte hjem, men du kan jo bo for deg selv, vi kan søke om attføring for deg"*. Adeline er avhengig av at barnevernet lykkes, for at hun skal få det godt i fremtiden. Dette gjør at det er en fortvilende situasjon for barnevernet å være i, da de ikke kommer i noen posisjon for å kunne gi henne den hjelpen de mener er den riktige hjelpen. Det er det som er den store utfordringen for barnevernet: å komme i posisjon for å hjelpe.

Alle i hjelpeapparatet rundt Adeline er enige om hva som er det beste for henne. Alle utenom foreldrene, er enige om at hun trenger hjelp videre. Fra det landet Adeline og hennes familie kommer fra, er det ingen tradisjoner for at det offentlige i det hele tatt skal blande seg noe inn i det private hjemmet og oppdragelsen av barn, og behandling av barn i hjemmet. Deres kultur har ingen tradisjoner for psykisk helsearbeid, i det offentliges regi. Der det norske hjelpeapparatet tenker psykologer, psykiatere, medisin og innleggelses, tenker dem bønn og masse omsorg fra familien. Det er dermed stor avstand mellom hva som er til det beste for Adeline. Foreldrene har aldri ønsket at Adeline skulle være under barnevernets omsorg, da de mener at hun bare blir syk av å være under deres omsorg. Barnevernet mener derimot at foreldrene har glemt at hun var syk, før de kom inn i bildet. Barnevernet befinner seg da som følger i en motstandsposisjon, og har vært det siden den dagen de kom inn i Adeline`s liv og fortalte at: *"nå overtar vi"*.

Tema har vært her i mange år nå, da barnevernet mener det ikke er bra for Adeline å flytte hjem, verken før eller etter 18 årsdagen. Barnevernet kommer med mange spørsmål som Adeline da må forholde seg til. Spørsmål om fremtiden hennes, som hvor hun skal bo hen, hvem som skal forsørge henne, og om hun fortsatt ønsker å være på institusjonen. Adeline`s situasjon handler i det store og hele om tilbakeføring av omsorg, eller å få mer omsorg og samvær, noe som ifølge barnevernet virker forstyrrende på henne. I tillegg blir hun stadig minnet på dette med at hun kan bestemme selv når hun blir 18, både av barnevernet og av foreldrene. Det begynner å haste. Barnevernet tenker på fremtiden hennes, og er bekymret for

hva som kan skje med henne. Nå har hjelpeapparatet rundt Adeline tre kvart år på å bli enige om ett eller annet. Ikke sikkert dem blir enige, men tiden får vise.

3.3.1. Oppsummering

Jim er en 18 åring som bor hos fostermor og trives der, men som ønsker å flytte for seg selv og få seg en jobb. Han er lei av å vente på barnevernet, da han synes de bruker lang tid på å gi han den hjelpen han trenger. Hanna er 19 år, bor i egen leilighet med kjæresten, har en jobb og har planer om videre skolegang. Adeline nærmer seg 18 år og har ikke helt bestemt seg for hvordan ting skal være ennå. For hvor skal hun bo? Skal hun flytte fra institusjonen og hjem til foreldrene? Eller skal hun bare se foreldrene av og til? Hva er det beste for henne?

Jim, Hanna og Adeline er tre ungdommer som alle har noe til felles. De er alle rundt 18 år og er i ettervern. For Jim handler ettervernet seg om fortsatt å ha med fostermor videre i livet sitt. I tillegg holder barnevernet på med å søke om en kommunal bolig, hvor han kan få tett oppfølging. For Hanna handler ettervernet seg om å ha noen å snakke med når hun trenger det, gjerne om økonomiske spørsmål. Barnevernet kommer av og til på besøk, for å se hvordan det går med henne. Hanna er en selvstendig jente som har det meste på stell, mens Jim ønsker å bli selvstendig. Adeline står i en litt annerledes situasjon. Hun bor for tiden på en institusjon, og prøver å finne ut hvordan livet etter 18 års dagen skal være. Adeline må bestemme seg for hva hun vil, for hvor skal hun bo og hva skal hun gjøre etter 18 års dagen? Skal hun fortsette å ta imot hjelp fra barnevernet, skal hun klare seg selv, eller skal hun flytte hjem til foreldrene? Ingen ting er bestemt ennå. Hun kan bestemme selv, men kan hun egentlig det?

Fortellingene om Jim, Hanna og Adeline, viser at behovene i et ettervern er sammensatte, og det kan være mange involverte i et ettervern. Sosialarbeideren sier at *"det er viktig å ha et tillitsforhold som gjør at jeg tror at hun vil tørre å si til meg, på en ærlig måte hva hun trenger hjelp til fra meg"*. I den sammenhengen presiserer barnevernet at de ikke skal være den viktigste personen i ungdommens liv, for *"jeg skal være en ganske perifer. Jeg skal være en administrator, tenker jeg"*. Barnevernet beskriver seg selv som en som bare har vært med og fått en oversikt over ungdommens situasjon på en trygg måte, for endringene er det ungdommen selv som står for.

Jeg har nå vist en illustrasjon av sentrale tema, gjennom presentasjonen av ungdommene. Jeg fortsetter analysen ved å løfte frem tema, ved å trekke ut sitater og kortere beskrivelser fra samtaleene. Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i at ettervernsprosessen ble sett på som tiden før ettervernet, tiden under ettervernet og eventuelt tiden som kom etter ettervernet. Det skulle dermed være opp til den enkelte sosialarbeideren, å definere dette innholdet i disse tre fasene. Det jeg fikk presentert av sosialarbeiderne, var fortellinger om seks ungdommer som alle var i ulike stadier i et ettervern. Noen var i startfasen av ettervernet, andre var midt i et ettervern, mens noen befant seg i slutfasen av ettervernet. Jeg velger nå å starte med å beskrive hvordan ettervernet startet ved å beskrive dens begynnelse, for så å gå over på hva ettervern handler om. Denne fasen innebærer beskrivelse av ettervernstiltakene. Avslutningsvis går jeg inn på hvordan ettervernet avsluttes, og sosialarbeiderens tanker rundt denne fortsettelsen, etter at deres ansvar opphører. Dette for å fortsette fortellingen slik den ble avsluttet, gjennom samtaleene med den enkelte sosialarbeider. Selv om jeg har valgt å strukturere ettervernet i faser, vil jeg tilføye at jeg har fremstilt en overgang mellom tema og faser. Så selv om jeg har delt inn tema i faser, går tema over i hverandre.

3.4. Begynnelsen

Ettervernet starter med en samtale om ungdommen vil ha videre oppfølging av barnevernet. Barnevernet må da jobbe med å komme seg i en posisjon for å kunne gi ettervern. Dette fordi det nå er ungdommen selv som må samtykke i om de vil motta en slik form for oppfølging.

3.4.1. Videre oppfølging av barnevernet

På spørsmål om hva ettervern er, og om hva sosialarbeideren tenker om ettervern, fikk jeg til svar at: *”jeg tenker at ettervern er det som er etter fylte 18 år”*. Dette blir videre begrunnet med at det i følge loven, når barna er under 18 år og ikke er myndig, så er det ikke dem som samtykker eller sier ja eller nei til tiltak. Denne sosialarbeideren tenker da at ettervern er det som er etter 18 år, når barna selv er myndige og på en måte kan si ja og nei. At det er ettervernet. *”Og for oss så blir det jo fra 18 – 23 år da. Da jobber vi ettervern”*. En annen sosialarbeider tenker på ettervern knyttet til barn under omsorg, og som da begynner å nærme seg en aldersgrense eller en situasjon etter 18 år. Mens den tredje sosialarbeideren deler disse refleksjonene:

... i mine saker i hvert fall, så handler det jo om at vi har hatt omsorgen for, for de her barna i en viss periode, frem til de fyller 18 år [...]... så det her er jo ungdom som har vært under omsorg, bodd i fosterhjem, eller i institusjon. Også er det for å sikre en mest mulig... en mest mulig skånsom på en måte, overgang til voksentilværelsen, der man tenker at andre barn vil jo ha oppfølging fra sine biologiske foreldre på en OK måte, selv om de har fylt 18 år. Og få hjelp til å klare seg selvstendig som voksen. Man regner ikke med at det plutselig skjer et sånt skifte når du er 18 år, som gjør at du plutselig er i stand til å ta alle avgjørelser, uten å ha vært i stand til det før. Sånn at ettervernet er vel på en måte en slags sikkerhets..., at man skal sikre at de i hvert fall har muligheten til å få veiledning videre, til det de har bruk for. Men det er jo veldig individuelt [...] for det handler jo veldig om hva, hvor vi tenker at, hvor mye de får til selv og hvor mye de kan håndtere og hvor mye de trenger å ha.

Barnevernet beskriver ettervern som det som er etter 18 år, og at ungdommen selv kan samtykke eller si ja eller nei til tiltak. Ettervern gis da til ungdom som barnevernet har hatt, og fortsatt har omsorgen for, og som befinner seg i en situasjon rundt 18 år. Barnevernet er da med å sikre disse ungdommene, en mest mulig skånsom overgang til voksentilværelsen. Dette viser at ettervern handler om opprettholdelse, eller erstattelse av andre tiltak utover 18 år. En av sosialarbeiderne, tror at et godt ettervern handler om *“å ikke gi slipp på dem når dem er 18”*. Videre at ettervernet må skreddersys etter behov. Sosialarbeideren forteller videre:

Så jeg har nok i tankene at man må prøve å ivareta de behovene de har, selv om dem er 18 og skal klare mye selv. Så trenger de fortsatt den voksne som de kan lene seg litt tilbake på, når det er behov for det. Og mange 18 åringer bor jo også hjemme til de er ferdig med videregående og kanskje blitt 19. Og det er jo ikke noe grunn til å tro at de barna som har behov for ettervern, har noe mindre behov, de har ofte mye mer behov for at noen voksne følger dem opp. For meg er det ikke noe mer komplisert enn det altså.

En annen sosialarbeider fremhever viktigheten av ungdommens egen opplevelse av hvordan de blir møtt med de behovene de har:

I prinsippet, så må jo et godt ettervern være et ettervern som, som ungdommen opplever som i takt med det de selv har behov for. Altså som ungdommen føler at møter de behovene de har. For ettervern. At de føler at det er trygt å gi slipp, når vi gir slipp. Da vil jeg jo definere det som vellykket. Tror jeg nok.

På spørsmål om hva som da var viktig, fikk jeg til svar at: *“det er jo det her med myndiggjøring. Det evige... Ja. At de er trygge på at de er i stand til å klare seg selv, når de kommer i den situasjonen at de må klare seg selv”*. I et annet tilfelle, beskriver

sosialarbeideren det slik at de bruker det mer som tema om hvilket samarbeid det skal være med barnevernet, etter fylte 18 år. Sosialarbeideren forteller om at begrepet ettervern bare blir brukt innenfor hjelpeapparatet, og ikke overfor ungdommen: *“Nei, sier ikke... nevner ikke ettervern. Jeg spør om han fortsatt vil ha oppfølging av barnevernet. Og for han er det konkret at fosterforeldrene fortsatt er fosterforeldre. Og kontakt med saksbehandler”*.

Barnevernet presenterer ettervern for ungdommen, på denne måten:

... det er mer praktisk om det med hvor skal du bo hen, hvem skal forsørge deg, skal du fortsette å være på institusjon en stund til, opp mot at hun kan bestemme selv når hun blir 18. At omsorgen da opphører. At foreldrenes foreldreansvar opphører, og at vi kan hjelpe henne videre. Det vil være et tilbud, og det er et tilbud fortsatt. Men det er opp til henne om hun vil ta imot det. Mer den typen samtaler.

Sosialarbeiderne bruker ikke begrepet ettervern overfor ungdommen og dens familie, og begrepet ettervern er heller ikke å finne i dagens barnevernlov. Derimot finner man begrepet i barnevernloven fra 1953 og kapittel VIII, da man kan lese *Om opphøret av omsorgen. Ettervernet*. Når omsorgen opphører ved 21 års alder, skal helse - og sosialstyret sørge for et betryggende ettervern, dersom barnet selv ikke har midler, som nødvendige klær og eventuelt passende beløp til reisepenger. Før omsorgen oppheves skal det forvisse om at den utskrevne ved foreldres eller andres hjelp, eller på egen hånd vil få tilfredsstillende underhold og utviklingsmuligheter. Videre kan man lese i § 51, at for barn som blant annet ha vært i institusjon for særomsorg, skal helse – og sosialstyret, også her sørge for et betryggende ettervern. Personen kan stå under ettervern til fylte 23 år. Departementet kan også samtykke i at ettervernet i en kommune blir ordnet annerledes enn bestemt, bare det er betryggende (Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14).

Ifølge dagens barnevernlov § 1-1, er formålet at barnevernet skal *”sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid”*. I tillegg skal barneverntjenesten bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Loven gjelder for alle barn under 18 år (§ 1-3), men når barnet samtykker kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak inntil barnet er fylt 23 år (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr.100). Barne – og likestillingsdepartementet fikk ofte spørsmål vedrørende § 1- 3, og hva det blant annet ville si å opprettholde barneverntiltak overfor ungdom over 18 år. I samarbeid med

Sosialdepartementet bemerket de da at § 1-3 annet ledd, skal gi adgang til å opprettholde igangsatte tiltak utover 18 år. Ellers skal disse tiltakene erstattes med andre tiltak, inntil ungdommen har fylt 23 år (Barne – likestillings og inkluderingsdepartementet. Fra rundskriv, publisert 11.11.2004).

Ifølge sosialarbeideren gir ikke loven noen begrensninger angående tiltak, da det er ingen ting som stopper barnevernet i å utarbeide aktuelle tiltak, da *”det er jo ikke forbudt å finne på noe lurt selv”*. En annen sosialarbeider uttrykker det på den måten: *“Lov om barnevernstjenester er ganske lite konkret i forhold til aktuelle tiltak, så det er egentlig fantasien som stopper det. Vi tenker individuelt på hvert barn”*. Dette er også i samsvar med forskningen jeg presenterte i kapittel 1.2, da man bør gi et styrket og helhetlig ettervernstilbud med utgangspunkt i det enkelte individets behov (Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008).

Barnevernloven setter som sagt ingen grenser for hvilke tiltak som kan settes i verk, da sosialarbeideren sier dette går på den enkeltes fantasi. Også forskning om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet, viser til et samlet inntrykk av at *“bare fantasien setter grenser”*. Innlevelse i barnets situasjon, kan også være av betydning for utforming av passende tiltak (Gjerustad mfl. 2006). Hvilke konsekvenser får da sosialarbeiderens fantasi og form for innlevelse, for ungdommens ettervern? Kan det da bli tilfeldig, om hvilket ettervern den enkelte får? Som jeg var inne på i kapittel 1.2, viser forskning at de mest ressurssterke kunne selv være med å veilede barnevernet i sine behov av tiltak, mens andre ble prisgitt tilbudet barnevernet hadde å tilby, noe som kunne variere også fra barnevernets kunnskap og erfaring. Ettervern kunne dermed oppleves som en krevende forhandlingsprosess, da det gjelder å være passe kompetent og passe pågående (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008). Er det da en fordel å være en ressurssterk ungdom, for å få et tilpasset ettervern?

3.4.2. Samtalen om ettervern

Ifølge barnevernloven § 4-15, 4 ledd skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet, i god tid før barnet fyller 18 år, vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Med barnets samtykke, kan da barneverntjenesten utarbeide en plan for fremtidige tiltak, som igjen skal være åpen for endring. Her legges det ingen definisjon i hva som legges i god tid, men det skal ifølge § 4-1, legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr.

100). Barne- og likestillingsdepartementet går da ut ifra at man må anta at barneverntjenesten må ha tilstrekkelig tid og samtale med ungdommen, for å kunne gjøre en vurdering om opprettholdelse av tiltak. I tillegg må man ta hensyn til eventuell behandlingstid i ulike organer (Barne – og likestillingsdepartementet i Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene 2006:102).

Barnevernet fortalte at samtalen om ettervern stort sett foregår rundt 17 års alderen, da: *”vi prøver å få til en samtale sånn cirka i hvert fall i løpet av det året de er 17, men i god tid før de fyller 18”*. En annen sosialarbeider beskriver denne 17 års alderen som standard: *”Ja, [...] det er standard altså. Vi snakker om det når de begynner å nærme seg 18, men ikke liksom noen uker før. Men pluss minus et halvt år før da kan du si”*. En tredje sosialarbeider sier at: *”vi begynte å snakke om det i fjord høst, da hun var 17”*. Gjennom en slik samtale, forteller en av sosialarbeiderne om at de forsøker å danne seg et bilde av hva ungdommen mener de trenger hjelp til. En annen sosialarbeider beskriver at samtalen tar utgangspunkt ut i fra hvor ungdommen befinner seg hen, og barnevernet gir så en forklaring på hva dette kan innebære for den enkelte:

Så det handler om det her med at vi vil gjerne hjelpe til videre, kan godt få bo her videre og hjelpe opp mot skole og [...]. Så får hun på ett eller annet tidspunkt da brev om det samme [...], også sender vi til fosterforeldrene og dem er klar over at nå kommer det snart noe, som er mer det formelle skrevet da, om at hun må samtykke i hjelp. Også kan hun oppheve samtykke hvis hun ikke vil det.

Og hvilke konsekvenser det har opp mot mor og stefar, for eksempel som ikke blir involvert lenger, og at dem ikke kan komme hit og bare hente ut opplysninger om hva vi har pratet med henne om. Blir orientert om det og da før hun er 18, så hun forstår hva det innebærer.

Gjennom samtalen om ettervern, informerer sosialarbeideren om at det nå er ungdommen selv, som må gi sitt samtykke til barnevernet, da de nå er 18 år og kan bestemme selv. Barnevernet gir da informasjon om hva en slik videre oppfølging vil innebære for den enkelte. Det blir da opp til den enkelte ungdom, å avgjøre om den vil motta et tilbud om videre oppfølging fra barnevernet, eller ikke. Situasjonen til Jim, viser at måten sosialarbeideren presenterer ettervern på, *kan* ha en viss betydning for om ungdommen takker ja til ettervern, eller ikke. I Jim`s tilfelle var det takket være mamma, som bidro til at han valgte ettervern, da dette blant annet innebar å ha med mamma videre med i livet.

3.4.3. Å komme i posisjon

Samtalen om ettervern viser seg å starte rundt 17 års alderen, men alderen trengte sånn sett ikke å være avgjørende på den måten, at ungdommen selv merket noen store forskjeller. Det kunne godt fortsette som før, da *“det der ble en helt sånn smidig og umerkelig overgang. Tror ikke hun merket det på noen annen måte, enn at hun måtte skrive under samtykke og fikk et nytt vedtak jeg og. Ellers så var det akkurat som før”*. Dette tilfelle viser at både ungdom og barnevern ble enig om fortsettelsen, da det var ingen videre diskusjoner om hvordan fortsettelsen skulle være. Mens i andre tilfeller, viste det seg at ettervern kunne være noe utfordrende for barnevernet. Som jeg var inne på, så handler ettervern om å opprettholde, eller erstatte et tiltak med andre typer tiltak. Men for å komme dit kreves også et forarbeid, da dem må jobbe med å komme frem til en posisjon for å kunne gi ettervern. Dette fordi *“... det er det å komme i posisjon som er utfordringen, og selvsagt bli enig om hva som er lure tiltak av og til da. Men mest å komme i posisjon”*.

Sosialarbeideren beskriver da at *“ettervern i dette perspektivet, det er ekstremt vanskelig å få på plass”*. I denne sammenhengen fortelles det om at ungdommen har som utgangspunkt at hun ikke vil ha noe med barnevernet å gjøre etter fylte 18 år, noe hun har full rett til å si. Jenta bor nå på en institusjon, og hjelpeapparatet rundt bortsett fra jentas foreldre, mener at jenta ikke burde flytte hjem igjen etter 18 års dagen. Dette har da ført til en diskusjon om hva som er best for jenta, da det er uenighet mellom hjelpeapparatet og jentas familie. Sosialarbeideren beskriver det da slik at når de da ikke vil ha noe ettervern, så blir det jo heller ingen plan:

Også begynner vi jo nå å presse på at skal vi jo ha mulighet for å stable på bena nå, så må vi snart få signaler om at vi skal bevege oss i den retningen. Kan ikke begynne det i september liksom, når hun blir 18 i oktober.

Ved alle handlinger som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Videre skal alle parter, respektere det ansvar, rettigheter og forpliktelser det innebærer. Dette for å gi barnet veiledning og støtte, tilpasset dets gradvise utvikling av evner og anlegg. Alle parter, kan for eksempel være foreldre, slektninger, medlemmer av lokalsamfunnet, verger eller andre med juridisk ansvar for barnet (Barne og familiedepartementet (2003)/ Artikkel 3 og 5 i FNs barnekonvensjon). Dette omfatter også barnevernet, som noen med et juridisk ansvar for barnet. Barnets rett må da forstås slik at barnet har krav på at noen følger med dets utvikling. Dette fordi alle barn skal være sikret at noen har ansvar for deres

kontinuitet (Collin – Hansen 2007:107-108). Med utgangspunkt i barnets beste, skal det legges vekt på å gi barnet en stabil og god voksenkontakt, og kontinuitet i omsorgen (§ 4-1) (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr.100). Her kommer det frem at barnevernet og ungdommens foreldre, er uenig om hva som er det beste. Situasjonen beskrives slik:

Så der er det ganske stor avstand mellom det offentlige hjelpeapparatet og foreldrene da, om hva som er til hjelp [...]. De gangene vi har snakket med dem om dette her, så har dem ingen tanker om at barnevernet skal ha noe med dette å gjøre etter hun er fylt 18.

Barnevernet sier at de har jobbet med ettervern i flere år, og uttrykker videre at det lenge har vært et tema om hva som skal skje senere. Ungdommens tema har vært at hun skal hjem til foreldrene så fort som mulig, og ikke være under omsorg til hun er 18 år. Barnevernet har da gått mot og sagt at hun skal være under omsorg til hun er 18 år, og at det ikke var bra for henne å flytte hjem igjen, verken før eller etter 18. Dette fører da til at det blir vanskelig for barnevernet å jobbe med ettervern:

Så nå står det nå i stampe da, men det er nå en side ved det med ettervernet det og. At det ikke alltid er lett å få til. Og at 18 åringer skal på godt og vondt få lov til å bestemme selv, om dem vil bruke oss og det, i dette tilfelle så kan det jo bety at helsen hennes blir ødelagt. Ingen som vet det. Men sjansene er veldig store for at helsen hennes blir ødelagt. Den psykiske helsen blir ødelagt og eventuelt den fysiske og da. Det vil vise seg.

Det som da blir vanskelig for barnevernet, er når ungdommene ikke vil. Sosialarbeideren beskriver dette videre med at ungdommen da har en tanke om at, endelig er jeg fri og skal klare meg selv, uten og helt vite hvordan. Denne jenta havner da i en posisjon mellom familie og barnevern, som begge mener de vet hennes beste. I tillegg forsøker også jenta selv å finne ut hva som kan passe henne best. Skal hun fortsette å ta imot barnevernets hjelp etter 18 år, eller skal hun flytte hjem til foreldrene? Dette eksemplet viser hvor viktig avgjørelser i et ettervern kan være. Sosialarbeideren oppsummerer situasjonen på denne måten:

Nei, det er bare det at det er en nokså fortvilet situasjon å skulle være rimelig trygg på at det går dårlig, hvis det blir akkurat slik som hun har lyst til, eller sier hun har lyst til. Og at hun står faktisk i fare for å utvikle en voksenpsykiatrisk pasient da, som kan bli langvarig, [...]. Det er ganske tragisk å sitte å se på at kan skje. Og vi kommer ikke i posisjon til å kunne snu henne, selv om vi på en måte har prøvd i mange år.

Men selv om barnevernet hadde opparbeidet seg en posisjon for å få lov til å bidra med ettervern, forteller en annen sosialarbeider om at man kunne ha både planer og målsetting klart, men ungdommen kunne ombestemme seg og ønske noe annet istedenfor. Altså kunne det ligge et samtykke om at ungdommene ønsket ettervern, men det kunne være uklart hva ungdommene hadde samtykket i, da innholdet i tiltaket, kunne bli bestemt etter at samtykket om tiltak var på plass. Hva tiltaket skulle inneholde, foregikk som en fortløpende samtale om hva som skulle gjøres videre. Dette førte til at tiltaket i enkelte tilfeller, ble endret underveis:

Vi lager jo tiltaksplan sammen med ungdommen. Den skulle jeg starte med nå, men jeg vet ikke helt hva jeg skal skrive i den planen. For nå, det som vi bestemte for tre uker siden, gjelder jo ikke lenger. Han ble akkurat 18 nå i disse dager. Så når jeg skal på besøk neste gang nå, så må han og jeg sette oss ned å skrive en tiltaksplan om hva vi skal jobbe med. Om hvilke forventinger han kan ha til barnevernet, om hva han skal gjøre og hva vi skal gjøre og hva andre skal gjøre.

Sosialarbeideren begrunner endringer med at: *"hun forholdt jo seg ikke til det som ble bestemt. Hun forandret jo på de planene som ble lagt"*. Dette viser at ettervern kan være utfordrende for barnevernet, da dem må forholde seg til ungdommens tanker og behov som ofte kan endres underveis. Sosialarbeideren forteller videre at: *"vi kan ha mange gode tanker om at slik blir det, også blir det absolutt ikke slik. [...]. Her må vi bare snu oss og gjøre ting helt annerledes, på timen, eller dagen etterpå eller"*. Innledningsvis henviste jeg til Janka, som foreslo at barnevernet kunne stille ungdommen spørsmålet: *"hva tror du er nødvendig for deg for at du skal klare deg best mulig på egen hånd?"*. Ikke at ungdommen nødvendigvis skulle få det de ville, men at de skulle være med på både å bestemme og også ombestemme seg (Janka i Follesø (red.) 2006). Spørsmålet er da om barnevernet har mulighet til, å til enhver tid, endre seg i takt med den enkeltes ønsker og behov? Har sosialarbeideren mulighet til å følge opp en ungdom som velger å ombestemme seg? Har barnevernet muligheten til å til enhver tid, endre seg i takt med den enkeltes ønsker og behov?

3.5. Fortsettelsen

Når ungdommens samtykke er på plass, kan diskusjonen om hva denne videre oppfølgingen skal gå ut på begynne. Hvilke behov og ønsker er det ungdommen har? Hva forventer barnevernet? Barnevernet bruker da tiltaksplanen som beskriver ettervernstiltakene. Fortsettelsen består da av en fortløpende diskusjon om hva som skal skje videre.

3.5.1. Overgang til voksentilværelsen

Som en av sosialarbeiderne sa, så blir ettervern beskrevet som en måte og alltid sikre en best mulig overgang til voksentilværelsen. Voksentilværelsen blir definert på denne måten:

Voksentilværelsen er jo den tilværelsen der du skal ha ansvar for deg selv. [...]. Det handler jo ikke om å klare seg hundre prosent selv, men det handler om å klare å hente hjelp når man skjønner at man trenger hjelp. Å gå til de rette stedene for hjelp. Også handler det om å ha det overordnet administrative ansvaret for sitt eget liv. På egentlig alle områder. Ha et bevisst forhold til hva det vil si at man velger de tingene man gjør. Hvis jeg velger å sitte og se på TV hele dagen, og ikke gå ut, så må jeg skjønne hva det vil gjøre med livet mitt om noen år.

Det som er ønsket er at de skal være i stand til å ta fornuftige valg for seg selv, og ikke være avhengig av at andre skal fortelle de hva de skal gjøre til en hver tid. Og ikke være avhengig av at andre skal forklare konsekvensene av valgene de tar.

I likhet med Storø (2001,2003), snakker også denne sosialarbeideren om voksentilværelsen. I den forbindelse nevnes det å ha ansvar for seg selv, da det handler om å ha det overordnede administrative ansvaret for eget liv. Ikke at det handler om å klare seg helt selv, men at man vet hvor man henter hjelp når man trenger det. En annen sosialarbeider uttrykker det slik at *“jeg tenker at det er viktig at vi som barnevernstjeneste er voksne oppi dette, og tenker at vi skal jobbe for at dem skal bli selvstendige, at det er vår målsetting”*.

Alle disse ungdommene befinner seg rundt 18 års alderen, hvor det sentrale, er spørsmål rundt fremtiden. De er på tur over til det som sosialarbeideren kaller for voksentilværelsen, hvor det blant annet handler om å ta selvstendige valg, og lære seg å tenke over følgene av valgene. Som 18 åringer, kan de bestemme selv med eget samtykke. De bestemmer også selv, men er samtidig avhengig av menneskene rundt seg. Lingås (2008) minner om at alle mennesker er sosiale vesen, der den gjensidige avhengigheten mellom mennesker er viktig. Ett enkelt individ, er alltid gjensidig avhengig av andre individer og de relasjonene disse har seg imellom. Målet er å gjøre enkeltmennesker og grupper i stand til å mestre, og kontrollere eget liv. Altså handler det om å gjøre andre i stand til å ta vare på seg selv, og utvikle seg selvstendig sammen med andre. Dette handler om selvrealisering, da prinsippet om rett til selvrealisering understreker verdien av å slippe avhengigheten fra maktorganer, og i stedet kunne utvikle seg fritt. Denne friheten eller selvstendigheten, betinger et sosialt fellesskap og en gjensidig avhengighet mennesker imellom. Selvrealisering ligger tett opp til selvstendighet, men ingen selvrealisering kan dermed skje uten at man tar utgangspunkt i

denne gjensidige avhengigheten. ”Selvrealisering innebærer at det enkelte menneske skal kunne utvikle seg og utfolde seg ut i fra sine iboende krefter, evner og muligheter” (Ibid 2008:95).

Men hva er det å være selvstendig? I England blir betegnelsen ”*care leaver*”, brukt om unge menneskers overgang til uavhengighet (Stein og Munro (red.) 2008:14). Begrepet selvstendighet og uavhengighet, er synonyme, da de begge betyr å være fri (Berulfsen og Gundersen 2008). Hva ligger det da i å være fri? Er frihet målet? Vetlesen knytter frihet til ansvar, da han snakker om en frihet som vrenses, med tvang som metode og umyndiggjøring som konsekvens. Ved bruk av metoder, styrer man enkeltpersoner til det Karpatsjof og Prætorius (2004:414 i Hylland Eriksen og Vetlesen (red.) 2007:51), kaller for ”*falsk autonomi*”, noe som gjør at personen innbiller seg at de styrer seg selv. Dette mener Vetlesen, er å dekke over en forsterket sosial kontroll, ved at kontrollen presenteres som sosial, som uteniframtitt, men som kles ut som innenfrasiuert. Det individet gjør med seg selv, betegnes som frihet, ansvar og autonomi, noe som Vetlesen kaller et bedrag, da en slik retorikk er en tildekking av en forsterket sosial kontroll, som igjen handler om ansvarsfraskrivelse. Dette fordi, frihet krever ansvar (Hylland Eriksen og Vetlesen (red.) 2007). Er da sosialarbeiderens retorikk om å ha det overordnede ansvaret for eget liv, en type ansvarsfraskrivelse? For på hvilken måte er sosialarbeideren med på å påvirke utviklingen av den enkeltes selvstendighet, eller frihet?

3.5.2. Ettervernstiltak

Når hjelpetiltak vedtas, skal barneverntjenesten utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan (§ 4-5 i Lov om barneverntjenester av 17.juli 1992. nr. 100). En tiltaksplan skal tydeliggjøre barnets særlige behov og hvordan disse behovene skal imøtekommes. Begrunnelsen for at det skal utarbeides tiltaksplaner er å styrke den faglige kvaliteten i arbeidet, i tillegg til å understøtte dialog og myndiggjøring og sikre god forvaltning og rettssikkerhet. Det må være en sammenheng mellom behov og tiltak. Tiltaksplanen vil bidra til en realistisk varighet, og man kan evaluere praksis ved å se på både barnets utvikling og situasjon, samt tiltakenes utforming og hvordan tiltakene kontinuerlig blir fulgt opp. Tiltaksplanen danner da utgangspunkt for evalueringsspørsmål, men dersom en utfylt tiltaksplan bare har den hensikt å vise til at det er en lovpålagt oppgave, er nytten av den liten (Barne- og likestillingsdepartementet 2006 i Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder).

Barnevernet snakker om tiltaksplan som det som beskriver ettervernstiltaket, samtidig som at en sosialarbeider konkluderer med at *"alt vi gjør etter de er 18, må vel kunne kalles ettervernstiltak"*. En annen sosialarbeider sier at: *"vi forholder oss til de rutinene som ligger i det som er pålagt oss da, at vi skal tenke ettervern"*. Mens en annen sosialarbeider forteller at det ikke finnes noen kommunale prosedyrer på ettervern, og henviser til barnevernloven som sier at ettervern er noe barnevernet skal ta opp og eventuelt lage en plan for, hvis samtykke. Videre fortelles det i en annen sammenheng om at det i et ettervern *"må ligge en tiltaksplan der og det må ligge et vedtak"*. Denne sosialarbeideren brukte tiltaksplanen aktivt i planleggingen av ungdommenes ettervern, da:

Også lager vi jo en tiltaksplan på det da, vi lager jo et vedtak på, på oppfølging utover 18 år, og det er jo sånn frivillig. [...]. Hun kan jo når som helst melde seg ut. Eller si at nå har hun bruk for mer eller mindre hjelp, enn det vi ble enig om, i starten. Også lager vi en tiltaksplan ut i fra hva vi har blitt enig om da.

Tiltaksplanen tar da utgangspunkt i den enkeltes behov, da en av sosialarbeiderne sier at: *"jeg føler at vi prøver å lage et system, som står i mest mulig samsvar med det ungdommen sier han har behov for"*. Innholdet i en tiltaksplan varierte da alt etter hva ungdommen hadde behov for, som kunne være alt fra økonomisk støtte til følelsesmessig støtte. En sosialarbeider forteller om at barnevernet hjalp til med husleie og livsopphold, i tillegg til at det var nedfelt hvor ofte fosterforeldrene skulle komme på besøk hjemme hos ungdommen. Det var da avklart og nedskrevet i tiltaksplanen at fosterforeldrene skulle hjelpe til praktisk, som å hjelpe til med handling, og forholde seg til offentlige kontorer hvis hun trengte å søke om ting. I tillegg skulle fosterforeldrene være der for henne følelsesmessig, ved at hun kunne ha noen å snakke med om ting som kunne være vanskelig. Altså skulle fosterforeldrene være de nærmeste som hun tok kontakt med, hvis hun trengte hjelp. Oppfølgingsamtalene ble også nedfelt i tiltaksplanen. I tillegg til at hun skulle ta kontakt med barnevernet ved eventuelle problematiske behov underveis. Barnevernets oppgaver gikk mer ut på å være en støtte i forhold til økonomien, da: *"også har jeg hatt mer en rolle rundt økonomien, og fulgt henne i banken og... og med hvordan hun skal forvalte økonomien... men det også var jo nedfelt i tiltaksplanen, hvem som skulle ta seg av den biten"*.

Som jeg har vært inne på, så kunne tiltaksplanen være vanskelig å få på plass. Dette fordi ungdommens situasjon kunne endre seg underveis, noe som gjorde at planer og mål også

måtte endres. En sosialarbeider forteller for eksempel om at utarbeiding av tiltaksplan var i utvikling, da: *”vi holder på å utarbeide en tiltaksplan sammen med henne nå”*. For som det ble sagt, så: *”jeg rakk ikke å skrive den tiltaksplanen. Vi hadde bare kladdet den. Vi hadde ikke skrevet under”*. Sosialarbeideren oppsummerer da med at: *”vi har jo en plan, men her skar det jo seg alt”*. I et annet tilfelle var planen den at barnevernet skulle bistå økonomisk med folkehøgskole. Ettervernet gikk da ut på at ungdommen skulle få en miljøarbeider sammen med seg. Når da denne ungdommen ombestemte seg, ble det å tenke nytt og lage nye planer. De nye planene gikk da ut på at barnevernet måtte jobbe for at ungdommen skulle klare å etablere seg. Barnevernet måtte da søke om kommunal bolig med oppfølging, noe som da tok tid.

Spørsmålet man da kan stille, er om en forventning om at man skal jobbe ut i fra konkrete mål, kan være med på å bidra til avgrensning angående relevante tiltak? For som sosialarbeideren sier, så snakkes det om at ting ikke ble som planlagt. Men må det nødvendigvis bli som planlagt? Hva med rom for ombestemmelse? Kan det være viktig at noen bare er der, og følger med i dens utvikling? Eller hva med sikring av barnets kontinuitet? Er ikke prosessen, utviklingen og endringer av meninger som oppstår underveis, viktig? For på hvilken måte velger sosialarbeideren å bruke tiltaksplanen?

Den tredje sosialarbeideren snakker også om at det utarbeides en plan for fremtidige omsorgstiltak etter fylte 18 år. Videre blir dette beskrevet som at dette kommer i vedtaksform, og fortsettelsen av dette blir da en mer drøfting av det som skjer i fosterhjemmet, og samtaler med ungdommen selv og fosterhjemmet. Denne sosialarbeideren snakker mer om det å gjøre fortløpende vurderinger ut ifra den enkeltes situasjon, da det går på å begynne å legge til rette for at ungdommen skal få et botilbud utenfor hjemmet og utenfor institusjonen. Barnevernet kunne da eventuelt bistå økonomisk med det. I tillegg følger barnevernet opp om videre skolegang, men i nåværende situasjon begynner de å koble opp mot NAV. Det går da på å drøfte tidlig og se hva slags samarbeid barnevernet skal ha med ungdommen. Dette blir da beskrevet som en foreløpig plan, for fremtidig vedtak. I et tilfelle beskrives de sentrale tiltakene på denne måten: *“Men hovedgreien har jo vært å opprettholde fosterhjemmet som et botilbud og bli forsørget der. Og støtte opp om den videregående skolegangen”*. Videre fortelles det om at *“fortsettelsen av det, er jo mer drøfting av det som skjer i fosterhjemmet og i samtaler med jenta selv og fosterforeldre og. Sånn fortløpende vurderinger sammen da”*.

Sosialarbeideren beskriver det som at det er et tema hver gang barnevernet treffer ungdommen. ”*At hva gjør vi videre nå?*”. Dette viser at samtalen da tok utgangspunkt i ungdommens nåværende situasjon, da:

Det blir mer det at bor hun nå i det huset, så må hun nå følge de reglene som er i huset. Si fra hvor hun er hen, og holde kontakten og alt det der. Og det gjør hun. Så hun setter egentlig pris på det. [...]. Det er mer sann å holde henne tilbake og ikke røsjе for fort. Selv om andre 20 åringer kanskje har kommet på hybel og begynt på høgskole og slikt, så får du ta den tiden du trenger [...].

Tiltaksplanen kunne også brukes mer som en avtale mellom barnevern og ungdom, da det for barnevernets del, kunne være en fordel å ha planer på plass:

For eksempel dette med økonomistyring da, det må vi få ned i tiltaksplan om hvordan det skal fungere. For det er håpløst for oss at hvis at hun sier at ja, hun vil ha hjelp til å styre økonomien, også ringer hun hit sånn akutt at nå må jeg ha penger. Det kan vi ikke. Skal vi hjelpe henne med økonomien og styre det, så må vi ha en god plan på det.

Videre fortelles det om at:

Det er ikke slik at selv om du er under oppfølging av barnevernet, så er det utømmelig med penger her. Slik er det ikke. Hun må og spare og kjøpe seg klær og slikt, det er ikke sånn at hun kan bruke opp alt stipendet sitt på vanlig lommepengebruk, også forvente å få til klær og reiser og utstyr og sånn, sånn er det ikke.

Barnevernet brukte da denne tiltaksplanen i bunn, slik at de kunne ta opp i samtalen om hvilke avtaler det var de hadde bestemt. Ungdommen har da selv vært med på å bestemme innholdet i tiltaksplanen, mens for en annen ungdom handlet ettervernet for det meste om barnevernets tilgjengelighet: ”*I det her tilfelle, så er det egentlig mest at hun har muligheten å ta kontakt hvis hun trenger hjelp til noen ting*”. Tiltaksplan var da noe ungdommen selv og de nærmeste ble informert om, da: ”*vi hadde vel noen samtaler med bare fosterforeldrene, og noen samtaler med alle, og noen med bare henne. Så både og. Men vi sørget for at alle visste i grove trekk hva som var planen*”.

Sosialarbeiderne uttrykker ingen begrensninger, angående hva barnevernet kan bidra med i et

ettervern. Allikevel er det økonomisk støtte som trekkes frem som sentralt. En av sosialarbeiderne uttrykker det på denne måten: *"i mine saker så har jeg opplevd ofte at det er en økonomisk sikkerhet å ha oss med"*. Som den sier videre, så kan for eksempel barnevernet hjelpe til med dekning av livsopphold. Et barnevernkontor brukte da sosialhjelpssatsene til å regne ut hva de kunne bidra med for den enkelte. Sosialarbeideren forteller videre at:

Det skal ikke være sånn at man skal leve fett på barneverntjenestens..., det blir et sjokk den dagen vi er ute av bildet igjen. Men de skal samtidig ha sånn at de kan klare seg. Også kunne de også søke her hvis det er noe. Og vi har også gitt noe ekstra, i forhold til noen hobbyer hun har hatt og sånn. Som koster en del, som vi har hjulpet henne med.

I denne sammenhengen, fortelles det videre om at det ikke ligger noen faste normer for hva barnevernet kan bidra med. Diskusjonen angående hva som blir naturlig å støtte opp med, har blitt tatt på kontoret. Meningene har vært sprikende, men konklusjonen var at de valgte å legge seg på cirka sosialhjelpssatsene, da det blir å følge sånn cirka det de ville fått av lånekassen, hvis da barnevernet ikke har vært til stede. I tillegg velger de å ta hensyn til at noen ganger, så trenger man dyre vinterklær. Ting som andre ungdommer hadde ringt hjem til sine foreldre og bedt om hjelp til, som for eksempel støtte til hobby og fritid. Barnevernet beskriver seg selv som de økonomisk sett de vanlige foreldrene. Altså ligger det ingen bestemmelser eller retninger for hva barnevernet kan støtte opp med, da dette blir vurdert på barnevernkontoret. Sosialarbeideren forteller videre om at de heller ikke ønsker å skape klienter:

Det jeg syns er litt vanskelig er at det blir en balansegang..., at vi har ikke lyst til å skape klienter. Skaper vi... det kan man tenke litt på av og til. Hva er det vi gjør nå? Skaper vi en voksen som er vant med å forholde seg til systemet for å få penger? Men samtidig så er det jo viktig da at man stiller krav. Vi er ikke bare inn og dekker. Vi forventer at de følger opp skolen for eksempel. Vi forventer at de har et dagtilbud som de følger. Og det må ligge der altså. For ellers blir det veldig problematisk.

Sosialarbeideren forteller at den har en oppfatning om at ungdommene har vært veldig opptatt av å vise at de kan klare seg. Noen har vært veldig opptatt av å ordne seg ekstrajobber og prøvd så godt de klarer på egen hånd. I praksis har ikke sosialarbeideren opplevd at den har skapt klienter med å bidra på denne måten, selv om det har vært mye økonomiske spørsmål. I utgangspunktet synes sosialarbeideren at det er bra at kontakten går på det økonomiske:

Jeg tenker at mye av min kontakt med dem har vært på det økonomiske. Og i utgangspunktet så synes jeg det er bra. Jeg synes det er bra at ikke de tyr til meg hvis de har en personlig krise. Det bør de ikke gjøre. De bør ha andre folk som er rundt de som de kan snakke med. Hvis ikke de hadde hatt det, så måtte de komme hit, men det hadde vært veldig trist.

Bakkeig og Backe- Hansen ((red). 2008), henviser til at det er økonomisk støtte som det mest vanlige ettervernstiltaket. Det viste seg at hele 87 % hadde fått økonomisk støtte minst en gang. Halvparten av ettervernklientene, hadde fått fosterhjem som tiltak. Dette viser seg også å være det mest benyttede botiltaket, mens 17 % har fått bistand til utdanning og/eller arbeid. Å fullføre en utdanning og senere få seg jobb, ses på som en av de sentrale overgangene ungdom i 18 – 19 åringer står overfor. Det stilles dermed spørsmålstegn til om hjelp til utdanning/ arbeid bør løftes frem som et viktig ettervernstiltak, siden man også har forskning som viser til at etterverningdom har større vanskeligheter med dette området (Ibid 2008:113-114).

3.5.3. De fire obligatoriske treffene

Ettervernet trenger ikke å være noen ny og annerledes situasjon for ungdommen enn hva det har vært før, da ettervern er videre oppfølging av barnevernet. Dette avhenger av hva ungdommen til syvende og sist avgjør, i samhandling med både barnevern og eventuelt andre viktige involverte. Men hvor ofte er så kontakten mellom sosialarbeider og ungdom i denne videre oppfølgingen? Dette viste seg å variere, men sosialarbeideren snakker om de fire obligatoriske treffene:

Vi har jo de der fire obligatoriske treffene, så dem er jo der. Men resten foregår jo enten på telefon, eller at det er noe spesielt som skjer som vi trenger noe ekstra på da. Så det er nok oftere på telefon, enn at det er at vi reiser til den plassen og treffer dem der da. Men det er veldig lav terskel for å kontakte hverandre hvis det er noe da.

Også en annen sosialarbeider forteller om de fire samtaleene, og at det er åpent for ungdommen å ta kontakt ved behov:

Så det er ingen ting fast på en måte mellom oss, men vi har jo de fire samtaleene i året, der vi finner ut om det fortsatt er sånn. At hun klarer seg eller ikke. Også har hun også muligheten til i mellom de gangene vi snakkes, så har hun muligheten til å ringe hit hvis

det oppstår noen ting. Hun har blant annet bedt om hjelp til å søke på skole og sånne ting og... sånn kan hun komme på å ringe for og hva... og høre litt om hva vi kan bidra med.

Videre kan samtalen ta utgangspunkt i tiltaksplanen, som da kan handle om hvordan den enkelte klarer seg i hverdagen. Om ungdommen føler at de får hjelp til det de trenger, og om de føler det er noen ”*mismatch*” om hva de får og hva de trenger. Tiltaksplanen evalueres etter et halvt år, og barnevernet går da gjennom forventninger og om forventningene har blitt innfridd. Hva har fungert? Sosialarbeideren oppsummerer det slik at: *“man prøver jo å legge opp samtalen på en sånn måte at man får tak i ungdommens forventninger, på en best mulig måte”*. Tema blir beskrevet som åpent, da det avhenger av ungdommens ønsker. Dette gjelder også hvem som skal være med, og hva man snakker om når, da *“hun kan ha det litt sånn at hun skal snakke med oss for seg selv. Men det er ikke nødvendigvis fordi at det er noe tema hun ikke har snakket med fosterforeldrene om”*. I et annet tilfelle beskriver sosialarbeideren det slik at: *“Nå har vi lite kontakt med foreldrene. Annet enn når det er hun skal hjem på besøk for eksempel. At vi finner ut hvem som er hjemme da og passer det for dem og slikt. Men tema om ettervern om å ikke bo hjemme, det er det primært jenta selv vi har drøftet med”*.

Slike samtaler går da på hvordan ting fungerer i hverdagen, fra skolesituasjon til relasjoner rundt seg i miljøet, fritidsaktiviteter og i fosterhjemmet. Barnevernet kan da dra på hjemmebesøk, men trekker i den forbindelse frem noen refleksjoner om at de heller ikke ønsker å presse seg mer på enn nødvendig:

Altså vi ser ikke når hun er lei seg og har det vanskelig. Vi ser ikke når de krangler og, og vi ser ikke de her tingene. [...]. Og det tenker jeg at... vi har ikke egentlig noe med det heller. Når hun er 18 år og ønsker å klare seg selv, så har ikke vi noe med å presse oss på mer enn det hun sier hun har behov for. Det har vært viktig for meg... i oppfølgingen av de som har vært... altså de som er voksne. De er myndige, vi har ikke noe med å presse på de hjelp som ikke de har bedt om. [...]. Hvis vi ser ting vi reagerer på, så kan vi ta det opp med dem og få deres syn på det, men vi har ikke noe med å presse oss på dem. Vi skal ikke gjøre de avhengig av oss heller. Jeg skal ikke være hennes viktige samtalepartner. Det er viktig at hun får knyttet andre folk til seg.

Samtidig kommer sosialarbeideren inn på at den ikke alltid føler for å bidra med for mye hjelp, og reflekterer litt over faren ved å ikke fange opp hvordan det egentlig går, da:

Og man kan jo spørre seg om vi bare rett og slett ikke har fanget opp hvor dårlig det går,

siden vi har hatt så lite kontakt. Men nå har jeg på en måte hatt en... Nå har jeg hatt en formening om at... Hun gir, hun har gitt uttrykk for at ting går bra.

3.5.4. Sosialarbeideren - en administrator

Ungdommens behov viser seg å være variert og kan gjerne endre seg underveis. Det kan da som følger være mange involverte i et ettervern. En av sosialarbeiderne beskriver seg selv som en administrator. Det er viktig å prøve å være åpen for ungdommen, da: *“man må på en måte hele tiden prøve å få tak i hva det er ungdommen snakker om, og prøve å være mer nysgjerrig enn..., man kan ikke sitte og dosere og fortelle hvordan ting skal være”*.

Barnevernet samarbeider da med dem som på best mulig måte kan bidra, og da de fungerer mer som et mellomledd som bistår i en overgangsfase, da de *“jobber mer på systemsiden å få på plass ressursene som trengs for at det skal fungere”*. Dette fordi at de blant annet en dag kommer til å trekke seg ut av ungdommens situasjon:

Jeg synes det i alle tilfelle ville vært problematisk å koble på meg selv, som den viktigste voksne. Jeg ville heller ha valgt, tror jeg, å administrere hjelpen, for vi kommer i alle tilfeller å trekke oss ut på et tidspunkt. Og da er det viktig å ha prøvd og etablert gode kontakter med hjelpeapparatet, som skal hjelpe til videre.

En sosialarbeider forteller at det er den som er ungdommens saksbehandler, men hadde ungdommen tilkjennegitt noen behov for hyppigere samtaler, eller hjelp med praktiske ting, så ville det vært en annen. Som barnevernet selv uttrykker det, så trekker de seg litt langt ut i periferien:

Altså jeg ville ikke følt det var naturlig å ringe henne noe særlig mye. Da ville jeg følt at jeg presset meg på og lagde en unaturlig forventning til hva vi skulle ha for slags relasjon. Men samtidig så kunne man kanskje ha... Jeg følte på at det gikk veldig lang tid noen ganger, mellom at vi... sånn at det kunne ha foregått veldig mye i løpet av det halvåret, som jeg ikke hadde fått oversikten over da. At hun ikke følte at hun ikke turte å ta kontakt eller ikke ville plage oss og sånn, det kunne man risikert.

I en annen sammenheng beskrives det at, det har vært viktig å gå bak og følge med:

Jeg føler at vi har gått litt bak henne på en måte. At vi har vært der som en sånn..., ja det

er det der sikkerhetsnettet... frem til hun har fått lov å ta ting i sin takt. Og ikke trengt å prøve å gjøre ting selv, som hun ikke var sikker på fikk til. Vi var der og så på at hun gjorde det, sånn at hun. Så det er det at hun har fått lov å gå i sin takt.

Sosialarbeideren sier at barnevernet har vært med som et sikkerhetsnett, og at det er viktig at ungdommen får lov å gå i sin takt. Allikevel kunne det skje mye på det halve året som sosialarbeideren og ungdommen ikke hadde kontakt på. Barnevernet sier at de heller ikke har tid til å legge opp en tett oppfølging med en ungdom med store hjelpebehov:

Men hadde jeg sittet med en ungdom som gav uttrykk for stort hjelpebehov, altså veldig mye som han eller hun forventet at jeg skulle gjøre, så ville det kanskje vært vanskeligere å legge opp til en så tett oppfølging, hvis det skulle bety at de... Jeg hadde ikke hatt tid til å hatt daglig kontakt med en 19 åring. Det hadde jeg ikke. [...]. Vi er ikke den typen miljøterapeuter. Men da ville det vært..., da ville jeg til gjengjeld ha prøvd og koblet på folk som kunne være det da.

Denne sosialarbeideren reflekterer videre med at:

I og med at jeg vet at jeg har dårlig tid, så kan jeg jo sikkert være tilbøyelig til å tolke det som at det går bedre enn det det egentlig gjør. Det er jo en fare som ligger der. Det er jo noe som man bør være litt bevisst på. Om mine behov for å trekke meg tilbake blir mer styrende, enn det ungdommen egentlig sier.

Barnevernet beskriver seg da som dem som jobber på systemsiden, for å få på plass ressursene som trengs. Barnevernet trekker i den sammenhengen frem fosterforeldres rolle som viktig, da de selv ikke har tid å fylle en slik rolle som fosterforeldrene gjør. En av sosialarbeiderne trekker frem to grunner:

Det ene er at vi ikke har så nært forhold til dem. Daglig forhold. Kanskje har det byttet en del saksbehandlere og at noen har sluttet og noen har kommet til. Men uansett [...], så er vi ikke der så ofte at det er oss som er den tilknytningen. Den er til fosterforeldrene først og fremst, eller noen andre omsorgspersoner som for eksempel avlastningshjem eller. Så det er den ene grunnen.

Og det andre er det at vi må jobbe mye mer med saken på systemnivå. Og kan ikke gå inn å bruke av ressursene våre på å skulle følge opp noen ukentlig for eksempel. Vi skal følge opp 10 andre også. Eller kanskje 20 andre, så det sier seg selv at vi kan ikke. Vi må leie inn hjelp til å klare det, stort sett. I hvert fall i det daglige. Klart dem kan ringe til oss og spørre, men det vil være mye mer naturlig som regel å spørre dem de har gått sammen med dag etter dag.

Tar sosialarbeideren det som en selvfølge at ungdommen har viktige og nære personer de kan snakke med, som for eksempel fosterforeldre eller andre omsorgspersoner? For som sosialarbeideren sier, så trekker den seg litt ut i periferien da de skal administrere hjelpen. En dag, så kommer ikke barnevernet til å være der for ungdommen, da de på ett eller annet tidspunkt, kommer til å trekke seg ut. De er da av den oppfatning at det blir mer naturlig for ungdommen å spørre dem, de til daglig går sammen med, da de selv har en sjeldnere kontakt med dem. Barnevernets oppgave blir da beskrevet som å koble til noen som kan støtte tettere opp, enn det de selv kan. Barnevernet må da leie inn hjelp, for at ungdommene får den støtten de trenger og dekt de behovene de har.

3.5.5. Betydning av fosterhjem

Fem av de seks ungdommene jeg fikk presentert, har vært eller er fortsatt i fosterhjem. Mens barnevernet tar seg av det administrative og jobber på systemnivå, beskrives fosterforeldrene slik: *”fosterforeldrene tar seg av det følelsesmessige, altså det her med veiledning og hvordan man skal være som voksen. Eller hva det er for noen ting å bo for seg selv”*. Barnevernet har som sagt ikke tid til å være den type miljøterapeuter, og følge opp noen ukentlig. En sosialarbeider trekker da frem betydningen av å ha fosterforeldre tilgjengelige, da de ser på det som vil ligne mest på den vanlige overgangen ungdom har til voksenlivet:

Vi foretrekker jo at fosterforeldrene tar den daglige oppfølgingen, heller enn oss [...]. Det er jo det som er mest naturlig. Vi ønsker å gjøre det på en sånn måte at det ligner mest mulig på den vanlige overgangen, som all ungdom har til voksenlivet. Og det som vil ligne mest da, det er jo at fosterforeldrene hjelper de med de tingene de trenger hjelp til i det daglige, at vi bare er i bakgrunnen da.

En annen sosialarbeider snakker om fosterforeldre som til en viss grad er kjøpt fri fra sine jobber, for å ivareta ungdommen så godt som mulig. Det beskrives da at ungdommen trenger masse oppfølging og veiledning, da det er *”mye hun ikke forstår og hun har store ambisjoner som ikke står i stil med læreforutsetningene da”*. Fosterhjem viser seg da og ikke bare være viktig for ungdommen, men også for barnevernet. Dette fordi det merkes når fosterforeldrene ikke er der lengre:

Det blir jo mer jobb på oss her da. Så for eksempel med økonomi, oppfølging og

utredning og slike ting, det gjorde jo fosterforeldrene, så det blir jo mer jobb på saksbehandler. Som på en måte må være den mammaen da, på et vis. For hun ringer jo hit hvis det er noe. Før så ringte jo hun til fosterforeldre, men nå er det jo hit.

Sosialarbeideren beskriver det slik at det ofte vil være bra å bruke fosterhjemmet, sånn at ungdommen ikke må ut når dem er 18, eller føler at de da må klare seg selv. At de da kan *“begynne å trene seg litt på å klare seg selv, men ikke forvente at de skal klare alt den dagen de fyller 18 år, da det er svært få andre som gjør det og”*. Men kanskje kommer man da på ett eller annet tidspunkt til at dem skal bo på hybel, og kanskje kan da fosterforeldrene da ha en rolle videre. Ungdommen kan da komme tilbake til fosterhjemmet å være noen helger, å feire høytidene sammen med dem. Kanskje kan fosterhjemmet se til dem ukentlig.

Men alle andre og, om de går på skole i en annen kommune for eksempel, eller går på videregående skole i sin egen kommune, så vil det være sånn at andre 18 åringer bruker også sine omsorgspersoner parallelt. Enten å få komme tilbake og få litt godt stell, å få vasket noen klær, eller spørre om råd eller, komme til sommerferien, skoleferiene, høytidene, være i lag med noen på den måten.

Videre fortelles det om at det ikke var alle som hadde et hjem å komme hjem til. Viktigheten av å ha noen å være hos, viser seg derfor å ha betydning:

... for da visste vi at hun skulle starte på folkehøgskole, så det hun trengte da var jo noen å komme hjem til i enkelte ferier og helger. For vi tenkte at hun er for ung til på en måte å dra på en liten hybel alene og feire jul. Hun må ha noe annet enn det, hun må ha en plass hvor hun får noe omsorg. Og noen som bryr seg og er litt tettere på.

Denne ungdommen trengte noen å komme hjem til, som i ferier, helger og høytider. Til daglig befant ungdommen seg på folkehøgskole, men spørsmålet ble hvor hun skulle dra når hun hadde skolefri. Betydning av fosterhjem ble i flere av tilfellene betegnet som viktig, da en annen sosialarbeider forteller om fosterforeldrene som de som anser seg som foreldrene. Hvis tilfelle da er slik at det er nødvendig med et fosterhjem, legges det til at barnevernet må avklare med fosterforeldrene at de vil være med på laget videre, da *“det er en følelsesmessig selvfølge, men vi kan ikke ta det som en formell selvfølge”*. I et annet tilfelle forteller sosialarbeideren om at fosterforeldrene fortsatt støtter opp ungdommen, selv om de formelt sett er kuttet ut i fra oppfølgingsplanen. Dette skjedde etter jentas eget ønske, da hun selv følte

seg klar for å opprettholde kontakten med barnevernet, uten å gå gjennom fosterforeldrene.

Sosialarbeideren beskriver det slik:

... de hjelper henne ikke, i en sånn grad at vi syns det var naturlig å gi noe økonomisk dekning for det. [...]. Det er liksom kinkig å snakke om penger rundt de, men det er jo faktisk sånn at, hvis vi bestemmer eller hvis vi gir noen i oppdrag å følge opp en tenåring, så kompenseres vi økonomisk for det. Selv om vi tenker at det er jo en selvfølge at fosterforeldrene har og... det vil for de fleste være en følelsesmessig selvfølge, at de følger opp og hjelper de tenåringene de har hatt i huset sitt. Selv om de har blitt 18 år. Og det gjør de her. Jeg vet at de snakkes på telefon og hjelper henne hvis hun ber om det. Men vi gir ikke de det oppdraget, sånn at vi betaler ikke de for det.

Sosialarbeideren setter seg selv inn i situasjonen når den skal beskrive fosterforeldrene, da:

... de tar den rollen på lik linje som jeg ville tatt overfor mine barn når de blir 18 år og. Sånn helt naturlig måte. De snakker med henne om ting som er vanskelig og. Hun kommer dit og spiser søndagsmiddag og. Ja. De kommer med tilhengeren hvis vaskemaskinen ryker og.

Denne jenta blir beskrevet som å klare seg bra, da hun gir uttrykk for at ting går bra og er opptatt av å vise at hun klarer seg selv. På hvilken måte fosterhjemmet bidrar på, vil da som i alle tilfeller, være individuelt. Barnevernet trekker frem at det å ha fosterforeldre tilgjengelig, vil ligne mest på den vanlige overgangen ungdommen har til voksenlivet. Barnevernet ser det på den måten at de har heller ikke muligheten til å fylle en slik rolle, som fosterforeldrene har mulighet til å gjøre. En av sosialarbeiderne beskriver det slik at: *"det er synd hvis det er barnevernet som er den nærmeste følelsesmessige. Det er veldig synd"*. Dette viser at fosterhjem blir sett på som viktig. Men *"å finne et nytt fosterhjem til en jente som er fylt godt over 18, det gjør vi ikke"*. I tillegg trekker denne sosialarbeideren frem at det er en utfordring for barnevernet å finne et fosterhjem, da *"det er jo vanskelig å finne helt ukjente når du er snart 18 år"*. Dette viser at alderen, blir et skille mellom å få et tilbud eller ikke tilbud.

En tiltaksplan skal tydeliggjøre barnets særlige behov og hvordan disse behovene skal imøtekommes (Barne- og likestillingsdepartementet 2006 i Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder). Skal da utfordringen ved å finne et fosterhjem, være til hinder for at ungdommen skal få et tilbud om fosterhjem, selv om ungdommen har blitt over 18 år? Hva blir det avgjørende, behovet til ungdommen eller tilbudet fra barnevernet? Et fosterhjem defineres som:

Private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter §4-4, eller i samband med omsorgsovertakelse etter § 4-12 eller 4-8 annet og tredje ledd (§ 4-22 i Lov om barneverntjenester av 17. juli 1999 nr. 100).

Hvilken funksjon har så et slikt hjem? Og hvordan avgjøres ungdommens behov og ikke behov for fosterhjem? Når er et behov viktig nok, til at det trengs å settes i gang tiltak? Hittil har det blitt fremhevet at det er ungdommenes behov som er avgjørende for hvordan ettervernet skal være. Det jeg ble sittende å lure på etter at jeg hadde snakket med sosialarbeiderne, var på hvilken måte disse behovene ble gjort viktige? Hvordan hadde disse behovene blitt til sentrale behov? Og, om fosterhjem kanskje ikke er den riktige løsningen for ungdom over 18 år, hvilke alternative muligheter finnes? Hvilke tilbud kan erstatte behovet for fosterhjem, for ungdom over 18 år? Hva kan kompensere for et manglende støttende nettverk eller fosterhjem?

3.5.1. Ungdommens nettverk

Når det gjelder ungdommens nettverk, beskriver sosialarbeideren det slik at: *”de som vi har omsorgen for, er jo ofte fattigere på nettverk utover på fosterhjemmet. Eller at det nettverket dem har, var jo en av grunnene til at dem ikke kunne være der”*. I flere av tilfellene ble familieforholdene beskrevet som en medvirkende årsak til at ungdommene hadde et behov for ettervern, da: *“problemet til hele familien er fars psyke, som styrer både jenta sitt liv og nettverket rundt”*. Dette førte da til at jenta til slutt endte opp i fosterhjem:

Så da ble det private nettverket brukt litt, så hun bodde da en periode til sin tante, litt til besteforeldrene også, men så var det ingen av de som så for seg at hun skulle bo hos dem hele tiden, så hun flyttet etter hvert i fosterhjem, og vi overtok omsorgen for henne.

I et annet tilfelle får jeg høre om at: *”altså det var litt sånn ustabilt nettverk. Det var en familie som hadde vært mye i kontakt med barnevernet sånn i forbindelse med hjelpetiltak og sånn”*. En annen sosialarbeider forteller om at: *”ja det er ikke noe særlig nettverk utenfor familien”*, mens en annen sier *”men hun har litt nettverk, men ikke stort”*.

Forskning viser at de tre mest vanlige saksgrunnlagene ettervernklientene hadde i perioden 1993 – 2005, var forholdet i hjemmet, foreldrenes manglende omsorgsevne og barnets

atferdsavvik. Vel halvparten av de med saksgrunnlag med forhold i hjemmet, hadde dette i kombinasjon med saksgrunnlag knyttet til foreldres manglende omsorgsevne (Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008:112). En av sosialarbeiderne føler at det er mye som er lagt når man er 18 år, da det er veldig mye grunnlag som ligger der. Denne sosialarbeideren mener da at om ungdommen ikke har et godt nettverk som kan bidra, så er det litt sent å prøve å lage et. Denne sosialarbeideren betegner et lite nettverk som sårbart, da:

For hun har ikke mye venner. Hun har ikke. Så hun. Så det blir på en måte hennes måte å forholde seg til voksenlivet på da. At hun må knytte seg mye til sin samboer.

Og det ser ut for at det har gått bra i dette tilfelle da, selv om man kanskje ville ønsket seg en ungdom som hadde mye venner og mye nettverk og hadde mange å spille på da, men det har ikke hun. Så det er sårbart, men nå ser det ut for at det har gått fint.

På spørsmål om barnevernet jobber noe med ettervern i forhold til nettverk og familie, så får jeg høre at ”*vi forholder oss bare til fosterforeldre*”. Sosialarbeideren forteller videre at:

Jeg har kun snakket med biologiske foreldre, mor og far per telefon. Har ikke møtt dem. Men fostermor kjenner jo dem godt, så jeg rådfører meg med henne først. Om hva hun tror, også blir vi enig om noe først, også snakker jeg med biologiske foreldre etterpå.

En annen sosialarbeider forteller om:

Vi har hatt noe kontakt tidligere, men ikke noe spesielt opp mot ettervern. Men mer at jenta kunne hatt kontakt med broren sin og fått på en måte en åpen dialog, om at broren og hadde det ganske vanskelig. [...]. Det er et vanskelig samspill i den familien sånn sett.

I et annet tilfelle har det å opprettholde nettverket vært en del av ettervernstiltaket, da barnevernet har dekket reiser for å besøke biologiske søsken. Dette for at ”*vi skulle sikre at hun opprettholdt kontakten med familien*”. Her blir et lite nettverk, betegnet som et sårbart nettverk. Sosialarbeideren snakker om et begrenset nettverk, og at nettverket blant annet var en av grunnene til at de ikke kunne være hjemme. Forskning viser til at det ikke nødvendigvis handler om viktigheten av at biologisk familie er tilgjengelige og støttende, selv om det for enkelte kan oppleves som et brudd på kontinuitet i forhold til familie og venner (Dixon og Stein 2005). Med andre ord er det kvaliteten i relasjoner som er av betydning for ungdommen

(Biehal mfl. 1995), og tilgjengeligheten av voksne støttepersoner, uavhengig av hvem disse personene er (Storø 2005, Clayden og Stein 2005). Som fortellingene fra barnevernet viser, så handler det i hovedsak om fosterforeldres tilgjengelighet, som har vært viktig for ungdommen før ettervernet, og som da blir viktig i fortsettelsen inn i voksenlivet, da det ikke forventes at ungdommen skal klare seg helt selv, den dagen de fyller 18 år.

3.5.2. Tverrfaglig samarbeid

Ungdommens behov er varierte, noe som gjør at barnevernet må samarbeide både tverrfaglig og tverretattlig. Sosialarbeiderne nevner da Barne – og ungdomspsykiatrien, NAV, habiliteringstjenesten, videregående skole, folkehøgskole, fastlege, Barne- ungdoms og familieetaten, og også samarbeid med andre kommuner om ungdommen bodde der. En av sosialarbeiderne forteller at: *”nå må vi prøve å få til det møtet i løpet av våren, i kommunen der han bor. Og skolen holder på å jobbe med å finne praksisplass til han”*. Barnevernet blir som jeg var inne på tidligere, en administrator som finner ut hvem som kan bidra med hva:

Nå har jeg tatt kontakt med hun som er koordinator for funksjonshemmede. [...]. Også skal hun sørge for å få med dem som bør være med på et møte. [...]. Den kommunen er ganske langt unna, og vi har jo ingen oversikt om hvordan andre kommuner er organisert og hvem er viktig å ha med og slikt. For det han har lyst til, er å bo for seg selv. Og da er det på en måte de som må finne ut om hvem som skal være med da.

I et annet tilfelle beskrives situasjonen til en ungdom slik:

Fordi hun er under 18 da, så har hun et barne og ungdomspsykiatrisk poliklinisk tilbud, og har samtaler med individualterapeut, som hun har hatt et par år kanskje der. Også har hun hatt andre tidligere. Så den biten går jo for så vidt uavhengig av barnevernet. Men vi har kontakt med hverandre og vet hva som skjer. Og overveiende sannsynlig at BUP vil overføre saken til voksenpsykiatrien, sånn at hun etter hvert kan få hjelp fra voksenpsykiatrien. Hvis hun ønsker det.

Sosialarbeideren forteller videre om at det er institusjonen som har de faste samtalene med ungdommen, mens barnevernet deltar på ansvarsgruppemøter og reiser til institusjonen et par ganger i måneden. I forbindelse med dette eksemplet, kommer sosialarbeideren inn på 20 års grensen, som da handler om at Bufetat ikke lenger har et ansvar som de hadde før 20 års alderen. Sosialarbeideren beskriver det på denne måten: *”det kommunale barnevernet som jeg*

representerer, som har et ansvar frem til 23 hvis det er behov for det. Også har vi det fylkeskommunale barnevernet som har ansvar frem til 20”.

Ansvar for barnevernet er delt mellom stat og kommune. Barnevernloven regulerer ansvarsfordelingen mellom disse to instansene. Barne – og likestillingsdepartementet er barnevernarbeidets øverste myndighet, mens det på det statlige planet er Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir). Deretter finner man Barne-, ungdoms – og familieetaten (Bufetat), som igjen er oppdelt i de fem regionene: Midt-Norge, Nord- Norge, Vest-Norge, Sør-Norge og Øst-Norge (Bunkholdt 2010:37-38). Når Bufetat ikke lenger har ansvaret for ungdommen ved 20 års alderen, overlates ansvaret til det kommunale barnevernet. I et slikt tilfelle hvor ungdommen trenger oppfølging gjennom det statlige barnevernet, så er det ikke lenger 18 års alderen som blir av betydning:

Men så blir det mer begrensninger fra 20 da, som handler om at Bufetat ikke lenger har et ansvar da. Da blir det kun de kommunale tiltakene. [..]. Men sånn om dem er 17,5 eller om dem er 18, det behøver ikke å ha noen betydning i det hele tatt. Så for de som er rundt 20 og som har et veldig kostbart og omfattende tiltak, så vil det være betydelig større skille.

Sosialarbeideren kaller 20 års grensen for en unaturlig grense, og at dette er et ulogisk skille. Dette fordi *”det burde vært samme grense for staten til å trekke seg ut, som det er for kommunene, nemlig 23. Også er det behovet som styrer om vi trekker oss ut når dem er 18 eller 19 eller 23”*. Sosialarbeideren synes det blir unaturlig at staten trekker seg ut tre år før enn hva det kommunale barnevernet gjør. Det skulle vært samme grense for både stat og kommune. Dette fordi, har barnevernet et ansvar så har man et ansvar, begge barneverntjenestene. Dette begrunnes med at det ikke er noe spesielt som skjer ved 20, som skulle tilsi at noen skal trekke seg ut.

Forholdet mellom det kommunale og statlige barnevernet, blir særlig trukket frem som det svake punktet i forhold til samarbeid. Sosialarbeiderne har frem til nå, uttrykt at det er behovet som er bestemmende for hvilke typer ettervernstiltak som settes i gang. Denne sosialarbeideren mener at det også i et slikt tilfelle bør være behovet som er styrende for når hjelpeapparatet skal trekke seg ut, men i tilfeller hvor ungdommen har behov for oppfølging fra det statlige barnevernet, gjelder 20 års grensen og ikke 23 års grensen. Det blir da igjen

alderen og ikke behovet som blir styrende for ettervernet. Og hvorfor skal alderen være av betydning, om man får tjenester innenfor det kommunale eller det statlige barnevernet?

Forskning viser at staten beveger seg inn på kommunens ansvarsområde, for så å trekke støtten tilbake, noe som skaper frustrasjon i kommunen. Her kommer det frem at det i mindre grad, er ungdommens behov som styrer tilbudet. Institusjonstilbudet ser ut til å bli dårligere. Videre sies det at byråkratiseringen kan ha en negativ innvirkning både på effektivitet og kvalitet i tverrfaglig samarbeid mellom blant annet kommunene og institusjonene. Ressursene ser ut til å benyttes til å drifte en byråkratisk organisasjon, framfor tjenestene. Det påpekes et manglende psykiatrisk tilbud, spesielt til de som har størst problemer og som trenger tilbud fra spesialisthelsetjenesten (Gautun 2009).

Sosialarbeideren fortalte om samarbeid med andre faggrupper og etater, men opplevde ingen ulikheter i forståelsen av begrepet ettervern. Ettervern blir oppfattet som et begrep som alle er innforstått med hva er, da:

Ikke i denne saken. Det kan det nok og være, men ikke i denne saken. Men det varierer sikkert til kommune og kommune og om hvilken holdning man har. Om man på en måte skal slå hånda av dem når dem er 18 eller ikke da. For det vet jo også at det er noen kommuner som gjør. Og staten har jo utvidet dette ansvaret fra 21 til 23, nettopp for å motvirke dette her. Så det handler jo mest om holdninger hos barnevernet selv tror jeg. Om hvordan man møter folk som har ettervernbehov da. Men i den saken her opplever jeg ikke at det er motsetninger egentlig nei.

Hver faggruppe har sitt faglige utgangspunkt, og ulike etater har sine områder å ivareta. Hva som vil være viktig, vil da kanskje som følger bli oppfattet ulikt ut i fra hvem det er som mener og hvilket ansvarsområde den enkelte har. I forbindelse med samtalene jeg hadde med barnevernet, oppfattet jeg det slik at barnevernet i samråd med andre, hadde opparbeidet en felles forståelse for hvilket ettervern den enkelte ungdom hadde et behov for. Ifølge barnevernloven § 3-2, skal barneverntjenesten "*medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer*". Videre skal barneverntjenesten samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer, når dette kan bidra til å løse oppgaver som den er pålagt. § 3-3 minner også om at barneverntjenesten bør samarbeide med frivillige organisasjoner som arbeider med barn og unge (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100).

Som jeg har vært inne på, er det barnevernet som administrerer ettervernet. Betydningen av samarbeid med andre offentlige organer og frivillige tjenester, blir da etter min oppfatning veldig viktig, og kanskje også avgjørende i det enkelte tilfelle. Dette fordi ungdommenes behov, viser seg av og til å være utenfor barnevernets ansvarsområde. Tveiten (2007) stiller spørsmålstegn ved om hvordan man kan sikre at et tverrfaglig samarbeid, ikke blir et flerfaglig samarbeid? I et tverrfaglig samarbeid, kan ulike faggrupper samarbeide om hva som er det beste for den enkelte. Man diskuterer felles mål, og ulike faggruppers bidrag ses i forhold til hverandre. I størst mulig utstrekning er også brukeren selv med i samarbeidet. Et tverretatlig samarbeid handler ikke nødvendigvis om at fagutøvere representerer ulike faggrupper, men at fagutøverne representerer ulike etater. Å samarbeide på tvers av fag og etater, krever at man innehar en faglig bevissthet, yrkesidentitet og er trygg i egen yrkesrolle. Brukerens deltakelse i et slikt samarbeid, er en konsekvens av synet på brukeren som ekspert på seg selv og brukermedvirkning som prinsipp (Ibid 2007:13,14).

3.6. Avslutning

Den øvre grensen på å motta ettervern, er 23 år. Det er da slutt på den formelle oppfølgingen fra barnevernet. Avslutningen må da forberedes, eventuelt med tanke på hvilken oppfølging ungdommen trenger videre.

3.6.1. Fra ettervern til sosialhjelp

Flere av sosialarbeiderne beskriver ungdom som med sannsynlighet vil ha behov for mer oppfølging, etter at ettervernet er avsluttet:

Vi har litt omsorgsoppgaver i forhold til ungdommene, vi kjenner dem godt og dem bruker oss mye. Og da er det ikke alltid at det er helt naturlig og bare kutte ut når ungdommen er 18 år. Men hvis vi da samtidig ser at dette er ungdom som trenger hjelp over tid, så prøver vi å få de inn på et annet hjelpeapparat. Sånn praktisk så har vi i denne kommunen en oppfølgingstjeneste som jobber med personer over 18 år. Så hvis de trenger personlig oppfølging, så prøver vi å sluse de inn dit og få til overganger. Er det i forhold til økonomi, så prøver vi å få de inn på sosialkontoret. Så vi er med dem litt over, for å ordne til litt myke overganger [...].

En annen sosialarbeider beskriver det slik:

Vi vet jo alt om at disse trenger mer hjelp enn gjennomsnittet, og dem er dårligere rustet

enn gjennomsnittet, og dem har økt fare for ikke å komme seg videre i livet enn gjennomsnittet, både med skole og arbeid. Kriminalitet og. Og da kommer en jo tilbake til NAV, men da har de jo gått noen strafferunder.

Økonomisk støtte viser seg å være et sentralt ettervernstiltak, og etter hvert kommer tiden inn på å koble inn NAV:

Men for de her som er skadet og eller har store begrensninger eller kapasitet, så vil det jo være et samarbeide med NAV som må til, på ett eller annet tidspunkt for at dem skal kunne ha en livskvalitet da. Ikke for at de skal tjene for sitt levebrød, for det har jeg ikke noen tro på at dem gjør fullt ut, men de skal nå ha ett eller annet og holde på med. Og de skal kunne leve av det.

Denne sosialarbeideren uttrykker etter min oppfatning, lite forhåpninger rundt ungdommens fremtid. Også en annen sosialarbeider uttrykte noe skepsis i forhold til ungdommens valg og planer, da: *"jeg hadde jo faktisk trodd at det ikke kom til å gå"*. Dette er også i tråd med forskning (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe – Hansen (red.) 2008), der ungdommene selv fremstår som mer positive på egen fremtid, enn barnevernet. Som jeg var inne på i forskningskapitlet, kunne forventningene være lave da barnevernet hadde en mer problemorientert forståelse rundt ungdommens fremtid. Spørsmålet kan da bli om disse lave forventningene barnevernet har, påvirker ettervernstilbudet den enkelte får? Hvordan påvirker da sosialarbeiderens eventuelle tro og tvil, ungdommens nåværende situasjon? Kan da denne tanken være med på at ungdommen får et redusert ettervern, eller et dårligere tilpasset ettervern? Her ligger det nærmest en fornemmelse fra sosialarbeidernes sin side, om hvordan det kommer til å gå for ungdommen i fremtiden. Men som den ene sosialarbeideren forteller videre om, så ble det ikke som ventet, da: *"det ble jo veldig annerledes, og hun trakk seg mye mer tilbake fra oss enn det jeg hadde trodd. Altså hun ble en liten, ung dame på en måte"*. Denne sosialarbeideren viste ungdommen en tro på og en tillit til å prøve ut sine planer, selv om sosialarbeideren hadde sine tvil. Sosialarbeideren reflekterer over dette på denne måten:

Også må man tenke at det er ikke sikkert at alle har behov for et A4 – liv. Så man må være åpen for at ungdommen skal få lov til å justere seg i en retning som de er komfortable med. Om jeg tenker at det er veldig dumt å få en samboer når man er 18 år, og knytte seg så veldig opp mot den familien. Det kan jeg jo tenke. Så kan jeg jo, må jeg jo være åpen for at kanskje det er løsningen som passer bedre for henne da.

Sosialarbeiderne snakker om en overgang til NAV, da det voksne hjelpeapparatet en dag må overta. På den andre siden, så viser dette at det handler om ungdom med sammensatte behov, da det kan være flere faktorer som spiller inn i forhold til hvilken type ettervern de trenger. Spørsmålet kan da videre bli om hva ungdommen har rett til, da det ikke er sikkert at ungdommen har rett til noe støtte fra NAV. Sosialarbeideren uttrykte etter min opplevelse, en frustrasjon over dette:

Og hun kan jo ha rett til attføring allerede nå, eller hun har rett til attføringspenger fra hun er 19, sånn at 18 åringer kan, som har store behov, så kunne vi jo sagt at jo men du skal få attføring. Men hun får jo ikke attføringspenger. Dem kan ikke leve av det. Og vi kan si det at ja men du kan få sosialhjelp, men det får dem ikke for å gå på skole, da blir en henvist til å ta opp studielån. Og er det bra barnevern? Så tenker jeg at nei, det er det ikke.

Sosialarbeideren forteller videre om at:

Men jeg tror det er bra at staten, med tilsyn og rapportering puster kommunene i ryggen for å holde opp standarden på at det her er vårt ansvar. Det tror jeg er lurt, hvis ikke så vil det jo være enn eller annen økonom som finner på at her er det penger å spare. Kaste dem over til NAV.

... ville kanskje og bodd hjemme og blitt støttet opp under til de var ferdig med videregående. Så måtte dem ut å fly selv. Så dem her er ikke sikkert flyr en gang når de er ferdig med videregående, så tema dukker opp allerede neste sommer det. Hva skal du gjøre når du er ferdig med fjerdeåret ditt? Og da blir tiden inne for og for eksempel koble på NAV, som kan kanskje prøve henne på en vernet bedrift. Utprøve arbeidsevne og da kan det være snakk om både attføring og attføringspenger og. Og ta over som inntektskilde for å dekke husleie eller hva det nå enn blir. Kanskje må vi ha en hjelpeverge og, det er jo ikke så uvanlig at man tenker at man kan ha en hjelpeverge som kan ivareta hennes interesser.

En del av barnevernets ettervern, dreier seg om økonomiske spørsmål. Spørsmålet kan av og til bli hvem som skal bidra med denne økonomiske støtten, som hver enkelt har behov for. Som jeg var inne på tidligere, så stiller Bakketeig og Backe – Hansen ((red.) 2008:113-114) spørsmål ved om hjelp til utdanning/ arbeid bør løftes frem som et viktig ettervernstiltak. Denne sosialarbeideren som jeg nå nettopp har henvist til, virket noe opprørt over det tilbudet som ungdommen kan få. For eksempel kan ungdommen ha krav på attføringspenger, men hvem kan leve av det? Kanskje kan ungdommen få sosialhjelp, men velger ungdommen skole, henvises dem til å ta opp studielån. I forskrift om tildeling av utdanningsstøtte, står det

at søkere med støtte fra offentlige trygdeordninger, får redusert utdanningsstøtte fra Lånekassen. Søkere som bor i institusjon får heller ikke utdanningsstøtte fra lånekassen, men søkere som bor i institusjon kan få stipend til nødvendig utstyr etter § 16-2, når dette ikke dekkes av fylkeskommunen eller andre offentlige ordninger, men dette innebærer individuelt utstyr som er nødvendig i opplæringen for det enkelte studieprogram. Videre sier § 10-3 at støtte innvilges, dersom søker som er forsørget av barnevernet, kan dokumentere at den bor utenfor fosterhjem eller barneverninstitusjon, og kommunens ytelser som skal dekke dette, er lavere enn Lånekassens satser. Søker som er forsørget av barnevernet, får lån til dekning av skolepenger etter § 20-2 eller § 31-1 (reisestipend), dersom dette ikke er dekket av kommunen. Dette gjelder selv om søkeren bor i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon (Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2010-2011 i Lovdata).

Hvilke muligheter gir en slik type støtteordning ungdom som ønsker å ta videre utdanning, og som i tillegg befinner seg under barnevernets omsorg? Denne problemstillingen har tidligere vært opp i media (Skjeggstad, publisert 06.08.10) og statsråd Tora Aasland har kommet med en påminnelse om at lik rett til utdanning gjelder alle, også for barnevernsbarn. Høsten 2010, skulle dermed aktuelle organisasjoner inviteres til et møte hvor regjeringen ville lytte til dem som har erfaring og som opplever eventuelle problemer. Altså bekrefter statsråden etter min tolking, at denne problemstillingen fremdeles ikke er tilfredsstillende per dags dato (Kunnskapsdepartementet, publisert 11.08.2010). I tillegg vil jeg bemerke at dette gjelder ungdom som ønsker, og har muligheten til å gå videre på skole, men hva med dem som ulike årsaker, verken ønsker eller har mulighet til å ta utdanning, eller være i en jobb?

3.6.2. Ungdommens ressurser - det avgjørende

En av sosialarbeiderne oppsummerer med at den ikke tror at barnevernet har gjort noe endringsarbeid, men at de bare har vært med å få en oversikt over hva ungdommen kan. Sosialarbeideren mener det heller er ungdommen og dens ressurser, som er avgjørende for om ettervernet blir vellykket. Dette fordi *“vi har bare fått en oversikt over hva de kan. Og hva de får til, på en trygg måte. Men jeg tror ikke vi har endret noen ting i forhold til det”*. Videre fortelles det om at:

Men jeg tror ikke det har vært på grunn av vårt flotte ettervernarbeid. [..]. Jeg tror at det

er fordi at de har gode ressurser fra før av. Også selvfølgelig fosterforeldre som har bidratt mye her. Det ville vært veldig trist for begge de her to her, hvis fosterforeldrene plutselig ikke brydde seg mer i det hele tatt. [...]. Det hadde jo vært et stort problem. Men det er ikke det *jeg* i utgangspunktet har gjort, som har hjulpet de. Det er jo mer av det de har av nettverk fra før av. Selv om fosterforeldrene er jo en del av barnevernsnettverket da, så sånn sett så har jo... er det jo vi som har.. så har jo vi vært med å administrert det [...].

Sosialarbeideren tror at ungdommen i dette tilfelle, hadde klart seg like bra uten ettervernet. Fordelen med ettervernet, har ifølge sosialarbeideren, sånn sett vært av økonomiske grunner, da ungdommen har sluppet å ta opp lån fra lånekassen:

Jeg tror jeg tenker at det viktigste har vært at vi har fulgt med i bakgrunnen. [...]. Hvis hun hadde bare vært avsluttet når hun var 18, så har vi ikke hatt noen ide om hvordan hun klarte seg. Jeg er ikke sikker på om vi har bidratt til at hun klarer seg. [...]. For det tror jeg nok at, hadde ikke vi vært inne så hadde hun ordnet seg i forhold til lånekassen også, så hadde hun nok klart seg likt nå som det hun gjorde, fordi vi var med inni bildet. Men hun har... hun har sluppet å ha lån. Hun slipper å ha lån på bare på grunn av videregående. Og det er jo ok det da. Det slipper jo de fleste andre også. Så økonomisk sett så har det vært ok for henne. [...]. Men i forhold til det følelsesmessige, så tror jeg hun klarer seg ganske likt nå som hun ville gjort uten oss, det tror jeg nok.

Denne sosialarbeideren uttrykker det slik at det er ungdommens ressurser og dens fosterfamilie som har bidratt til at hun har klart seg. Som sosialarbeideren sier, så ville det vært et stort problem hvis ikke fosterforeldrene plutselig ikke brydde seg mer. Dette fordi barnevernet uttrykker viktigheten av fosterhjem, da de selv ikke kan ta en slik type rolle som dem gjør. Men skal ettervern, være avhengig av fosterhjem og ungdommens ressurser?

3.6.3. Den øvre grensen på 23 år

Som jeg var inne på innledningsvis i denne analysen, så gir barnevernloven § 1-3 adgang til å opprettholde igangsatte tiltak utover 18 år, eller erstatte med andre tiltak inntil ungdommen har fylt 23 år (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100). En av sosialarbeiderne uttrykker at grensen på 23 år er helt grei, da noen andre på ett eller annen tidspunkt må overta. Dette begrunnes med at når man er 23 år, så vil de aller fleste være ferdig med videregående skolegang. De trenger kanskje da mer penger og oppfølging ut mot arbeid, enn de trenger barnevernfaglige tiltak. Barnevernet forteller da at ting må forberedes i god tid før fylte 23 år: *“For det blir jo sånn at, kan vi si at når hun blir 20 til sommeren, når hun er ferdig med*

fjerde året på videregående da, så er hun 21. Da dukker jo det spørsmålet opp uansett, hva skal jeg holde på med nå. Det sier seg selv at det der må vi jobbe med lenge før hun er 23”.

Barnevernet sier at de ikke slipper ungdommen før behovene er ivaretatt, men ved den øvre grensen på 23 år, er det uansett slutt på ettervernet og den videre oppfølgingen av barnevernet:

Vi har jo den øvre grensa på 23 uansett da. Og hvis vi ikke har klart det til da så må vi slippe henne, men ellers så må det være tanken at noen skal ivareta hennes interesser, enten det er i forhold til henne eller kjøpe seg mat, eller ha noe å holde på med arbeid, hvis det er det hun skal. Sånn at hun ikke trenger oss lenger.

En av sosialarbeiderne beskriver det slik at ved 23 års alder, er det slutt på det formelle samarbeidet. Det blir da ingen vedtak på ettervern lengre, men ungdommen kan fortsatt ringe og ta kontakt ved behov: *“Da er det stopp. Det er klart, vil han ringe hit å prate, så... Men det blir ingen vedtak og sånn på det da. Da blir det kontakt utenom vedtak”.* Sosialarbeideren beskriver det slik at dette er ganske avgjørende år for disse ungdommene, da det avhenger av hvilke valg dem tar. For eksempel så vurderer en jente å flytte til en annen kommune med kjæresten. Sosialarbeideren forteller da at om hun så flytter, har ikke de noen mulighet for å følge henne opp mer. På spørsmål om jenta da var klar over det, fikk jeg til svar at:

Det har vi ikke pratet noe om. Men da tenker jeg at da har jo han (kjæresten) sitt nettverk der som en må tro at dem følger opp og da, og hjelpe dem å koble på andre hvis de trenger annen hjelp. Så jeg håper sånn at hvis vi hadde kommet i mål med den utredningen psykologisk for eksempel, at ting har vært i orden. Det har vært greit.

Jeg spør da: *“er det med tanke på videre hjelp?”*

Ja, jeg tenker det. For det er spørsmålstegn om hun kanskje har en personlighetsforstyrrelse eller, og da hvis hun har en diagnose som tilsier at hun bør ha hjelp over tid. Så da håper jeg at, da kan hun i alle fall få den hjelpen over til neste kommune på et vis. At vi kan hjelpe henne med å søke om sånne ting. Å hjelpe henne litt på vei.

3.7. Oppsummering

Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i at ettervern ble sett på som tiden før ettervernet, tiden under ettervernet, og tiden som kom etter ettervernet. Det skulle dermed være opp til den enkelte sosialarbeider, å definere dette innholdet i disse tre fasene.

Ungdommene jeg ble presentert for, befant seg i ulike stadier i ettervernet, noe som også gjorde det naturlig å dele inn ettervern i faser. Storø minner om at ungdommene vil oppleve sin ungdomstid som en helhet, og ikke tenke faser. En slik opplevelse av helhet er naturlig, og skal ikke nedkjempes av våre forsøk på å ordne vår egen forståelse av hva som skjer i de ulike fasene (Storø 2001:24,25). Altså må man se disse fasene i en helhetlig sammenheng.

Jeg har nå gitt en presentasjon og analyse av tema ettervern, hvor ettervern blir beskrevet som barnevernets videre oppfølging av ungdom over 18 år. Dette er da et tilbud fra barnevernet, som ungdommene må avgjøre om de ønsker å ta imot eller ikke. Altså er det ungdommen som selv må ta de endelige avgjørelsene, som igjen får konsekvenser for fremtiden. Endringer er det ungdommen selv og dens ressurser som gjør, da barnevernet er med i bakgrunnen og administrerer den hjelpen de trenger. Ved og enten forlenge eller erstatte tidligere tiltak, kan barnevernet være med å sikre disse ungdommene en mest mulig skånsom overgang til voksentilværelsen. I den forbindelse lages det tiltaksplan, som beskriver ettervernstiltakene. Barnevernets rolle, er da å være med på å finne ut av hva den enkelte har behov for. Dette innebærer blant annet å vite hvem, som på best mulig måte, kan bidra med hva. I dette inkluderes både ungdommens private nettverk og familie, samt andre fagutøvere og etater. Fosterhjemmet blir i den sammenhengen trukket frem som en viktig støtte og ressurs, både for ungdommen og barnevernet.

Jim, Hanna og Adeline representerer tre eksempler på hvem disse ungdommene som mottar ettervern, er. Hanna beskrives som en selvstendig jente som er på god tur til å klare seg godt i voksenlivet, mens Jim og Adeline, sannsynligvis vil ha et behov for videre oppfølging, også etter at ettervernet blir avsluttet. Som jeg var inne på i forbindelse med forskningspresentasjonen, bør et ettervern ta utgangspunkt i den enkelte ungdoms helhetlige situasjon ((Bakketeig og Backe – Hansen (red.) (2008), Storø (2001)). Allikevel kan det være viktig å rette fokus mot enkelte problemstillinger, eller situasjoner som kan gjelde *noen* unge. Dette kan for eksempel gjelde unge med innvandrerbakgrunn (Bogen og Nadim 2009), da unge mennesker med bakgrunn fra andre land, kan stå overfor en rekke identitetsproblemer eller bli utelukket fra lovfestet støtte etter at omsorgen opphører. Også unge mennesker med

utviklingshemming, kan få dårlig oppfølging i forhold til manglende planlegging og dårligere informasjon og rådgivning (Stein 2004). Kanskje kan det viktige da være, at denne gruppen *får* et ettervernstilbud (Bogen og Nadim 2009), eller at i det hele tatt alle som har et behov for ettervern, får et ettervern. Dette uansett hvem denne ungdommen måtte være.

4. Å SIKRE EN BEST MULIG SKÅNSOM OVERGANG TIL VOKSENTILVÆRELSEN

*Vær tålmodig. Ikke stopp.
Til slutt så kommer jeg
og lukker opp
Vær tålmodig ikke stopp
(Lorentzen/Krüger/Reeves)*

Det startet med spørsmålet *hva er ettervern?* Ettervern blir beskrevet som en måte og alltid sikre en best mulig overgang til voksentilværelsen. I den forbindelse, nevnes det å ha det overordnede administrative ansvaret for eget liv. Ikke at det handler om å klare seg helt selv, men at man vet hvor man henter hjelp når man trenger det, og samtidig ha et bevisst forhold til egne valg og konsekvenser. Sosialarbeideren bruker tiltaksplan som det som beskriver ettervernstiltaket, men selv om planene og målene var klare, kunne det oppstå utfordringer knyttet til det å komme i posisjon for å gi ettervern. Dette fordi det ofte kunne oppstå situasjoner underveis, som gjorde at barnevernet måtte starte med å tenke nytt. Som sosialarbeideren sier, så må *“alle som jobber i barnevernet, må være forberedt på å kunne jobbe med ettervern”*.

Som jeg henviser til i kapittel 1.2, definerer Storø ettervern som: *“forberedende og støttende arbeid med unge voksne (16-22 år) som flytter fra et opphold i institusjon eller i fosterhjem til en selvstendig voksentilværelse med tanke på at de skal gjøres i stand til å klare seg selv”* (Storø 2001:24). Storø bruker begrepene *forberedende* og *gjøres i stand til*, altså ligger det ingen forventning om at ungdommen *skal være i stand til*. For som den ene av sosialarbeiderne i barnevernet snakket om, så handler det ikke om å klare seg selv, men å hente hjelp når man trenger det, og vite hvor man henter denne hjelpen. Dette fordi *“man regner ikke med at det plutselig skjer et sånt skifte når du er 18 år. Som gjør at du plutselig er i stand til å ta alle avgjørelser uten å ha vært i stand til det før”*.

Målet er å gjøre enkeltmennesker og grupper i stand til å mestre og å kontrollere eget liv (Lingås 2008). Som jeg var inne på i analysen, snakker også Lingås om å *gjøre i stand til*, hvor utgangspunktet er den gjensidige avhengigheten mennesker imellom. Ungdommene Jim, Hanna og Adeline, befinner seg i en asymmetrisk relasjon med barnevernet. Innenfor en slik

relasjon, skal de kunne handle som selvstendige personer og dermed kunne ta egne valg. Dette gjør at de på den ene siden er avhengige av hjelp, mens på den andre siden, skal de opptre som uavhengige av denne hjelpen (Aadnanes i Ekeland og Heggen (red.) 2007:223).

Jeg fortsetter nå med å stille spørsmålet hvem er ungdommen? Deretter går jeg inn på spørsmålet om empowerment som utgangspunkt. Jeg starter med en redegjørelse for empowerment som begrep, for å kunne vise til hvilken forståelse jeg legger til grunn. Deretter går jeg nærmere inn på empowerment knyttet til tema ettervern. Avslutningsvis går jeg inn på spørsmålet om hvordan sosialarbeideren kan møte ungdom i ettervern.

4.1. Hvem er ungdommen?

*Visst kan eg være sur
å kranglete og lei
Men har du litt tid så
bor det en helt annen i meg
(Lorentzen/Krüger/Reeves)*

Jeg ønsket fortellinger om ungdom i ettervern. Alder og eventuelle andre faktorer, overlot jeg til den enkelte sosialarbeider. Dette fordi jeg ønsket at sosialarbeideren skulle definere ungdommen, da jeg så på slike faktorer som en del av defineringen av ettervernet. Sosialarbeideren snakket for det meste om *ungdommen*, mens det i enkelte tilfeller ble referert til *barnet*. I ett tilfelle ble det også snakket om den *voksne*: "... altså de som er voksne. De er myndige, vi har ikke noe med å presse på de hjelp som de ikke har bedt om". Valg av begrep trenger ikke være det viktigste av betydning på den måten, da det ifølge Frønes (1998), handler det om hvordan man forstår dette barnet. Ifølge FN`s barnekonvensjon, betegnes ethvert menneske under 18 år, som et barn. Dette så fremt barnet ikke blir myndig tidligere, etter lovgivningen som gjelder for barnet. I dagligtalen betegnes begrepet barn, som et menneske som ikke har nådd den voksne alderen (Collin – Hansen 2007:78). Barnevernloven bruker en utvidet betegnelse på "*barne*"- begrepet frem til fylte 23 år (§1-3) (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr.100).

Frønes har stilt spørsmål om hva et barn er, og på hvilke alderstrinn er man for eksempel et barn? Når slutter man å være barn? Hva forventer man av barna? Han sier dette avhenger av

hvordan omgivelsene fortolker barnet. Samfunnet har bestemte forestillinger og bilder om barnet, som bestemmer hva barnet "er". Disse samfunnsmessige bildene og forventningene, er foranderlige. Videre sier han at ungdommen blir stadig yngre, samtidig som det typisk barnlige er blitt borte. For tyve år siden ville trettenåringen vært barn, mens i dag fremstår han som ungdom. Barnet er ikke noe konstant, da det avhenger av hvilket samfunn som definerer barnet, samt variasjoner gjennom historien. Barn skal forberede seg på framtida, noe som er viktig å tenke på når man skal vurdere barns verden og oppvekstvilkår. Å forstå barn i en foranderlig verden handler dermed om både nåtid, fortid og fremtid (Frønes 1998).

Ungdomstiden kan ses på som en sosial konstruksjon, da roller, forventninger, identitet, sosial posisjon, kulturell tilhørighet, betyr vel så mye som fysisk alder og kroppslig utvikling. Begrepet ungdom, er derfor et begrep med uskarpe konturer, da definisjonen avhenger av variasjoner i både livsverden og sosiale situasjoner (Engelstad og Ødegård (red.) 2003:8). Hvilke følger får da sosialarbeiderens forståelse, for den enkelte ungdom i ettervern? For på hvilken bakgrunn og med hvilket utgangspunkt, velger sosialarbeideren å definere den enkelte ungdoms ettervern? For hvordan definerer man? Kan det ha betydning av hvem det er som definerer? For hva er det man forventer? Som Bourdieu sier, så konstruerer vi noe som allerede er konstruert (Bourdieu i Bourdieu og Wacquant (red.) 1992). Disse sosiale konstruksjonene overtar vi fra andre, lærer, eller velger oss selv (Wadel 1988).

Det nye barneperspektivet formuleres som oppdagelsen av barn som aktører, som både er skapere og som blir skapt (Omre og Schjelderup 2009), da de er aktive medskapere av den omsorgen de får (Havik mfl. 2004:61). Som sosialarbeideren er med på å skape ungdommen, er ungdommen med på å skape sosialarbeideren. Når man snakker om noe, forstår man hverandre i noe (Gadamer 2003:30). På hvilken måte forstår man? For hvem er det da sosialarbeideren ser? En ansvarsfull jente på god tur til voksentilværelsen, en gutt som er lei av å vente på barnevernet, og som derfor må blåse ut litt i mellomtiden, eller en jente som befinner seg i en lojalitetskonflikt med foreldrene? Spørsmålet kan da bli hvordan sosialarbeideren lar seg påvirke av de sosiale prekonstruksjonene, de selv er med på å velge å bruke? For på hvilken måte lar de prekonstruksjonene bli medvirkende, eller kanskje også styrende, i sin måte å møte ungdommen på? Hvordan er dette med på å forme ettervernet?

4.2. Empowerment som utgangspunkt?

*Du må kunne krype før du kan gå
Du må kunne gje før du kan få
Og innerst i hjertet skal du ha ditt sunne vett
Som alltid hamrer fast ka som er rett
(Lorentzen/Krüger/Uthaug)*

Samtalen om ettervern starter rundt 17 årsalderen, og tar utgangspunkt ut i fra hvor ungdommen befinner seg hen. Ungdommene er på vei mot det sosialarbeideren definerer som voksentilværelsen. Sosialarbeideren påpeker at et godt ettervern, må være et ettervern som ungdommen opplever som i takt med det de selv har behov for. At de føler at det er trygt å gi slipp, når barnevernet gir slipp. På spørsmål om hva som da var viktig, fikk jeg til svar at “*det er jo det her med myndiggjøring. Det evige... Ja. At de er trygge på at de er i stand til å klare seg selv, når de kommer i den situasjonen at de må klare seg selv*”.

Begrepet myndiggjøring er en oversettelse fra det engelske uttrykket empowerment (Ekeland og Heggen (red.) 2007:13). Et sentralt krav i empowerment-tenkingen, er at den enkelte bruker selv skal ha kontroll og styring over eget tjenestetilbud. Videre skal tjenestetilbudet endres og gjøres mer brukerstyrt. Fagpersoner som arbeider etter en slik tilnærming, må da være bevisst hvilken type betydning empowerment som legges til grunn, da det teoretiske utgangspunktet vil få avgjørende konsekvenser (Askheim 2003:108,112). Hvilke konsekvenser får da ettervern, med empowerment som utgangspunkt? Hvilket utgangspunkt legges til grunn? Et utgangspunkt kan beskrives som et startsted eller ståsted (Berulfsen og Gundersen 2008:339). Jeg velger å bruke begrepet utgangspunkt, da dette har sammenheng med mitt valg av fenomenologisk ståsted, hvor man tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen (Kvale 1997).

Som medlem av den internasjonale organisasjonen for sosialt arbeid, er Fellesorganisasjonen (FO) forpliktet til å følge det internasjonale dokumentet *Sosialt arbeids etikk - prinsipper og standarder (The Ethics of Social Work - Principles and Standards)*. Den internasjonale organisasjonen for sosialt arbeid (IFSW) og utdanningene i sosialt arbeid (IASSW), legger vekt på at sosialarbeidere skal forbedre menneskers velferd gjennom å fremme sosiale endringer, problemløsning og empowerment og frigjøring. Sosialt arbeid intervereres, ved at

man kombinerer kunnskap om både menneskelig atferd og sosiale systemer. Mennesker både påvirker og påvirkes av sine omgivelser. Disse etiske prinsippene er grunnleggende for all praksis i sosialt arbeid. Sosialt arbeid tar da utgangspunkt i menneskets helhetlige situasjon, da *“sosialarbeidere burde opprettholde og forsvare hver enkelt persons psykiske, fysiske, psykologiske, emosjonelle og åndelige integritet og velferd”* (IFSW og IASSW).

De etiske retningslinjene i sosialt arbeid, legger blant annet vekt på en empowerment-tilnærming. Begrepet empowerment brukes i forhold til ulike grupper som anses å stå i en avmaktsposisjon. Et grunnleggende element som anses å være felles for ulike tilnærminger, er at de alle deler et positivt syn på mennesket, som et i utgangspunktet aktivt og handlende subjekt, som vil og kan sitt eget beste hvis forholdene legges til rette for det (Askheim og Starrin (red.) 2007:21,22). Ønsket er å endre maktfordelingen mellom sosialarbeider og bruker. Dette bunner i tanken om at *“demokratiske rettigheter og individuell frihet kan sikre sosial rettferdighet”*. I en slik sammenheng er det brukeren selv som har viljen, ressursene og evnen til å gjennomgå en slik prosess. Sosialarbeidernes oppgave er å hjelpe til med å finne frem den enkeltes ressurser, som igjen kan bidra til endring til fordel for den enkelte. Det blir da viktig å bruke empowerment-tenking på en kritisk måte, da en misforstått vektlegging av den enkelte ansvar, kan i verste fall føre til diskvalifisering. Dette fordi de som viser ansvarlighet og oppfyller forventninger fra sosialarbeidere, vil bli sammenlignet med dem som ikke klarer dette (Lichtwarck og Clifford (red.) 2010).

Empowerment blir beskrevet som en sirkulerende prosess med skiftende mål. Dalrymple og Burke (2006) har utviklet en modell delt inn i tre nivåer, hvor det første nivået, som blir beskrevet som kjernen, eller det sentrale i denne modellen, er *følelser*. Dette fordi man jobber med individer, og må være bevisst på hvor personlige problemer oppstår, for så å kunne se det i en helhetlig og større kontekst. Dette har med at den enkelte skal føle økt makt og kontroll over eget liv. Opplevelsen den enkelte har over egen situasjon, blir da sentralt. Nivå to har med *bevissthet* å gjøre, da det å være bevisst seg selv er en kontinuerlig prosess. Dette fører til at man endrer måten å se seg selv og sin egen situasjon på. Ifølge Gutierrez (1990 i Dalrymple og Burke 2006), kan en slik prosess føre til selvbebreidelse, men med økt bevissthet og en forståelse av at en selv ikke er ansvarlig for situasjonen, får man skiftet fokus. Det tredje nivået har med endringer i *system* å gjøre, som igjen får følger for brukerne av systemet. På dette nivået er det en fare for at mennesker kanskje vil føle seg tvilsom over egne valg. Kanskje vil de havne tilbake i kjent mønster, da det ofte vil være tryggere å gå tilbake i

vanskelige, men kjente omgivelser, istedenfor å gå videre. Det blir da ifølge Rees (1991 i Dalrymple og Burke 2006), viktig å støtte disse menneskene, slik at de ikke fristes å gå tilbake til tidligere faser. Politiske handlinger, skal da være et bidrag til å støtte individets valg.

Denne modellen har til hensikt å dekke både mikro og makro - nivå (Phillipson 1992 i Dalrymple og Burke 2006). Mikronivå, blir beskrevet som der hvor man utvikler personlige følelser i forhold til å få økt makt eller kontroll, uten å endre strukturen rundt den enkelte. Empowerment på et makronivå, blir sett på som et område hvor man øker den kollektive og politiske makten. Det tredje nivået handler om å integrere disse to nivåene, da et individuelt empowerment kan bidra til gruppe-empowerment. Økt makt i gruppe, kan igjen forsterke makten tilbake til individet (Dalrymple og Burke 2006). En slik utvikling kan bidra til at individet utvikler et nytt språk og dermed føle seg mindre maktesløse. Dette kan gjøres ved å endre til en språkbruk som uttrykker makt, som: *“jeg vil ta mine egne valg”, “jeg vet hvilke rettigheter jeg har”, “jeg har kontrollen”* (Ibid 2006:118).

Det sentrale i empowerment-tenking, er at den enkelte bruker selv skal ha kontroll og styring over eget tjenestetilbud (Askheim 2003:108). Spørsmålet er om alle ungdommene i ettervern, ønsker å ta stilling til slike spørsmål? Er slike spørsmål sentrale i ungdommens liv? Er dette viktige spørsmål? Er det slike spørsmål ungdommen er opptatt av? Har de mulighet til å sette seg inn i sine rettigheter? Ønsker de og til enhver tid å ha kontrollen? Kanskje ønsker de å sette seg inn i sine rettigheter. Kanskje ønsker de å ta sine egne valg. Kanskje er dette veldig viktige spørsmål i ungdommens liv. Men hva med dem som kanskje av ulike grunner verken ønsker, eller har muligheten til å ta stilling til slike spørsmål?

Sosialarbeideren sier at *“vi skal jobbe for at dem skal bli selvstendige, at det er vår målsetting”*. Som jeg var inne på i kapittel 3.5.1, så er begrepet selvstendighet og uavhengighet, synonymt, da de begge betyr å være fri (Berulfsen og Gundersen 2008). Vetlesen knytter begrepet frihet til ansvar, da han snakker om en frihet som vrenses. Man styrer enkeltpersoner til det Karpatsjof og Prætorius (2004:414 i Hylland Eriksen og Vetlesen (red.) 2007:51), kaller for *“falsk autonomi”*, noe som gjør at personen innbiller seg at de styrer seg selv. Det individet gjør med seg selv, betegnes som frihet, ansvar og autonomi, men som ifølge Vetlesen, heller handler om ansvarsfraskrivelse. Sosialarbeideren snakker om at *“vi kommer i alle tilfeller å trekke oss ut på et tidspunkt. Og da er det viktig å ha prøvd og*

etablert gode kontakter med hjelpeapparatet, som skal hjelpe til videre”, da ettervern handler blant annet om *“å hjelpe henne litt på vei”*. Er dette da en form for ansvarsfraskrivelse? Er empowerment som utgangspunkt, en form for ansvarsfraskrivelse? Kanskje kan det som sosialarbeideren sier, være viktig å ha etablert gode kontakter med et hjelpeapparat videre, men hvilken garanti gir dette for at det neste hjelpeapparatet bidrar med nødvendig støtte og hjelp? Spørsmålet kan da bli på hvilken måte kan sosialarbeideren etablere gode kontakter med hjelpeapparatet, som kan sikre en best mulig skånsom overgang til voksentilværelsen?

Empowerment kan handle om å styrke enkeltindivider og grupper, som igjen handler om å få økt selvtillit, bedre selvbilde, økte kunnskaper og ferdigheter. På den ene siden handler det om brukerens behov og rettigheter, mens det på den andre siden handler om krav om effektivitet og besparelser. Sosialarbeiderne befinner seg i et spenningsfelt, der de må manøvrere mellom lojalitet til ungdommen og lojalitet overfor forvaltning og myndigheter. Det kan da bli viktig å skape vilkår og forutsetninger, for at de selv kan ta makten over sine egne liv (Askheim og Starrin (red.) 2007). En av sosialarbeiderne forteller om at *“ønsket er at de skal være i stand til å ta fornuftige valg for seg selv, og ikke være avhengig av at andre skal fortelle de hva de skal gjøre til en hver tid. Og ikke være avhengig av at andre skal forklare konsekvensene av valgene de tar”*. En annen sosialarbeider snakker om at det er deres oppgave å tenke sammen med ungdommen, da en ungdom på 17 – 18 år, kan ikke vite hvordan det kommunale systemet fungerer. For som den sier, så er det *“vår jobb å vite noe om det”*. På hvilken måte kan sosialarbeidere i barnevernet, legge til rette for at den enkelte i ettervern, kan få utnyttet sine ressurser til fordel for seg selv?

En av sosialarbeiderne minnet om at: *“lov om barnevernstjenester er ganske lite konkret i forhold til aktuelle tiltak, så det er egentlig fantasien som stopper det. Vi tenker individuelt på hvert barn”*. Forskning viser til at både det statlige og kommunale barnevernet bør yte en felles innsats, ved å gi et styrket, helhetlig ettervernstilbud. Dette med utgangspunkt i den enkelte ungdoms behov (Bakketeig og Backe-Hansen (red.) 2008). Spørsmålet kan da bli om på hvilken måte tenker man individuelt på hver enkelt ungdom? Hvis man da tenker empowerment som utgangspunkt, kan man stille spørsmål om det er mulig for sosialarbeideren, å definere ettervernet med utgangspunkt i det enkelte individs behov? For hva med hensynet til systemet? Sosialarbeideren definerer seg selv som en administrator, og snakker om at *“det er vanskelig for oss med våre ressurser, å prøve å få noe egentlig endringsarbeid”*. Videre fortelles det om at *“det er ikke det jeg i utgangspunktet har gjort,*

som har hjulpet de. Det er jo mer av det de har av nettverk fra før av". I en annen sammenheng kommer det frem at:

I og med at jeg vet at jeg har dårlig tid, så kan jeg jo sikkert være tilbøyelig til å tolke det som at det går bedre enn det det egentlig gjør. Det er jo en fare som ligger der. Det er jo noe som man bør være litt bevisst på. Om mine behov for å trekke meg tilbake blir mer styrende, enn det ungdommen egentlig sier.

Her snakkes det om å tolke situasjonen bedre enn det den kanskje er, fordi sosialarbeideren kjenner behovet for å trekke seg tilbake på grunn av dårlig tid. En annen sosialarbeider beskriver situasjonen slik:

... vi må jobbe mye mer med saken på systemnivå. Og kan ikke gå inn å bruke av ressursene våre på å skulle følge opp noen ukentlig for eksempel. Vi skal følge opp 10 andre også. Eller kanskje 20 andre, så det sier seg selv at vi kan ikke. Vi må leie inn hjelp til å klare det, stort sett.

På hvilken måte kan da sosialarbeideren i ettervern, tenke individuelt på hvert barn, når de jobber med saken på systemnivå? Sosialarbeideren i barnevernet forteller at den tar utgangspunkt i hva ungdommen sier den har behov for, men hva er ungdommens behov? Er det økonomiske eller følelsesmessige behov? Er det ungdommens behov sosialarbeideren tar utgangspunkt i, når den samtidig sier stiller spørsmålstegn ved om dens behov for å trekke seg tilbake blir mer styrende, enn det ungdommens sier? I tillegg må sosialarbeideren kontinuerlig forholde seg til ungdommens situasjon som stadig endrer seg, da samtalen om ettervern blir en fortløpende samtale om; "... *hva gjør vi videre nå?*". Planer ble stadig ble endret, og at "*det som vi bestemte for tre uker siden, gjelder jo ikke lenger*", da hun forholdt jo seg ikke til det som ble bestemt. Hun forandret jo på de planene som ble lagt". Når da ungdommen ikke vil ha noe ettervern, så ble det jo heller ingen plan. Dette kan vel også ses på som naturlig i forhold til menneskets utvikling, da nye erfaringer er med på å gi ny innsikt og forståelse, som da kanskje fører til nye mål og ny motivasjon?

Som jeg var inne på i kapittel 3.4.3, skal alle parter respektere det ansvar, rettigheter og forpliktelser i forhold til å gi barnet veiledning og støtte, tilpasset dets gradvise utvikling av evner og anlegg (Barne og familiedepartementet (2003)/Artikkel 3 og 5 i FN's barnekonvensjon). Barnets rett må da forstås slik at barnet har krav på at noen følger med dets utvikling. Dette fordi alle barn skal være sikret at noen har ansvar for deres kontinuitet (Collin – Hansen 2007:107-108). Vektlegger sosialarbeiderne ungdommens utvikling og kontinuitet

godt nok? Ettervern blir beskrevet som et lite mellomspill i et ungt menneskes liv (Storø 2001), en prosess, ikke en særskilt enkelthendelse (Biehal mfl. 1995). Tar sosialarbeiderne hensyn til dette mellomspillet, eller prosessen som ungdommen befinner seg i, når de *tenker* ettervern? For hvordan kan sosialarbeideren ta ansvar for den enkeltes kontinuitet? Er ettervern det, sosialarbeideren sier det er? Eller gjør sosialarbeiderne det de sier de skal gjøre? Har barnevernet det ettervernet, de selv mener at de har? Eller hvilket ettervern, er det barnevernet har?

4.3. Hvordan møte ungdommen?

*Når jeg sårer deg til du gråter
vil jeg helst at du ikke skal gå
Når jeg rømmer, vil jeg du skal leite
er det så vanskelig å forstå?
Når jeg prøver ut dine grenser
Vil jeg at du skal si fra
Hvis du gir deg og føyer meg da
blir du en jeg lett kan ta
(Lorentzen/Krüger/Rezaizadeh)*

Sosialarbeideren snakker om de fire obligatoriske treffene, samtidig som den forteller om å være tilgjengelig slik at ungdommen kan ta kontakt ved behov. Sosialarbeideren sier at "*det er viktig å ha et tillitsforhold som gjør at jeg tror at hun vil tørre å si til meg, på en ærlig måte hva hun trenger hjelp til fra meg*". I den sammenhengen presiserer barnevernet at de ikke skal være den viktigste personen i ungdommens liv, for "*jeg skal være en ganske perifer. Jeg skal være en administrator, tenker jeg*". Denne sosialarbeideren fremhever at det da er viktig å prøve å være åpen for ungdommen, da "*man må på en måte hele tiden prøve å få tak i hva det er ungdommen snakker om, og prøve å være mer nysgjerrig enn..., man kan ikke sitte og dosere og fortelle hvordan ting skal være*". Hvordan kan sosialarbeideren på best mulig måte skape et tillitsforhold til ungdommen? Spørsmålet kan da bli om det er mulig for sosialarbeideren å oppnå et tillitsforhold, da den samtidig skal være en ganske perifer administrator?

Storø poengterer at det er viktig å se på relasjonene mellom ungdom og voksne, da det er en

nødvendig bakgrunn for å kunne støtte ungdom i en slik overgang til voksenlivet (Storø 2001:80). I et hvilket som helst møte med andre mennesker, ligger det en uuttalt fordring. Dette uansett i hvilke omstendigheter møtet finner sted. Kommunikasjon mellom mennesker består i å våge seg frem for å bli møtt. Det er den etiske livs grunnfenomen (Løgstrup 1989). Vi kommuniserer hele tiden, da vi kan ikke la være å kommunisere. Derimot kan vi lære å ta ansvar for *hva, hvordan* og med *hvem* vi kommuniserer (Skau 2005:96). Som sosialarbeideren sier, er det en utfordring å komme frem til hva som kan være lure tiltak, men mest av alt er utfordringen å komme i posisjon for å kunne gi ettervern. Det presiseres at *“ettervern i dette perspektivet, det er ekstremt vanskelig å få på plass”*. Sosialarbeideren snakker om at samtalen om ettervern handler om en fortløpende samtale om hva som skjer videre. Skau minner om at et møte mellom to mennesker, er ikke bare en hendelse, men også en prosess. Prosessen utvikler seg så lenge partene er sammen, og kan fortsette å virke i dem etter at møtet er over. Den som innehar rollen som profesjonsutøver, har et særlig ansvar for både prosessen og kvalitetens utfall (Ibid 2005:34).

Sosialarbeiderne må først og fremst få samtykke fra den enkelte ungdom, slik at de kunne gi ettervern. Dette fordi det nå er ungdommen selv som bestemmer. Ungdommen i ettervern, må forholde seg til mange spørsmål rundt sin egen situasjon, som for eksempel: hvor skal du bo? Hvem skal forsørge deg? Hvor ofte vil du se foreldrene dine? Dette er spørsmål som handler om hvordan ungdommen ønsker å ha det i fremtiden. Hvilket ettervern ønsker de å ha? Hvilket ettervern, kan bidra til å sikre dem en best mulig overgang til voksentilværelsen? Hvilke konsekvenser vil deres valg få, for fremtiden deres? Sosialarbeideren sier at det er opp til den enkelte sosialarbeiders fantasi å finne frem til aktuelle tiltak, i tillegg til at de tenker individuelt på hvert enkelt barn. Spørsmålet kan da bli hvordan ungdommen, påvirker sosialarbeiderens fantasi?

Som sosialarbeideren var inne på, så møter man ikke bare ungdommen i ettervern, men barnevernet må også forholde seg til hva ungdommen har med seg av ressurser, som for eksempel fosterhjem og samarbeid med andre faggrupper eller etater. Hvor mye kan man forvente av sosialarbeideren i det enkelte tilfelle? Kan dette ha betydning for hvem det er som har ansvar for ettervern, for eksempel det statlige eller kommunale barnevernet? Eller er det nok med en felles forståelse for ettervern? Videre kan man stille spørsmål ved barnevernets rolle og ressurser, da en av sosialarbeiderne snakker om at de ikke har så nært forhold til ungdommen. Sosialarbeideren har heller ingen mulighet til tett oppfølging av ungdommen, da

“jeg hadde ikke hatt tid til å hatt daglig kontakt med en 19 åring. Det hadde jeg ikke. [...]. Vi er ikke den typen miljøterapeuter. Men da ville det vært..., da ville jeg til gjengjeld ha prøvd og koblet på folk som kunne være det da”. Får da barnevernet leid inn den hjelpen de trenger, for å dekke den enkeltes behov? Hvem kan i så fall bidra med slik hjelp? Hvilke tiltak kan være relevante tiltak? Sosialarbeideren snakker om fosterhjem som vil ligne mest på den vanlige overgangen ungdom har til voksenlivet, da: “vi foretrekker jo at fosterforeldrene tar den daglige oppfølgingen, heller enn oss [...]”. Ungdommen kunne for eksempel befinne seg på folkehøgskole, men spørsmålet var hvor hun kunne dra, når hun hadde fri, da: “det hun trengte da var jo noen å komme hjem til i enkelte ferier og helger”. Ungdommens nettverk, ble beskrevet som en av årsakene til at de ikke kunne være hjemme.

Forskning viser viktigheten av betydningen av støttepersoner og kvaliteten i relasjoner (Bakketeig og Backe-Hansen (red.) 2008, Storø 2005, Clayden og Stein 2005). Spørsmålet kan da være om det nødvendigvis må være fosterhjem som skal bidra med slik form for støtte? Sosialarbeideren sier at “utfordringen er jo å finne noen. For det er jo vanskelig å finne helt ukjente når du er snart 18 år. Så, og der jobbet jo jenta selv med å finne noen...”. Sosialarbeideren sier at det er vanskelig å finne fosterhjem, spesielt når man i tillegg nærmer seg 18 års alderen. Kan det være noen andre, eller annet tilbud som kan kompensere, eventuelt bidra med samme form for støtte og oppfølging som et fosterhjem kan?

At ungdommen bor i fosterhjem, er noe sosialarbeideren ser på som vil ligne mest på den vanlige overgangen ungdom har til voksenlivet. Men hva er en vanlig overgang til voksenlivet? Om familien kanskje ikke har vært til stede i utgangspunktet, hva er det da ungdommen eventuelt går glipp av ved og ikke å ha et fosterhjem? Og hvorfor må det nødvendigvis ligne en vanlig overgang til voksenlivet? For hvem definerer det som er vanlig? Kanskje kan et alternativ være at hver enkelt ungdom få tildelt en ungdomskordinator som skal arbeide i tett relasjon med ungdommen? Ungdomskordinatorer som er voksne ressurspersoner, som oppdrar, følger opp og støtter ungdom i svevet mellom barndom og voksenliv (Thommesen 2010).

Videre kan man stille spørsmål ved om det er av betydning om ungdommen ses på som ressurssterk, og har fått en god start på voksenlivet fra før av? Dette fordi sosialarbeideren påpeker at det er vanskelig for barnevernet å få til noe endringsarbeid, fordi de har lite ressurser. Hvilket ettervern kan da sosialarbeideren tilby, hvis ettervern avhenger av om

ungdommen har gode ressurser fra før av? I denne analysen kommer det frem at ungdommens ressurser ser ut til og kan ha en viss betydning. Også forskning viser til at det er av betydning om ungdommen selv er passe kompetent og passe pågående, da de mest ressurssterke kunne være med å veilede barnevernet, mens de andre kunne bli prisgitt tilbudet barnevernet hadde å tilby (Bakketeig og Mathisen i Bakketeig og Backe-Hansen (red.) 2008). Man kan da stille spørsmål om, for *hvem* er ettervernet for? Er det for ungdom som har et støttende nettverk og gode ressurser fra før av, eller er ettervern også for dem som mangler både støttepersoner og/eller voksenpersoner rundt seg. Må ungdommen helst kunne ha noen formeninger om ettervern, før den mottar ettervern, slik at man mest sannsynligvis får det ettervernet som man har behov for? Eller kan man komme til samtalen om ettervern, uten å helt vite hva ettervern er?

Innledningsvis, starter jeg med blant annet å referere til Johan Holand, som snakket om at man må få slippe å ta avgjørelser som om man var 26 – 28 - 30 år. Når man bare er 18 – 19 år, så skal man også få lov til å være det. Dette er det viktig at barnevernet forstår. Barnevernet kan da legge litt til rette, sånn at man slipper de avgjørelsene. Man er ikke voksen som 18 – 19 år, og skal slippe å leke voksen. For at det blir bare rør (Fra filmen *En verdig start på voksenlivet* (2007) – etter min tolking). I en slik sammenheng kan man stille spørsmål om hvordan man som 17 – 18 år, kan vite hva man kommer til å ha behov for? Man skal vite hva man trenger, hvilke behov man har, og hvilke behov man kanskje kommer til å ha. Man skal vite eget beste. Men på hvilken måte kan man forestille seg fremtiden? På bakgrunn av dette, mener jeg Stein beskriver ungdommenes situasjon på en god måte, da han mener at ungdommene befinner seg i en komprimert og hurtig overgang til voksenlivet (Stein 2004).

Videre, sier sosialarbeideren at det er viktig å etablere et tillitsforhold med ungdommen. Samtidig beskriver den seg selv som en som skal være en perifer person og som skal administrere ettervernet. I tillegg kommer det frem at ”*det er synd hvis det er barnevernet som er den nærmeste følelsesmessige. Det er veldig synd*”. Sosialarbeideren tenker at det viktigste har vært at ”*vi har fulgt med i bakgrunnen*”. Hva ligger det i dette, for hvordan skal man møte ungdom i ettervern? Hvordan kan sosialarbeideren møte ungdom som i utgangspunktet kanskje ikke ønsker ettervern? Hvem sine forventninger møter man? Sosialarbeiderens eller ungdommens? Er det sosialarbeiderens tilbud som bestemmer ettervernet, eller er det ungdommens behov som styrer hvilken retning ettervernet tar? Kanskje handler det om sosialarbeiderens begrensede ressurser, som igjen kan være med på å

begrense dens fantasi i å finne frem til hva som kan være lure tiltak? Kanskje handler det om ungdommens motvillighet til å akseptere videre oppfølging av barnevernet? Eller, kanskje kan det som den ene av sosialarbeiderne fremhever, at det avgjørende vil være at det handler mest om holdningen hos barnevernet selv, da *”jeg tror det avgjørende blir holdningen til å gi hjelp. Eller lure seg unna å gi hjelp. Det blir det som blir avgjørende, og for så vidt kan bli dramatisk og for ungdommene”*.

5. ETTERORD

Etter å ha lest en bok og sett to filmer om ungdommers erfaringer fra barnevernet, lurte jeg på om ettervern var viktig? Om det kanskje ikke er viktig for alle, kan det være viktig for *noen*. Kanskje kan ettervern være med på å avgjøre hvordan voksentilværelsen blir? Kanskje kan ettervern få store konsekvenser, med hensyn til hvilke valg som tas? Eller kanskje kan ettervern være med på å bidra til at det bli akkurat som det var før. Ettervern handler om videre oppfølging av ungdommen etter fylte 18 år. Hva en slik oppfølging bør gå ut på, vil da være individuelt.

Sosialarbeideren beskriver seg som en administrator, som skal være med på å sikre en mest mulig skånsom overgang til voksentilværelsen. Sammen med ungdommen, skal sosialarbeideren komme frem til hva som kan være lure tiltak. Jeg vil i denne forbindelsen, benytte anledningen til å minne om den etiske fordring (Løgstrup 1989), da et møte mellom to mennesker er ikke bare en hendelse, men en prosess. Den som innehar rollen som profesjonsutøver, har et særlig ansvar for både prosessen og kvalitets utfall. Det kan da være viktig å være seg bevisst på å ta ansvar for *hva*, *hvordan* og med *hvem* vi kommuniserer (Skau 2005). Dette fordi kommunikasjon mellom mennesker består i å våge seg frem for å bli møtt. Det er den etiske livs grunnfenomen. Fordringen er å ta vare på det livet man har i sin hånd. Måten man skal gjøre det på, er å bruke sin egen innsikt, fantasi og forståelse. Man må la den andre være herre i dens egen verden, gi den andre tid og gjøre slik at hans verden blir så romslig som mulig. Mennesket befinner seg i en etisk avgjørelse på grunn av at situasjonen forlanger noe bestemt av en. Beslutning har sin modningstid, og en avgjørelse kan være skjebnesvanger, den kan forandre ens liv, gi den en ny skikkelse og kanskje nytt innhold. Modningen er nødvendig for at forståelsen skal få vokse i sammenheng og selvfølgelighet. Meningen med å tenke og erkjenne er nettopp å få noe lagt bak oss, blir ferdig med det, for så å gi oss i kast med noe nytt (Løgstrup 1989).

Kanskje er ikke alt det ungdommen gjør like konstruktivt i de voksnes øyne? Kanskje har ikke sosialarbeideren en like stor tro på valgene som ungdommen selv velger? Kanskje går det litt i stampe, for kanskje går ikke alt etter planen? Men, dette viser seg også å være en del av ettervernet. Det trenger kanskje ikke å gå helt på skinner, alltid? Kanskje trenges bare litt tid? Kanskje trengs det bare litt rom? Eller kanskje trenger ungdommen selv å finne ut av ting på sin egen måte? For kanskje kan det være viktig nok at noen bare er der?

Litteratur

- Andenæs, Agnes (2004) *Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? – Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet* i Nordisk sosialt arbeid. Nr. 1 Årgang 24 s. 19-33.
- Andenæs, Agnes og Kåre Skollerud (2003) *Flytting i offentlig regi* i Backe – Hansen, Elisabeth (red): *Barn utenfor hjemmet – flytting i barnevernets regi*. Gyldendal Akademisk: Oslo. s. 23 – 43.
- Andenæs, Agnes, Øivind Christiansen, Toril Havik, Karen Havnen, Bente Moldestad, Kåre Skollerud (2001) *Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling. Fremgangsmåter og erfaringer med å opparbeide et empirisk materiale*. Skriftserie 7/01. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Oslo.
- Andersen, Svein S (1997) *Case – studier og generalisering – forskningsstrategi og design*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS: Bergen-Sandviken.
- Askheim, Ole Petter (2003) *Fra normalisering til empowerment – ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Askheim, Ole Petter og Bengt Starrin (red.) (2007) *Empowerment - i teori og praksis*. 1. utgave. 1. opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Aubert, Vilhelm (1985) *Det skjulte samfunn – Med innledning av Howard S. Becker*. Universitetsforlaget AS: Trondheim. Oversatt av Bjørn Alstad.
- Bakketeig, Elisiv og Elisabeth Backe – Hansen (red.) (2008) *Forskningkunnskap om ettervern*. Rapport 17/2008. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA): Oslo.
- Berg, Bruce L (2007) *Qualitative research methods for the social science*. Boston: Pearson.
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (2006) *Den samfunnsskapte virkelighet*. 4. Opplag. Fagbokforlaget: Bergen. Oversatt av Frøydis Wiik.
- Berulfsen, Bjarne og Dag Gundersen (2008) *Fremmedord og synonymer - blå ordbok*. 5. utgave. 6. opplag. Kunnskapsforlaget: Oslo.
- Biehal, Nina, Jasmine Clayden, Mike Stein og Jim Wade (1995) *Moving on – young people and leaving care schemes*. HMSO Publications Centre: London.
- Blaikie, Norman (2000) *Designing social research*. Polity Press: Cambridge.
- Bourdieu, Pierre og Loïc JD Wacquant (1992) *An invitation to reflexive sociology*. Polity press: Cambridge.
- Bratterud, Åse og Anita Skårstad Storhaug (red.) (2008) *Overgang fra barnevern til voksenliv*

- i Trondheim – sluttrapport fra OBVIT – prosjektet. Rapport nr. 12/2008. Skriftserien til Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge. NTNU samfunnsforskning AS: Trondheim.*
- Bunkholdt, Vigdis (2010) *Fosterhjemsarbeid – fra rekruttering til tilbakeføring*. 3. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Clausen, Sten-Erik og Lars B. Kristofersen (2008) *Barneverns klienter i Norge 1990 -2005 – En longitudinell studie*. Rapport nr.3 Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA): Oslo.
- Clayden, Jasmine og Mike Stein (2005) *Mentoring young people leaving care – someone for me*. Joseph Rowntree Foundation: York.
- Collin – Hansen, Ragnhild (2007) *Innføring i barnevern for sosialarbeidere*. 2. utgave. Universitetsforlaget: Oslo.
- Denzin, Norman K. og Yvonna S. Lincoln (2000) *Handbook of qualitative research*. Second edition. SAGE Publications: USA.
- Dixon, Jo og Mike Stein (2005) *Leaving care – throughcare and aftercare in Scotland*. Jessica Kingsley Publishers: London.
- Dreyer Espersen, Laila (2004) *Fra anbringelse til ettervern – en pilotundersøkelse blandt sagsbehandlere*. 04:25. Socialforskningsinstituttet: København.
- Egelund, Tine og Pernille Skovbo Christensen, Turf Böcker Jakobsen, Tina Gudrun Jensen og Rikke Fuglesang Olsen (2009) *Anbragte børn og unge – en forskningsoversikt* 09:24. Det Nationale Forskningscenter For Velferd: København.
- Ekeland, Tor – Johan og Kåre Heggen (red.) (2007) *Meistring og myndiggjøring – reform eller retorikk?* 1. utgave. 1. opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Engelstad, Fredrik og Guro Ødegård (red.) (2003) *Ungdom, makt og mening*. Gyldendal Akademiske Pensumtjeneste: Oslo.
- Follesø, Reidun (red.) (2006) *Sammen om barnevern – enestående fortellinger, felles utfordringer*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Fransson, Elisabeth (2009) *Fortidens tyngde – om selvarbeid under opphold og utflytting fra ungdomshjem*. Avhandling for PH.D. graden. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Unipub: Universitetet i Oslo.
- Frønes, Ivar (1998) *Den norske barndommen*. 3. utgave. Cappelen Akademisk Forlag: Oslo.
- Gadamer, Hans - Georg (2003) *Forståelsens filosofi – utvalgte hermeneutiske skrifter*.

- J.W Cappelens Forlag AS: Oslo. Oversatt og med etterord av Helge Jordheim.
- Havik, Toril, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (2004) *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Helgeland, Ingeborg Marie (2007) *Unge med atferdsvansker blir voksne – hvordan kommer de inn i et positivt spor?* Unipub: Oslo.
- Hylland Eriksen, Thomas og Arne Johan Vetlesen (red.) (2007) *Frihet*. Universitetsforlaget: Oslo. s. 49-78.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2007) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utgave. Abstrakt forlag: Oslo.
- Kalleberg, Ragnvald, Raino Malens, Fredrik Engelstad (2009) *Samfunnsvitenskapens oppgaver, arbeidsmåter og grunnlagsproblemer*. Gyldendal Akademisk AS: Oslo.
- Kristofersen, Lars B (2009) *Barnevern og ettervern – hjelpetiltak for 16 – 22 åringer og levekår for unge voksne*. Rapport nr.10. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA): Oslo.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitative forskningsintervju*. Studentlitteratur: Lund.
Oversettning: Sven – Erik Torhell.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave. 1. opplag. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Lichtwarck, Willy og Graham Clifford (red.) (2010) *Modernisering i barnevernet – ideologi, kontekst og kompetanse*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Lingås, Lars Gunnar (2008) *Etikk og verdivalg i helse og sosialfag*. 4. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14. Med endringer, sist ved lov av 1. mars 1991 nr. 1. Grøndahl: Oslo.
- Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100. Med endringer sist ved lov av 30. mai 2008 nr. 36. Samt forskrifter. Cappelen Akademiske Forlag: Oslo.
- Løgstrup, Knud E (1989). *Den etiske fordring*. 12. opplag. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag A.S: Copenhagen.
- Mason, Jennifer (2002) *Qualitative research*. Second edition. SAGE Publications: London.
- Munkeby, Lene (2005) *Lykkehjulet – En studie av Trondheim Kommunes arbeid med forberedelsene til at ungdom er på vei ut av barnevernets omsorg*.

- Masteroppgave i Sosialt arbeid. NTNU: Trondheim.
- Nielsen, Harriet Bjerrum (1994) *Forførende tekster med alvorlige hensikter* i Tidsskrift for samfunnsforskning. Bind 35. Utgitt av institutt for samfunnsforskning. Universitetsforlaget: Oslo. s. 190 – 217.
- Omre, Cecilie og Liv Schjelderup (2009) *Barn i barnevernet – en studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Tapir Akademisk Forlag: Trondheim.
- Oterholm, Inger (2008) *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 -23 år*. Rapport nr. 1. Diakonhjemmets Høgskole: Oslo.
- Popper, Karl R (1972) *The logic of scientific discovery*. 6. utg. Hutchinson & co: London.
- Repstad, Pål (2007) *Mellom nærhet og distanse – kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Ringdal, Kristen (2001) *Enhet og mangfold – samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 2. utgave. Fagbokforlaget: Bergen.
- Silverman, David (2006) *Interpreting qualitative data*. Third edition. SAGE Publications Ltd: Oxford.
- Skau, Greta Marie (2005) *Gode fagfolk vokser – personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. 3. utgave. J.W. Cappelens Forlag a.s: Oslo.
- Smith, Jonathan A, Paul Flowers and Michael Larkin (2009) *Interpretative Phenomenological Analysis – theory, method and research*. SAGE Publication: Great Britain.
- Stein, Mike (2004) *What works for young people leaving care?* Second edition. Bernado`s: Ilford.
- Stein, Mike og Emily R. Munro (red.) (2008) *Young peoples transitions from care to adulthood – international research and practice*. Jessica Kingsley Publishers: London and Philadelphia.
- Storø, Jan (2003) *Klar, ferdig, flytt – verktøykasse for ungdom*. 1. utgave. 1. opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Storø, Jan (2001) *På begge sider av atten – om ungdom barnevern og ettervern*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Storø, Jan (2005) *Å gå over brennende bruer – en kvalitativ studie av barnevernungdommers overgang til en selvstendig tilværelse*. Hovedoppgave i sosialt arbeid. Hovedfagstudiet ved Høgskolen i Oslo, avdeling for økonomi-, kommunal- og sosialfag i samarbeid med Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet i Trondheim.
- Thagaard, Tove (2009) *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*.

3. utgave. Fagbokforlaget: Bergen.

Thanem, Hilde Alicia (2006) *Sist i køa - svik og brutte løfter i barnevernet : en kvalitativ studie av barnevern ungdoms opplevelser knyttet til overgangen til en selvstendig tilværelse*. Hovedoppgave i psykologi - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet: Trondheim.

Thommesen, Hanne (2010) *DUE – gjør ungdommen interessert istedenfor interessant: evaluering av prosjektet Der ungdommen er i Bodø Kommune*. Bind 3/2010.

Tveiten, Sidsel (2007) *Den vet best hvor skoen trykker – om veiledning i empowermentprosessen*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS: Bergen.

Wadel, Cato (1988) *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten*. Seek A/S: Flekkefjord.

Widerberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. Oversatt av Kari Bolstad. Universitetsforlaget: Oslo.

Elektroniske publikasjoner

Andenæs, Agnes (2002) *Tidsnød som diagnose og foreldres valgfrihet som medisin – blir det bedre av slikt?* i Barn i Norge 2002 – Årsrapport om barn og unges psykiske helse utgitt av Voksne for Barn. Tilgjengelig fra <http://www.xpublish.no/vfb/xp/pub/mx/filer/Barn%20i%20Norge%202002.pdf> Hentet: 10.09.10 Kl. 12.55

Barne og familiedepartementet (2003) *FN`s konvensjon om barnets rettigheter*. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989 Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf Hentet: 23.04.2011 Kl.02.26

Barne og likestillingsdepartementet (2006) *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/DDD/PDFV/284439-q-1101.pdf> Hentet: 25.10.2010 Kl. 01:00

Barne og likestillingsdepartementet (2006) *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/ddd/pdfv/284442-q-1104.pdf> Hentet: 11.05.11. Kl.02.24.

- Barne – likestillings og inkluderingsdepartementet. Publisert 11.11.2004. *Barnevernloven § 1-3 – Tiltak for ungdom over 18 år* (01.07.03) Tilgjengelig fra:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2004/barnevernloven-1-3--tiltak-for-ungdom-o.html?id=109358> Hentet: 17.03.09 Kl.14.02.
- Bogen, Hanne og Marjan Nadim (2009) *Et flerkulturelt ettervern? Ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernets ettervern*. Fafo-rapport 2009:05
Tilgjengelig fra: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20095/20095.pdf>
Hentet: 19.10.2010 Kl.09:38
- Dalrymple, Jane og Beverly Burke (2006) *Anti - oppressive practice. Social care and the law*. Second edition. Open University Press: New York. Tilgjengelig fra:
<http://site.ebrary.com/lib/hbobib/docDetail.action?docID=10197051&p00=dalrymple%20burke> Hentet 05.04.2011 Kl. 23:43
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2006) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*. Oslo. Tilgjengelig fra:
<http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> Hentet: 30.04.11 Kl.16.25
- Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere (FO). Hjemmeside. Tilgjengelig fra: <http://www.fo.no/> Hentet: 17.04.11. Kl.00.51.
- Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2010-2011. *FOR 2010-02-12 nr. 178* i Lovdata. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdata.no/for/sf/kd/xd-20100212-0178.html#map011> Hentet: 06.01.2011 Kl. 16:59
- Gautun, Heidi (2009) *Det nye barnevernbyråkratiet – en studie av samarbeid mellom kommune og stat innen barnevernet*. Fafo – rapport 2009:41.
Tilgjengelig fra: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20131/20131.pdf> Hentet: 02.05.11 Kl.00.03
- Gjerustad, Cay, Arne Grønningsæter, Torunn Kvinge, Svein Mossige, Jorunn Vindegg (2006) *Bare fantasien setter grenser? Om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. Fafo – rapport 545. Tilgjengelig fra:
<http://www.fafo.no/pub/rapp/545/545.pdf> Hentet:30.09.2010 Kl. 20:28
- International Federation of Social Workers (IFSW) *Ethics in Social Work, Statement of Principles*. Tilgjengelig fra: <http://www.ifsw.org/p38000324.html> Hentet:

09.04.11 Kl.23.16

Kunnskapsdepartementet. Publisert 11.08.2010. *Lik rett til utdanning gjelder også*

barnevernsbarn av Tora Aasland. Tilgjengelig fra:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/taler_artikler/forsknings--og-hoyere-utdanningsminister/tora_aasland/2010/lik-rett-til-utdanning-gjelder-ogsa-barn.html?id=612188 Hentet: 11.01.2011 Kl. 21:37

Reime, Monika Alvestad (2008) *Den sårbare overgangen – om å flytte fra*

barnevernsinstitusjon til egen bolig. Tilgjengelig fra

http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/3109/den_sarbare_overgangen.pdf Hentet 24.08.2010 Kl. 10:56

Skjeggstad, Helene. Publisert 06.08.10. *Barnevernsbarn får ikke studiestøtte i*

Aftenposten. Tilgjengelig fra:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3758738.ece>

Hentet: 05.04.2011 Kl. 23:45

Statistisk sentralbyrå. Publisert 6. september 2010. *Barn og unge i barnevernet – 46500 barn*

med tiltak frå barnevernet. Tilgjengelig fra:

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/barnevern/ Hentet

09.01.2011 17:20

Terjesen, Linn Merete. Publisert 26.04.07. *Klar for det nye livet!* i *Aftenposten*. Tilgjengelig

fra:

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1756738.ece>

Hentet: 21.06.2010 Kl. 02:19

Filmer

Mathisen, Anders, Kåre Pedersen, Petter Kviltu, Oddvar Sandaker (2007) *En verdig*

start på voksenlivet – en film om ettervern. Landsforeningen for

barnevernsbarn og Grepperød barnevernsenter. Laget med støtte fra Barne – og likestillingsdepartementet

Winsents, Pål, Anders Mathisen, Skafti Gudmundsson, Kjetil Draugedalen (2007).

Problembarna. Produksjon: Norge: Landsforeningen for

barnevernsbarn & Winsents film: Oslo. Finansiert med støtte fra Stiftelsen Helse og Rehabilitering.

Musikk

Krüger, Viggo (2007) *Kom nærmere* – musikk/teaterlag for ungdom fra Bergen. Platen er laget med støtte fra Aleris Ungplan, region vest, Bergen Kommune, Sparebanken vest og Frifond. Produsert av Ian Kolstad med hjelp av Simen Lagesen, Gunnfrid Størkersen og Anita Barsnes.

Vedlegg 1

Meldeskjema

2008 4

for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt
(jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter)

Kopi av innsendt meldeskjema

Prosjektnummer: 22245

1. PROSJEKTTITTEL			
Hva er ettervern?			
2. BEHANDLINGSANSVARLIG INSTITUSJON			
Institusjon: Høgskolen i Bodø			
Avdeling/fakultet: Fakultet for samfunnsvitenskap		Institutt:	
3. DAGLIG ANSVARLIG			
Navn(fornavn og etternavn): Willy Lichtwarck			
Arbeidssted(avdeling/seksjon/institutt): Fakultet for samfunnsfag Høgskolen i Bodø		Akademisk grad: Doktorgrad	Stilling: Føstemanuensis
Adresse – arbeidssted:		Postnummer: 8049	Poststed: BODØ
Telefon: 75517302	Mobil:	Telefaks: 75517234	E-post: willy.lichtwarck@hibo.no
4. VED STUDENTPROSJEKT (studiested må alltid være samme som arbeidssted til daglig ansvarlig)			
Navn(fornavn og etternavn) på student: Janniche Øyan		Akademisk grad: Lavere grad	
Adresse – privat:		Postnummer:	Poststed: BODØ

Telefon:	Mobil:	Telefaks:	E-post: jannicheoyan@hotmail.com
5. FORMÅL MED PROSJEKTET			
Problemstillinger, forskningsspørsmål, eller lignende.	Finne ut hvordan ettervern forstås av sosialarbeidere.		
6. PROSJEKTOMFANG			
☒ Enkelt institusjon ☐ Nasjonal multisenterstudie ☐ Internasjonal multisenterstudie			
Angi øvrige institusjoner som skal delta:			
7. UTVALGSBESKRIVELSE			
<i>Beskrivelse av utvalget.</i> Gi en kort beskrivelse av hvilke personer eller grupper av personer som inngår i prosjektet (f.eks. skolebarn, pasienter, soldater).	Velger ut tre kommunale barneverntjenester. Deretter intervjues 1 barnevernsarbeider i hver kommune. Barnevernsarbeideren tar utgangspunkt i to case. En case om en jente og en gutt.		
<i>Rekruttering og trekking.</i> Oppgi hvordan utvalget rekrutteres og hvem som foretar rekrutteringen/ trekkingen.	Plukker ut tre kommuner i landet. Helt tilfeldig. Deretter sender jeg et formelt brev til de enkelte kommunale barneverntjenestene, med forespørsel om deltakere.		
<i>Førstegangskontakt.</i> Oppgi hvem som oppretter førstegangskontakt med utvalget.	Etter å ha fått positivt svar fra barneverntjenesten tar jeg telefonisk kontakt der den utvalgte barnevernarbeider jobber, for deretter å sende et formelt brev der avtalen bekreftes.		
Oppgi alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år)	☐ Ungdom (16-17år)	☒ Voksne (over 18 år)
Antall personer som inngår i utvalget.	3 personer.		

<p><i>Dersom det inkluderes personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse, beskriv denne del av utvalget nærmere.</i></p>	
8. INFORMASJON OG SAMTYKKE	
<p><i>Oppgi hvordan informasjon til respondenten gis.</i></p>	<p>☒ Det gis skriftlig informasjon. ☒ Det gis muntlig informasjon.</p> <p>Redegjør for hvilken informasjon som gis Angående skriftlig informasjon, se vedlegg.</p> <p>Muntlig kontakt vil bli den telefoniske kontakten jeg tar når jeg får bekreftet hvem som deltar. Informerer da kort om hvem jeg er, hva som er tema på masteroppgaven og hvorfor jeg gjør dette.</p> <hr/> <p>☐ Det gis ikke informasjon. Forklar hvorfor det ikke gies informasjon.</p>
<p><u>Samtykke</u> <i>Innhentes samtykke fra den registrerte?NB. Se veiledning for krav til samtykke.</i></p>	<p>☐ Ja Oppgi hvordan samtykke innhentes.</p> <hr/> <p>☒ Nei Gi en redegjørelse for hvorfor det anses nødvendig å gjennomføre prosjektet uten samtykke fra respondenten. Jeg skal finne ut hvordan ettervern forstås av den enkelte barnevernarbeider og mener da det ikke er nødvendig å innhente samtykke, da personlige opplysninger ikke er relevant i denne sammenhengen.</p>
9. METODE FOR INNSAMLING AV PERSONOPPLYSNINGER	

<p>Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som skal benyttes</p>	☐ Spørreskjema ☒ Personlig intervju ☐ Observasjon ☐ Gruppeintervju ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☐ Biologisk materiale ☐ Utpøving av legemidler ☐ Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken:	
<p>Kommentar til metode for innsamling av personopplysninger: Dette blir et personlig intervju mellom meg og den enkelte barnevernarbeider.</p>		
<h3>10. DATAMATERIALETS INNHOLD</h3>		
<p>Gjør kort rede for hvilke opplysninger som skal samles inn. Legg ved spørreskjema, intervjuguide, registreringskjema e. a., som foreligger ferdig utarbeidet eller som utkast.</p>	<p>Se vedlegg: intervjuguide.</p>	
<p>Registreres det direkte personidentifiserende opplysninger?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke:</p> ☐ Navn, adresse, fødselsdato ☐ 11-sifret fødselsnummer
<p>Registreres det indirekte identifiserende personopplysninger</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke:</p>
<p>Behandles det sensitive personopplysninger?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, oppgi hvilke:</p> ☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning. ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling. ☐ Helseforhold. ☐ Seksuelle forhold. ☐ Medlemskap i fagforeninger.
<p>Behandles det opplysninger om tredjeperson?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, hvordan blir tredjeperson informert om behandlingen?</p> ☐ Får skriftlig informasjon. ☐ Får muntlig informasjon. ☐ Blir ikke informert.
<h3>11. INFORMASJONSSIKKERHET</h3>		

<p>Redegjør for hvordan datamaterialet registreres og oppbevares.</p>	☐ Direkte personidentifiserende opplysninger (spesifiser hvilke på punkt 10) erstattes med et referansenummer som viser til en manuell/elektronisk navneliste som oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet. Oppgi hvordan koblingsnøkkelen lagres og hvem som har tilgang til denne.	
	☐ Direkte personopplysninger lagres sammen med det øvrige materialet. Oppgi hvorfor det er nødvendig med oppbevaring av direkte identifikasjonsopplysninger sammen med det øvrige datamaterialet:	
	☐ Annet Spesifiser:	
<p>Hvordan skal datamaterialet registreres og oppbevares?</p> <p>Sett flere kryss dersom opplysninger registreres flere steder.</p>	☐ Fysisk isolert pc tilhørende virksomheten ☐ Pc i nettverksystem tilhørende virksomheten ☐ Pc i nettverksystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Isolert privat pc ☒ Privat pc tilknyttet Internett ☐ Videopptak/fotografi	☒ Lydopptak ☒ Manuelt/papir ☐ Annet: Hvis annen lagring, beskriv nærmere: Behandles lyd/videopptak på pc? ☐ Ja ☒ Nei
<p>Sikring av konfidensialitet.</p>	<p>Beskriv hvordan datamaterialet er beskyttet mot at uvedkommende får innsyn i opplysningene? Privat PC med passord for tilgang.</p>	
<p>Vil prosjektet ha prosjektmedarbeidere som skal ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/ student?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Oppgi hvilke:</p>
<p>Innhentes eller overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/internett/eksternt datanett?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, beskriv hvilke opplysninger og hvilken form de har.</p>
<p>Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, til hvem:</p>
<p>Skal opplysninger samles inn/bearbejdes ved hjelp av databehandler?</p>	☐ Ja ☒ Nei	<p>Hvis ja, redegjør for hvem som skal samle inn data og hvilke data dette gjelder:</p>

<i>Hvis multisenterstudie:</i>	Redegjør for hvordan samarbeidet mellom institusjonene foregår. Hvem har tilgang til materialet og hvordan reguleres tilgangen:
12. VURDERING/GODKJENNING AV ANDRE INSTANSER	
Er prosjektet fremleggelses-pliktig for Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK)?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Dersom det anvendes biologisk materiale, er det søkt REK om opprettelse av forskningsbiobank?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Er det nødvendig å søke om dispensasjon fra taushetsplikt for å få tilgang til data?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Er det nødvendig med melding til Statens legemiddelverk?	Hvis ja, legg ved eller ettersend kopi av tilråding/tillatelse. ☐ Ja ☒ Nei
Andre	Angi hvem. ☐ Ja ☒ Nei
13. PROSJEKTPERIODE	
<i>Oppgi tidspunkt for når datainnsamlingen starter – <u>prosjektstart</u> samt tidspunkt når behandlingen av personopplysninger opphører – <u>prosjektslutt</u>.</i>	Prosjektstart (ddmmåååå): 07.09.2009 Prosjektslutt (ddmmåååå): 15.05.2010
<i>Gjør rede for hva som skal skje med datamaterialet ved <u>prosjektslutt</u>.</i>	☒ Datamaterialet skal anonymiseres. Gi en redegjørelse for hvordan datamaterialet anonymiseres. Datamaterialet skal tillintetgjøres. ☐ Datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon Hvor skal datamaterialet oppbevares? Gi en redegjørelse for hvorfor datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon:
14. FINANSIERING	
15. TILLEGGSOPPLYSNINGER	

16. ANTALL VEDLEGG	
Oppgi hvor mange vedlegg som legges ved meldeskjemaet.	2

Vedlegg 2

Forespørsel om deltakere til masteroppgave med tema: Ettervern.

Jeg er student ved master i sosialt arbeid på høgskolen i Bodø. I min masteroppgave skal jeg konsentrere meg om tema ettervern i barnevernet. Jeg er primært opptatt av hva barnevernsarbeidere legger i begrepet ettervern og hvordan dere arbeider i konkrete saker.

Søker med dette lov om å få intervju en barnevernarbeider ved barnevernstjenesten. Ønsket fra min side er da å få presentert to caser, knyttet til en jente og en gutt der jeg stiller spørsmål rundt begrepet ettervern.

Mvh
Janniche Øyan

Veileder Willy Lichtwark
(sign.)

Vedlegg 3

Deltakelse til masteroppgave med tema: Ettervern.

Henviser til telefonsamtale og søker med dette om en bekreftelse på deltakelse til masteroppgave. Deltakelsen er frivillig og du kan når som helst trekke deg under intervjuet hvis ønskelig.

Du som informant kan ikke fortelle om casene på en slik måte at enkeltklienter kan være direkte eller indirekte identifiserbare.

Jeg ønsker å ta opp samtalen på lydbånd, som i etterkant blir tilintetgjort. Ingen andre enn meg skal ha tilgang til dette lydopptaket.

Mvh
Janniche Øyan

Veileder Willy Lichtwark
(sign.)

Jeg ønsker å delta på intervju

Jeg ønsker ikke å delta på intervju

Sted/ dato: _____ Underskrift: _____

Vedlegg 4

Intervjuguide

Tema: Ettervern

1. **Generelt:** Hva er ettervern? Hva skjer i forhold til ettervern? Hva slags ungdom er det som får ettervern? Hvilken rolle har barnevernsarbeidere i forhold til ettervern? Hvem er barnevernsarbeideren i en slik sammenheng?

2. **Case:** Hvordan startet ettervernsarbeidet rundt denne jenta/gutten? Hvordan skjedde prosessen helt fra starten av?
 - a) På hvilket grunnlag ble det satt i gang ettervern? Hva var avgjørende for at ungdommen skulle få ettervern?
 - b) Når startet da arbeidet med ettervern? På hvilken måte jobber dere med ettervern? Når informerte du (dere) om ettervern? Hvor gammel var ungdommen da? Visste ungdommen om ettervern fra før av?
 - c) Var det du (dere) som tilbydde ungdommen ettervern?
 - d) På hvilken måte informerte du (dere) om ettervern? Hadde dere som barneverntjeneste noen faste prosedyrer som dere gikk gjennom i forhold til ettervern? Skriftlige rutiner eller retningslinjer?
 - e) Hvorfor takket ungdommen ja til ettervern? Hadde ungdommen bestemt seg før han/hun snakket med deg (dere)?
 - f) På hvilken måte snakket du (dere) om ettervern? Brukte du (dere) noen argumentasjon i forhold til at ungdommen skulle velge ettervern? I så fall hvilke argumenter brukte dere? Måtte det noe motivasjon til? I så fall på hvilken måte motiverte du (dere)?
 - g) Hva ble det konkrete tilbudet om ettervern? Hvilket ettervernstilbud mottar ungdommen per dags dato?
 - h) Hvordan kom du (dere) frem til dette/disse konkrete tilbudet/tilbudene om ettervern til ungdommen? Hva ble formålet med ettervern? Og hvorfor akkurat disse konkrete tiltakene? Hadde dere noen alternativer som ble utelukket? Hvorfor ble de utelukket?

- i) Blir disse konkrete tiltakene skriftliggjort? Dokumenterer dere noe skriftlig i forhold til denne ettervernsarbeidet? Bruker dere noen spesielle verktøy? Hvilken form for rapportering brukere dere?
- j) Var ungdommen klar over hva ettervern innebar når det ble satt i gang? Fikk du noen overraskende spørsmål fra ungdommen etter at ettervernstiltaket ble satt i gang?

3. Case: Hva skjedde når ungdommen hadde bestemt seg for å ta imot/benytt seg av ettervern?

- a) Hva gjorde du (dere)? Når gjorde du (dere) hva? Hva gjorde du (dere) først og sist?
- b) På hvilken måte fortsatte du (dere) å jobbe på, eller endret du (dere) måten å jobbe på når ungdommen hadde sagt ja til ettervern? Som for eksempel (konkret).
- c) Bruker du (dere) noen bestemte former for lovverk i forbindelse med ettervern? I så fall hvilke(t/e). Hvordan ble disse lovene eventuelt håndtert og behandlet? Blir dette dokumentert i noen form?
- d) Hvordan foregikk dette samarbeidet videre mellom deg (dere) og ungdommen? Var ungdommen åpen og samarbeidsvillig i forhold til ettervern eller var det vanskelig å samarbeide? Kom det noen hindringer eller utfordringer underveis? I så fall, hva gjorde det vanskelig? Eller hva gjorde det enkelt? Hva gjorde du (dere) da?
- e) Hadde ungdommen forventninger til ettervern, når ettervernstiltak ble satt i gang? I så fall hvilke? Samsvarte forventningene med ditt (deres) tiltak? Var det mye som måtte jobbes med i forhold til ungdommens forståelse av å motta et slikt ettervernstilbud? Hadde ungdommen krav eller ønsker som du (dere) ikke kunne innfri? I så fall – hvorfor kunne dere ikke innfri dette/disse kravene?
- f) Hadde du (dere) noen forventninger til ungdommen? Samsvarte dine (deres) forventninger til ungdommen? Hadde du (dere) noen krav til ungdommen i forhold til ettervern? Ble eventuelt disse kravene og eller forventningene imøtekommet av ungdommen?
- g) Hva med organisering og arbeidsfordeling i forhold til ettervernsarbeidet? Hvem gjorde hva? Hvor mange jobber med ungdommen i forhold til ettervern?

Har det vært faste personer i forbindelse med ettervernsarbeidet? Samarbeidet du (dere) med andre faggrupper eller instanser? Hvem følger opp hva? Hvilket ansvarsområde og rolle har du (barnevernet) i forhold til ettervern og hvilket ansvarsområde har andre? (ta utgangspunkt i informantens nevnte samarbeidspartnere). Er det andre (instanser) som setter forventninger til deg (barnevernet) i forhold til ettervernsarbeidet med denne ungdommen?

- h) Har, eller er familien med inn i bildet i forhold til ettervern? På hvilken måte forholder du (deg) til familien? Hvem defineres som familie i dette tilfelle?
- i) Er det andre familiemedlemmer eller viktige personer som du (dere) samarbeider med når det gjelder ettervernsarbeidet? Hva gjør du (dere) i forhold til ungdommens nettverk?
- j) Hva med skole/ jobb, bidrar du (dere) noe der?
- k) Fritid? Muligheter for aktiviteter? Tenker da for eksempel på økonomisk bistand og tid til å gjøre noe. Har ungdommen fritid til å gjøre de aktivitetene de har lyst til? Er det noe som hindrer slike aktiviteter?
- l) Hva med økonomiske forhold, hvordan jobber du (dere) med ettervern i forhold til det?
- m) Hva med bosted, planer fremover, jobber du (dere) noe med ettervern i forhold til det?
- n) Er det flere områder som har forbindelse med ettervern, som jeg ikke har vært inne på, men som er viktig å nevne?

4. Case: Hva skjedde i slutten av ettervernstiltaket? Eller: hva skjer akkurat nå? Hva skjer videre?

- a) Hvordan forholder du (dere) deg til ungdommen nå, i forhold til da dere startet ettervernarbeidet? Har noe endret seg? Hva har endret seg? Hva er annerledes nå, enn i startfasen? Er dette et tilbud som har endret seg fra starten av, eller er det det samme tilbudet som du (dere) alltid har jobbet med?
- b) Er det åpning for å endre dette ettervernstilbudet underveis, hvis en ser at noe annet kunne passe, eller at ungdommen selv ombestemmer seg? Er det lov å ombestemme seg for ungdommen, etter at de har godtatt et konkret tilbud om ettervern?
- c) Hva med mål? Er målene de samme, eller har det kommet nye mål til?
- d) Har ungdommen selv uttrykt noen tanker om egen fremtid?
- e) Hva tenker du om ungdommens fremtid?

- f) Hva mener du har vært viktigst i forhold til ettervern i dette tilfelle?
 - g) Til hvor lenge skal dere jobbe med ettervern? Når opphører deres ansvar i forhold til ettervern i dette tilfelle?
-
- 4. Er det noe jeg burde ha spurt om, men som jeg ikke har gjort?
 - 5. Noe du har lyst til å tilføye eller si noe mer om?
 - 6. **Generelt:** Hvis vi avslutter litt generelt, hva vil du si er de største utfordringene i forhold til ettervern? Er det noe som er vanskelig? Er det noe du kunne tenkt jeg å gjort annerledes enn det som er mulig per i dag, men som hindrer deg på noen måte? Hvorfor er det viktig med ettervern? Hva er det som er så bra med ettervern?
 - 7. Og til slutt et siste spørsmål: Hvordan vil du definere et godt ettervern?

Hvis det blir trangt om tid... spør om det er mulighet for å ta resten av intervjuet på telefon.

Vedlegg 5

Noen der ute

*Hvis eg ikkje liker meg selv
og ikkje synes eg e grei
Hvordan skal andre då
kunne like meg*

*Når ingenting blir
som eg vil
Eg roter alt ting til
Hvordan skal andre då
Syns at eg e flink*

*Hvor har eg en venn
som alltid kommer igjen
Hvor har eg en venn*

*Det er alltid noen der ute
som går og leter etter meg
Som vil løse opp min knute
som sier; Gud, kor eg har savnet deg*

*Visst kan eg være sur
å kranglete og lei
Men har du litt tid så
bor det en helt annen i meg*

*Slik skilpadden har sitt skall
som beskytter mot farer omkring
har jeg óg bygd en mur
for å verne om mine ting*

*Vær tålmodig. Ikke stopp
Til slutt så kommer jeg
og lukker opp
Vær tålmodig ikke stopp
(Lorentzen/Krüger/Reeves)*

Vedlegg 6

Tiden og veien

*Du må kunne krype før du kan gå
Du må kunne gje før du kan få
Og innerst i hjertet skal du ha ditt sunne vett
Som alltid hamrer fast ka som e rett*

*Du må lære at det e mykje du ikkje vet
Å bli stor nok til å vise sånn derr ydmykhet
Å aldri møte det du ikkje skjønner med forakt
Eller mobbe de som ikkje går i tak*

*Tiden og veien, vi skal ingen steder
Tiden og veien, men har veldig dårlig tid*

*Den minste glede kan deles på to
Å vokse opp e å få nokke til å gro
Å om du er litt barnslig. Om du e sånn derr naiv
Så blir du kakse i ditt eget liv*

*Tiden og veien, vi skal ingen steder
Tiden og veien, men har veldig dårlig tid
(Lorentzen/Krüger/Uthaug)*

Vedlegg 7

Ikke som alle andre

*Når jeg sårer deg til du gråter
vil jeg helst at du ikke skal gå
Når jeg rømmer, vil jeg du skal leite
er det så vanskelig å forstå?
Når jeg prøver ut dine grenser
Vil jeg du skal si fra
Hvis du gir deg og føyer meg da
blir du en jeg lett kan ta*

*For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er*

*Kanskje har du en merkelapp på oss
Kanskje tror du at du kjenner meg
Du har lest masse i bøker
en slags oppskrift på hvem jeg er*

*Men jeg stemmer ikke med bøkene
Jeg stemmer ikke i det hele tatt
Det er derfor jeg vil du skal være
Jeg er så lei av å bli forlatt*

*For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er
For jeg ikke slik som alle andre er*

*Jeg vil at du skal se meg
men ikke grafs i mine sår
Jeg vil at du skal be meg
slutte å gå barbeint i glasskår
Glass skår - Glass skår
For jeg er ikke slik som de andre er
(Lorentzen/Krüger/Rezaizadeh)*